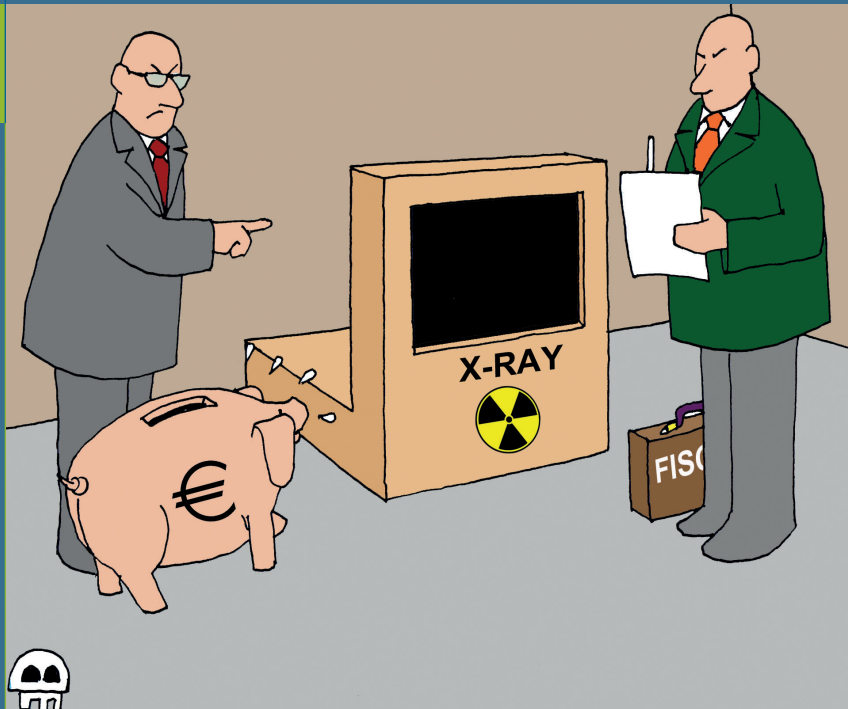

TAX, AUDIT & ACCOUNTANCY

NR
N° **46**

JAARGANG 10 / 10e ANNEE
APRIL / AVRIL 2015
4X/JAAR / 4X/AN

Het bankgeheim ... stralend opgeslagen? Le secret bancaire ... remisé au rayon ?

- Boekhoudkundige en technische aandachtspunten
ESR 2010**
- Nouvelles vigilances du réviseur face aux entités en
difficulté**
- Waardecreatie bij financieel beheer van fysieke activa
ISO 55000**
- IFRS: Periodieke informatie – Information périodique**

SOMMAIRE

INHOUD

- 01** Editoriaal van de voorzitter van het IBR
De waardering: een cruciale fase in het overnameproces van ondernemingen
Editorial du président de l'IRE
L'évaluation : une étape cruciale dans le processus de reprise d'une société
-
- 05** Boekhoudkundige en technische aandachtspunten ESR 2010
-
- 19** *Devoirs de vigilance du réviseur d'entreprises dans les entreprises en difficulté*
-
- 32** Het bankgeheim: recente evoluties in België, Luxemburg, Zwitserland en op internationaal vlak
-
- 46** Waardecreatie bij het financieel beheer van uw fysieke activa volgens de ISO 55000 richtlijnen
-
- 64** Periodieke informatie IFRS – juli 2014 tot december 2014
Informations périodiques IFRS – juillet 2014 à décembre 2014
-
- 85** Het woord van de hoofdredacteur
Liquidatiereserve : van technische problemen tot vragen over een inter-generatiele gelijkberechtiging
Le mot du rédacteur en chef
La réserve de liquidation : des problèmes techniques aux questions de légitimité inter-générationnelle
-

TAX AUDIT & ACCOUNTANCY

Revue trimestrielle du Centre d'Information du Révisorat d'entreprises (ICCI)
Abréviation recommandée : TAA

Driemaandelijks tijdschrift van het Informatiecentrum voor het Bedrijfsrevisorat (ICCI)
Aanbevolen afkorting: TAA

COMITE DE REDACTION REDACTIECOMITÉ

P.P. Berger
D. Breesch
Th. Carlier
M. De Wolf (Hoofdredacteur/Rédacteur en chef)
D. Kroes
P. Minne
D. Schockaert
D. Smets
Y. Stempniewsky
C. Van der Elst

SECRETARIAT DE REDACTION REDACTIESECRETARIAAT

ICCI
E. Vanderstappen, D. Smida et/en S. De Blauwe
Bd. E. Jacquainlaan 135
1000 Brussel - Bruxelles

EDITEUR RESPONSABLE VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

P.P. Berger
Bd. E. Jacquainlaan 135
1000 Bruxelles - Brussel

MISE EN PAGE VORMGEVING

die Keure/la Charte
Brugge

Editoriaal van de voorzitter van het IBR

DE WAARDERING: EEN CRUCIALE FASE IN HET OVERNAMEPROCES VAN ONDERNEMINGEN

De regering Michel I zet duidelijk in op economisch herstel en jobcreatie via een groeibeleid en een versterking van het concurrentievermogen van de ondernemingen. In het regeerakkoord van 9 oktober 2014 staan enkele maatregelen in die zin te lezen. Deze aanpak is nieuw maar dient met een nodige dosis realiteitszin te worden bekeken. Het succes van het regeringsbeleid zal immers in belangrijke mate afhangen van de reële economische groei.

Voor die economische groei zal vooral moeten worden gekeken, meer dan ooit, in de richting van de dynamiek die de KMO's – de motor van onze economie – zullen kunnen ontwikkelen. KMO's en familiebedrijven creëren de meeste banen en vervullen een sleutelrol in de plannen voor economische relance. Willen de Belgische KMO's concurrentieel blijven en de nodige middelen vinden om te investeren, dan hebben ze onvermijdelijk een langetermijnvisie nodig.

Deze langetermijnaanpak staat echter onder druk gelet op de toenemende vergrijzing bij ondernemers en het grote aantal bedrijven dat op korte termijn dient te worden overgenomen

Editorial du président de l'IRE

L'ÉVALUATION : UNE ÉTAPE CRUCIALE DANS LE PROCESSUS DE REPRISE D'UNE SOCIÉTÉ

Le gouvernement Michel I mise de toute évidence sur la relance économique et la création d'emplois par une politique de croissance et un renforcement de la compétitivité des entreprises. Plusieurs mesures contenues dans l'accord gouvernemental du 9 octobre 2014 vont dans ce sens. Il s'agit là d'une approche nouvelle, qu'il convient toutefois d'appréhender avec lucidité. En effet, le succès de la politique gouvernementale dépendra dans une large mesure des chiffres de la croissance économique.

Pour cette croissance économique, il faudra se tourner plus que jamais vers la dynamique que seront capables de déployer les PME, le moteur de notre économie. Les PME et les entreprises familiales constituent les principaux créateurs d'emploi et la pierre angulaire des programmes de relance économique. Si les PME belges souhaitent demeurer compétitives et trouver les moyens nécessaires à leurs investissements, elles n'ont d'autre choix que d'adopter une vision à long terme.

Cette approche à long terme connaît toutefois ses limites, compte tenu du vieillissement croissant des entrepreneurs et du nombre considérable d'entreprises qui cherchent, à court terme,

maar waarover nog geen beslissing werd genomen. Een goed doordacht overnameplan en een professionele begeleiding van de bedrijfs-overdracht is dus meer dan ooit op zijn plaats. Het is precies hier dat ons beroep een belangrijke toegevoegde waarde kan hebben. De inzet is niet te verwaarlozen: zonder continuïteit voor de ondernemingen zijn honderdduizenden jobs in ons land bedreigd.

Met deze toenemende vraag naar een goed georganiseerd overnameproces is er de komende jaren voor de bedrijfsrevisor als vertrouwenspersoon een belangrijke rol weggelegd. Een essentieel onderdeel bij de voorbereiding van een overdracht is de waardering van de onderneming. Vroeg of laat heeft elke ondernemer er mee te maken en dient er een overeenstemming te worden bereikt over de prijs. De waardering is een moeilijke evenwichtsoefening waarbij zowel retroactieve als voorspellende elementen aan bod moeten komen. Verleden en heden omdat men de gerealiseerde resultaten (de "actuals") in overweging moet nemen. Toekomst omdat men rekening moet houden met de toekomstperspectieven of assumpties.

Het is van belang dat men zich bij deze belangrijke oefening niet vergist. Waardering is een ingewikkelde operatie en voor de meeste ondernemers onbekend terrein. Tal van elementen hebben een invloed op de uiteindelijke prijs: commerciële, strategische, logistieke en emotioneel/psychologische. Vooreerst moet het duidelijk zijn dat 'waarde' niet meteen synoniem is van 'prijs'. De 'waarde' is subjectief terwijl de 'prijs' een meetbare en objectieve uitkomst is die als basis dient voor een onderhandeling tussen koper en verkoper. Verschillende partijen kunnen dus tot een verschillende waarde komen voor eenzelfde onderneming.

Een bijkomend argument voor professioneel advies is de ontoereikende financiële en juridische kennis van vele ondernemers. Algemeen

à être reprises sans succès à ce stade. Un plan de reprise bien conçu et un accompagnement professionnel du transfert d'entreprise prennent donc plus que jamais tout leur sens. C'est précisément à cet instant que notre profession peut apporter une valeur ajoutée non négligeable. L'enjeu est considérable : sans continuité des entreprises, des centaines de milliers d'emplois se retrouvent menacés.

La demande accrue pour un processus de reprise bien organisé implique qu'un rôle important sera dévolu, dans les années à venir, aux réviseurs d'entreprises. Lors de la préparation d'une transmission, l'évaluation de l'entreprise présente un aspect fondamental. Tôt ou tard, chaque entrepreneur y sera confronté et devra trouver un accord sur le prix avec l'acquéreur. L'évaluation est un exercice difficile mêlant éléments rétroactifs et éléments prévisionnels. Le passé et le présent sont importants car il convient de prendre en considération les résultats réalisés. Le futur aussi, car il faut tenir compte des perspectives d'avenir et des hypothèses retenues.

Lors de cette étape cruciale, il est important de ne pas commettre d'erreurs. L'évaluation est un acte complexe qui emmène souvent les entrepreneurs en terrain inconnu. De nombreux éléments ont un impact sur le prix final, qu'ils soient de nature commerciale, stratégique, logistique ou encore émotionnelle/psychologique. Il convient tout d'abord de ne pas confondre valeur et prix. La valeur est subjective, alors que le prix est le résultat mesurable et objectif qui sert de base aux négociations entre l'acheteur et le vendeur. Différentes parties peuvent donc obtenir des valeurs différentes pour une même entreprise.

Un autre argument en faveur d'un accompagnement professionnel est le manque de connaissances financières et juridiques de bon

genomen gaat de parate kennis van de gemiddelde ondernemer niet veel verder dan het hanteren van enkele vuistregels en bovendien is in België voor het uitvoeren van een waarderingsopdracht geen specifieke erkenning of vergunning vereist. Bedrijfsrevisoren bieden hier door hun onafhankelijkheid en deontologie een extra troef voor zowel de overnemer als de overlater. Hij is meer dan wie ook in staat om tijdens de onderhandelingsgesprekken de cijfers te 'normaliseren' of aanvaardbaar te maken voor beide partijen. Normaliseren komt er in hoofdzaak op neer dat de cijfers uit de jaarrekening, die meestal voorzichtig opgevat zijn, naar reële marktwaarden worden omgerekend. Zo slaagt de bedrijfsrevisor erin om een voor de ondernemers sterk emotioneel geladen transactie uiteindelijk te stabiliseren. Door op die manier het noodzakelijke vertrouwen te creëren, komen koper en verkoper vlotter tot een aanvaardbare waardering.

De bedrijfsrevisor kan met zijn adviesfunctie meer of minder in detail gaan en kan op verschillende momenten in het overnameproces optreden. Hij kan de oriënterende gesprekken voorbereiden en hij kan zelfs na de overeenkomst optreden wanneer nog een onverwacht probleem opduikt.

De deskundigheid van de bedrijfsrevisor laat zich in het bijzonder gelden tijdens de keuze van de te volgen waarderingsmethode. Er zijn verschillende methodes die, afhankelijk van de context van de transactie, sterk uiteenlopende resultaten kunnen opleveren. De studienamiddag die het IBR op 23 oktober 2014 organiseerde over de op KMO's toegepaste waarderingsmethodes, heeft uitgebreid gefocust op deze problematiek en heeft eens te meer aangetoond dat er voor ons beroep nog een grote dynamiek is weggelegd, in samenhang met het bedrijfsleven en de juridische en fiscale experts.

nombre d'entrepreneurs. En règle générale, la connaissance de l'entrepreneur moyen se limite à certains grands principes. Qui plus est, la loi belge ne requiert aucun agrément ni autorisation spécifique pour la réalisation d'une mission d'évaluation. De par leur indépendance et leur déontologie, les réviseurs d'entreprises offrent un atout supplémentaire, et ce tant pour le repreneur que le cédant. Lors des négociations, il est le mieux armé pour normaliser les chiffres ou de les rendre acceptables pour les deux parties. La normalisation revient essentiellement à convertir les chiffres des comptes annuels, qui sont la plupart du temps établis avec prudence (coût historique) à des valeurs qui reflètent mieux les valeurs de marché. Ainsi, le réviseur d'entreprises parvient à stabiliser une transaction à forte teneur émotionnelle aux yeux de l'entrepreneur. En créant la confiance nécessaire, le réviseur veille à ce que le vendeur et l'acheteur arrivent plus facilement à une évaluation acceptée par les deux parties.

Son rôle de conseiller permet au réviseur d'entreprises d'intervenir à plusieurs niveaux en fonction de la demande et d'intervenir à différentes étapes du processus de reprise. Il peut préparer les discussions et même intervenir après la conclusion de l'accord si un problème inattendu vient à surgir.

L'expertise du réviseur d'entreprises se révèle d'autant plus pertinente lors du choix de la méthode d'évaluation à employer. Il existe différentes méthodes qui peuvent, en fonction du contexte de la transaction, conduire à des résultats très divergents. L'après-midi d'étude organisée par l'IRE le 23 octobre 2014 sur le thème des méthodes d'évaluation appliquées aux PME a analysé en profondeur cette problématique et a permis une fois de plus d'observer qu'il existe une forte demande de l'expertise de notre profession, en collaboration avec le monde de l'entreprise et les experts juridiques et fiscaux.

De studienamiddag heeft aangetoond dat de waarderingsopdracht op veel belangstelling kan rekenen maar dat het delicate karakter ervan ook een betere omkadering verdient. Het is binnen deze context dat ons Instituut besloten heeft om tijdens de eerstkomende maanden een platform voor de waardering en overdracht van ondernemingen op te richten die er in de eerste plaats op gericht is om het beroep een aangepaste methodologie aan te reiken. Het is mijn overtuiging dat met deze tools de bedrijfsrevisor nog beter gewapend zal zijn in zijn rol van eersterangs adviesverlener en financieel analist. Meer dan ooit moet hij de expert bij uitstek worden in zijn begeleidende en coördinerende rol bij de overnames en overdrachten van KMO's.

Daniel KROES
Voorzitter IBR

L'après-midi d'étude a également démontré que la mission d'évaluation suscite un vif intérêt mais que son caractère délicat mérite un meilleur encadrement. C'est dans ce contexte que notre Institut a décidé de mettre en place dans les mois à venir une plateforme pour l'évaluation et la transmission d'entreprises, qui a pour objectif premier de mettre une méthodologie adaptée à la disposition de la profession. Je suis convaincu que ces outils permettront au réviseur d'entreprises d'être mieux armé lorsqu'il remplit son rôle de conseiller et d'expert financier. Il doit se profiler plus que jamais comme l'expert par excellence pour les missions d'accompagnement et de coordination des reprises et transmissions de PME.

Daniel KROES
Président IRE

BOEKHOUDKUNDIGE EN TECHNISCHE AANDACHTSPUNTEN ESR 2010

PROF. DR. JOHAN CHRISTIAENS

Vakgroep Publieke governance, management en financiën, UGent, bedrijfsrevisor EY, director ARPS (Accounting Research Public Sector) UGent-EY

CHRISTOPHE VANHEE

Senior wetenschappelijk medewerker UGent

Inleiding

In de context van ondernemingen is men gewend aan de bepalingen van het Belgisch boekhoudrecht, i.h.b. aan het Wetboek van Economisch Recht (WER) en aan de IFRS-standaarden. Voor verenigingen en stichtingen werd het koninklijk besluit van 19 december 2003 opgezet geïnspireerd door het algemeen boekhoudrecht voor ondernemingen.

Voor overheidsinstellingen echter gelden in België aparte boekhoudregels zoals bijvoorbeeld IPSAS voor Vlaamse lokale besturen. Daarenboven gelden er voor overheden tevens specifieke Europese en internationale normen gedreven door de zorg voor evenwichtige openbare financiën en economisch beleid.

In deze bijdrage werpen we een oog op de GFSM 2001, SNA 2008, ESR 2010 en IPSAS 6, 22,

waarbij we afsluiten met enkele beschouwingen rond de audit van overheden.

Government Finance Statistics Manual (GFSM) 2001

Het betreft een **macro-economisch statistisch systeem** ontwikkeld door het *International Monetary Fund* (IMF) en bevat volgende rapporten:

- *statement of Government Operations*: rapporteert de transacties (= stromen);
- *statement of Other Economic Flows* (prijsveranderingen, waardeverminderingen, ...): rapporteert de andere stromen;
- *balance sheet*: rapporteert de "stocks" (= standen); en
- *statement of Sources and Uses of Cash*: rapporteert de cash flow (directe methode).

6

Net zoals bij het *System of National Accounts* (SNA 2008) is het de bedoeling om een aantal analyses te kunnen ontwikkelen, zoals:

- het berekenen van de bijdrage van de publieke sector op vlak van geaggregeerde vraag, investeringen en sparen in de economie;
- impact fiscaal beleid op economie, belastingdruk; en
- sociale zekerheid.

Een belangrijke nadruk ligt ook op de effectiviteit van de middelen ter ondersteuning van de armoedebestrijding; de duurzaamheid van het fiscaal beleid; de verplichtingen i.h.b. voorzieningen pensioenen en sociale zekerheid.

De publieke sector wordt gedefinieerd als de **overheidssector** samen met de **overheidsbedrijven**.

In de rapportering op basis van GFMS wordt vooral aandacht besteed aan een soort van resultatenrekening ("*Net/Gross operating balance*"), situatie uitlenen of ontlenen ("*Net lending/borrowing*") en het *cash flowoverschot* of *-tekort* ("*Cash surplus/deficit = net cash flow from operating activities – net cash outflow investments in nonfinancial assets*"). Daarnaast zijn er nog een aantal andere rapporten (bijvoorbeeld "*Overall fiscal balance*", "*Net financial wealth position*" = *total financial assets – liabilities*, "*Gross debt position*" = *total liabilities except shares, other equity, ...*).

De transacties en economische stromen worden zagezegd via "*accrual accounting*" verwerkt zoals in ondernemingen, zodat deze macro-economische rapportering meerdere gelijkenissen met een traditionele vermogensboekhouding kent. GFS is echter een ander conceptueel denken omwille van andere en eerder macro-economische doelstellingen. Het is oorspronkelijk en hoofdzakelijk ook een **top-down benadering** met bepaalde approximatieve berekeningen om ook in zwakke economie-

ESR 2010 KENDE
OORSPRONKELIJK EEN
TOP-DOWN BENADERING MET
BENADERENDE BEREKENINGEN OM ECONOMISCHE
GROOTHEDEN (BV. BBP,
OVERHEIDSSCHULD) TE
KUNNEN BEPALEN. RECENTER
EN VIA IPSAS BETREFT HET EEN
BOTTOM-UP BENADERING
WAARBIJ BOEKHOUDKUNDIGE
GEGEVENS VAN LAGERE
OVERHEDEN WORDEN
GEAGGREGEERD EN ZELFS
GECONSOLIDEERD

en en ontwikkelingslanden te kunnen worden uitgewerkt. In meer ontwikkelde landen wordt de richting uitgegaan van een **bottom-up benadering** waarbij boekhoudkundige gegevens van lagere overheden worden geaggregeerd en zelfs geconsolideerd.

System of National Accounts (SNA) 2008

Ook dit is een **macro-economisch statistisch systeem** ontwikkeld sinds 1953 door de United Nations samen met de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Europese Commissie (EC), de Wereldbank en ook met het IMF dat de ontwikkelaar is van GFMS. Net zoals GFMS is SNA gericht op het economisch beleid. Een vroegere versie van SNA, met name SNA 1993 is de grondslag geweest voor de Europese versie momenteel genaamd ESR 2010, die er sterk mee in lijn is gebleven.

De financiële rapportering op basis van SNA kent meerdere vormen. Zo zijn er 7 "Accounts" waarvan 5 "Current accounts" en 2 "Accumulation accounts" voor acquisitie en "disposal" van activa en schulden (de eerste 5 zijn a.h.w. "gewone dienst" en de laatste 2 "buitengewone dienst"). Dan zijn er ook de "Other economic flows" gepresenteerd in 2 "Accounts", er is dan tevens een "Balance sheet" met "stocks" (= standen), maar **geen cash flow statement!**

SNA omvat eigenlijk de ganse economie van een land, bestaande uit: publieke en private niet-financiële ondernemingen, publieke en private financiële ondernemingen, overheden, non-profitorganisaties en gezinnen. SNA bevat vele gelijkenissen met GFSM, maar ook verschillen, zoals aangetoond in Tabel 1.

Tabel 1 Vergelijking SNA – GFSM

	SNA	GFSM
Reikwijdte	Ook productie en consumptie goederen en diensten	Concentratie op financiële transacties (belasting, besteding, lening, ...)
Consolidatie	Samenvoegen maar onvoldoende eliminatie: bijvoorbeeld vorderingen en schulden tussen overheden blijven in zelfde groep	Volledig
Boekhoudtechniek	Redelijk wat bepalingen	Weinig bepalingen
Compensatie kosten sociale zekerheid	Bepaalde compensatie personeelskosten en opbrengsten verzekeringspremie wegens zelfde overheid	Variante vorm van compensatie
Verschillen erkenning transacties	<ul style="list-style-type: none"> - Productie en simultane verdeling niet-marktgoederen en -diensten - Productie en uitdrukking "72" zelf vervaardigde materiële vaste activa (MVA) - Herinvestering van winsten gerealiseerd rechtstreekse buitenlandse investeringen 	Niet geregistreerd

Hoewel SNA als "accrual accounting" wenst over te komen, zijn er in vergelijking met het ondernemingsboekhouden wel een aantal opvallende verschillen:

- SNA 2008 bevat ook macro-economische aggregaten: BNP, BBP, nationale inkomen, enz.;
- zogezegd "accrual accounting", maar dit is wegens het economische spiegelbeeld van transacties (wat voor een onderneming een kost is, betekent een inkomen voor een gezin), niet wegens nadruk 'eigen vermogen' (onderneming);

- in het ondernemingsboekhouden is de **historische kostprijs** ingeburgerd, waar het bij SNA om opportuniteitskosten gaat: bijvoorbeeld materieel vast actief van 15 jaar oud kost niet meer historische prijs, maar actuele prijs om zelfde te leveren. SNA re-deneert dus volgens "current cost accounting";
- voorraden: verkoopprijs in plaats van kostprijs omdat output moet gewaardeerd worden aan prijs op het ogenblik van output en niet op het ogenblik van vroegere productie.

ESR 2010 BEANTWOORDT AAN EEN ANDER **CONCEPTUAL ACCOUNTING FRAMEWORK** DAN ONDERNEMINGSBOEKHOUDING, D.W.Z. BEIDE BOEKHOUDSYSTEMEN DIENEN VERSCHILLENDE GEBRUIKERSBEHOEFTE

Zoals ook bij GFSM beantwoordt SNA aan een ander **conceptual accounting framework** dan ondernemingsboekhouding. Het feit dat er gewerkt wordt met "standen" en "bewegingen" overtuigt ons dat GFSM en SNA en dus ook ESR 2010 eigenlijk een soort **kasstroommodellen** inhouden om de vermogensstromen van een land in kaart te brengen en te kunnen beheersen.

Ten slotte zijn er nog enkele merkwaardige vergelijkingen met de IPSAS standaarden. SNA en GFSM werken **top-down**, waar de ondernemingsboekhouding en IPSAS **bottom-up** werken, nl. instelling per instelling voor hun statutaire jaarrekening en de consolidatie daarvan. Voor pensioenen geldt in SNA vaak de "pay-as-you-go" basis d.w.z. repartitie in plaats van kapitalisatie. Landen die opteren voor het repartitiestelsel hoeven conform SNA dan geen voorzieningen voor risico's en kosten uit te drukken, conform IPSAS geldt dit echter steeds wel!

Europees systeem van nationale rekeningen (ESR) 2010

A. Inleiding

Het systeem van SNA werd voor de Europese Unie (EU) verder uitgewerkt en vanaf 1 september 2014 is het ESR 2010 van toepassing. De vorige versie is het welbekende ESR 95.

Vaak wordt ESR betiteld als "statistisch", "macro-economisch" en de reden is dat het

een kwantitatief beeld van de economie wil verstrekken vanuit de verschillende sectoren, zowel als vanuit bedrijfstakken en regio's. Zo zijn er de sectoren, hetzij institutionele eenheden S.11 Niet-financiële vennootschappen, S.12 Financiële instellingen, S.13 Overheid, S.14 Huishoudens, S.15 Instellingen zonder winstoogmerk, enz. (cf. website ICCI).

Zoals een jaarrekening de bedoeling heeft om belanghebbenden zoals aandeelhouders, bankiers, fiscus, vakbonden, enz. financieel-economische informatie te verstrekken, levert de ESR-rapportering informatie op het vlak van economische aggregaten (bijvoorbeeld BNP, BBP, inkomen, besteding van inkomen). Zo ook wordt inzicht geboden in de consumptiequote, spaarquote, financieringssaldi van sectoren, schuld-ratio's, enz.

Men zet soms een gans betoog op over de boekhoudprincipes ESR alsof het tweede soort grootboek is, met eigen "T-rekeningen" en een eigen soort jaarrekening. Men mag niet vergeten dat het eigenlijk een systeem is dat steunt op traditionele boekhoudgegevens die lang geleden vaak werden ontleend aan gegevens op kasbasis ("cash-based") en nu al een aantal jaren worden ontleend aan gegevens op transactiebasis ("accrual-based"). Met andere woorden, ESR rapportering bouwt verder op gegevens uit de vermogensboekhouding die vandaag de dag in vele overheden wordt toegepast.

Het is uiteraard wel zo dat ESR van de ene kant "accrual accounting" principes zoveel mogelijk tracht te volgen, maar van de andere kant op het gebied van erkenning, waardering, verwerking en voorstelling een eigen doelgerichte aanpak handhaaft.

B. ESR Vorderingsaldo

1. Concept

Zoals verder zal blijken is het de bedoeling om met het vorderingsaldo de uitvoering van de begroting en financiële gezondheid van de

overheid op te volgen. Voor Vlaanderen betreft dit de rechtspersonen, de Diensten Afzonderlijk Beheer (DAB's) en de beleidsdomeinen. De op-

volging gebeurt in Vlaanderen op kwartaalbasis en tijdens het laatste kwartaal per maand.

ESR-rekeningen (economische code)

- 0-4 rekeningen: lopende verrichtingen (= verkopen, interesten, belastingontvangsten, ... - lonen, kosten, interesten, ...) → ACCRUAL (is soort resultatenrekening exclusief niet-kaskosten)
- 5-7 rekeningen: kapitaalverrichtingen (lees balansverrichtingen) = vermogensheffing bedrijven, desinvesteringen, ... - kapitaaloverdrachten aan anderen, investeringen, ... → MUTATIES UIT ACCRUAL
- 8-9 rekeningen: financiële kapitaalverrichtingen → MUTATIES UIT ACCRUAL

= ESR "ontvangsten" en ESR "uitgaven" = begrotingssaldo

- Eliminatie 8-9 rekeningen: kapitaalverrichtingen (lees balansverrichtingen) = kredietaflossingen door bijvoorbeeld bedrijven, opbrengst van leningen lange termijn (lees aangaan overheids-schuld)... - kredietverlening bijvoorbeeld aan bedrijven, aflossing van overheidsschuld lange termijn... → MUTATIES UIT ACCRUAL

= ESR VORDERINGENSALDO

2. Voorbeeld (uit voorstelling G. Cocks, studienamiddag 25 maart 2013, UGent)

	Vlaamse Gemeenschap			Rechtspersonen	VO
	Algemene Rekening VG (ter info)	Vlaamse Gemeenschap (excl. DAB)	DAB	Rechtspersonen	Totaal 2010
Ontvangsten	24.250.514.375	23.046.217.837	1.204.296.538	6.852.367.269	31.102.881.644
ESR 8 (deelnemingen)		-126.623		-55.027.681	-55.154.304
ESR 9 (leningen)		-170.000.000		-4.856.311	-174.856.311
Dotaties van instellingen behorende tot de consolidatiekring		-143.785.112	-898.732.219	-5.689.893.883	-6.732.411.214
Luchthavens			-18.782.737		-18.782.737
Extracomptabele correctie: aanrekening gewestbelasting		22.528.873			22.528.873
Extracomptabele correctie: aanrekening Prestibel		-13.194.345			-13.194.345
Totaal ESR-ontvangsten		22.741.640.630	286.781.582	1.102.589.394	24.131.011.606
Uitgaven	24.663.409.340	23.483.172.395	1.180.236.945	6.778.891.972	31.442.301.312
ESR 8 (deelnemingen)		-161.033.484		-12.470.033	-173.503.517
ESR 9 (leningen)		-1.089.640		-43.471.082	-44.560.722
Dotaties aan instellingen behorende tot de consolidatiekring		-6.548.500.431	-77.091.555	-178.545.655	-6.804.137.641
Luchthavens			-17.460.825		-17.460.825
Extracomptabele correctie: verlopen interesten		12.623.309			12.623.309
Extracomptabele correctie: kinderbijslag		-12.566.146			-12.566.146
Extracomptabele correctie: pensioenf., pensioenf. VRT, investeringsf.		4.407.089			4.407.089
Extracomptabele correcties: de oude vismijn		3.855.000			3.855.000
Extracomptabele correctie: jobkorting		60.330.000			60.330.000
Totaal ESR-uitgaven		16.841.198.092	1.085.684.565	6.544.405.202	24.471.287.859
Algemene Rekening Vlaamse Gemeenschap	-412.894.965				
Geconsolideerd ESR-vorderingensaldo Vlaamse Overheid - excl. Zorgfonds		5.900.442.538	-798.902.982	-5.441.815.808	-340.276.253
BAM (ESR-saldo)				-39.533.000	-39.533.000
Zorgfonds (ESR-saldo)				-14.343.816	-14.343.816
Geconsolideerd ESR-vorderingensaldo Vlaamse overheid - incl. zorgfonds		5.900.442.538	-798.902.982	-5.456.159.624	-394.153.069

MEER EN MEER GAAN
OVERHEDEN DE WEG OP
VAN PUBLIEK-PRIVATE
SAMENWERKING (PPS) IN HET
KADER VAN INVESTERINGEN,
WAARBIJ ER VRAGEN RIJZEN
OVER DE VERDELING VAN DE
RISICO'S EN DE SOMS MOEILIJK
TE AUDITEREN ACHTERGROND

3. Verduidelijking

Het onderscheid 0-4 rekeningen en 5-7 rekeningen komt waarschijnlijk vanuit het traditio-

nele onderscheid "Gewone dienst" vs. "Buitengewone (= kapitaal-) dienst. Vandaar dat men traditioneel spreekt van "Ontvangsten" en "Uitgaven", die vandaag de dag niet meer in kasmutaties worden gemeten maar wel "accrual", weliswaar nog onder voorbehoud van de niet-kaskosten (afschrijvingen, waardeverminderingen e.d.) die hier buiten beschouwing worden gelaten.

Het ESR-rekeningenstelsel werkt dus "accrual-based", reden waarom redelijk verzoenbaar en dus integreerbaar in het rekeningenstelsel IPSAS of een ander rekeningenstelsel volgens vermogensboekhouding (= accrual).

De classificatie van het ESR-rekeningenstelsel ziet er algemeen als volgt uit (Tabel 2):

Tabel 2 Classificatie ESR-rekeningenstelsel

Econ. code	"Uitgaven"	"Ontvangsten"
0	Niet-verdeelde uitgaven	Niet-verdeelde ontvangsten
1	Lopende uitgaven goederen en diensten, bijvoorbeeld 11 Lonen en sociale lasten	Lopende ontvangsten goederen en diensten, bijvoorbeeld 16 Verkoop niet-duurzame goederen en diensten 17 Verkoop duurzame militaire goederen... 18 Ontvangsten afkomstig van wegen, ...
2	Renten en inkomsten uit eigendom, bijvoorbeeld 21 Rente op overheidsschuld	Renten en inkomsten uit eigendom, bijvoorbeeld 26 Rente overheidsvorderingen 27 Exploitatiewinsten overheidsbedrijven, ...
3	Inkomstenoverdrachten aan andere sectoren, bijvoorbeeld 31 Exploitatiesubsidies 34 Inkomstenoverdrachten aan gezinnen 35 Inkomstenoverdrachten aan buitenland	Inkomstenoverdrachten van andere sectoren, bijvoorbeeld 37 Directe belastingen en RSZ
4	Inkomstenoverdrachten binnen de overheidssector	Inkomstenoverdrachten binnen de overheidssector
5	Kapitaaloverdrachten aan andere sectoren, bijvoorbeeld 51.12 Investeringsbijdragen aan privé-bedrijven	Kapitaaloverdrachten van andere sectoren, bijvoorbeeld 56.40 Vermogensheffing van vzw's
6	Kapitaaloverdrachten binnen de overheidssector	Kapitaaloverdrachten binnen de overheidssector
7	Investeringen	Desinvesteringen
8	Kredietverleningen en deelnemingen, bijvoorbeeld 81.52 Deelnemingen in privé-kredietinstellingen	Kredietaflossingen en vereffeningen van deelnemingen, ... bijvoorbeeld 86.10 Kredietaflossingen door bedrijven
9	Overheidsschuld (aflossen)	Overheidsschuld (aangaan)

De 8-rekeningen gaan dus enkel om geldmiddelen die door de overheid worden verstrekt en eventueel worden terugbetaald. De 9-rekeningen betreffen enkel financiële overheidsschuld die wordt aangegaan en die door de overheid eventueel wordt terugbetaald. De interesten op deze overheidsschuld worden geregistreerd onder groep 2 uitgaven. Het tweede cijfer gaande van 1 t/m 5 betekent een uitgave en van 6 t/m 9 een ontvangst. Voor een nog meer gedetailleerd overzicht kan men o.a. terecht bij het "rapporteringssjabloon rekendecreet" (Departement Financiën en Begroting, 2014).

De ESR-registratie betreft enkel MUTATIECIJFERS, dus geen saldi, noch vermogensopvolging. Voor de Vlaamse overheid biedt het rapporteringssjabloon in Vol. 24a en Vol. 24b de uitvoering van de begroting ESR in vergelijking met de goedgekeurde begroting ESR.

IN EEN "CASH-FLOW" STIJL
KIJKT ESR 2010 VOORAL NAAR
VERMOGENSSTROMEN, EEN
ONDERNEMINGSBOEKHOUDING
EN OOK IPSAS LETTEN
HOOFDZAKELIJK OP HET
NETTO-ACTIEF EN DE W/V

Technisch komt de ESR-rapportering vaak tot stand via de link tussen de proef- en saldibalans en de gelieerde ESR-rekening. Voor de Vlaamse overheid streeft men er naar om de proef- en saldibalans van de betrokken instelling te beknemen met in een aparte kolom het bijbehorende ESR-rekeningnummer.

C. Aansluiting economisch resultaat – begrotingsresultaat – ESR Vorderingsaldo

1. Concept

- **Economisch resultaat** (= 70/78 – 60/68)
  - +/- verrichtingen zonder impact op begrotingsresultaat
bijvoorbeeld afschrijvingen, waardeverminderingen, voorraadwijzigingen, verrekening kapitaalsubsidies, ... → gaat om elementen resultatenrekening van het type "niet-kaskosten"
  - +/- verrichtingen met impact begrotingsresultaat
bijvoorbeeld investeringen, opname lening, aflossing lening → gaat om balansmutaties
- = **Begrotingsresultaat** (begrotingssaldo)
  - +/- ESR 8 Kredietverleningen en deelnemingen – Kredietaflossingen en vereffeningen van deelnemingen
  - +/- ESR 9 Overheidsschuld aflossen – Overheidsschuld aangaan
  - +/- Interrelaties ESR 41 en 61
- = **ESR-Vorderingsaldo**

Deze aansluiting is ook het voorwerp van Vol. 29 rapporteringssjabloon Rekendecreet. De Verrichtingen zonder impact op het begrotingsresultaat kunnen als volgt worden onderverdeeld:

- Voorraadwijziging (+/-);
- Afschrijvingen en waardeverminderingen op vaste activa (+);
- Waardeverminderingen op voorraden en bestellingen (+);

- Voorzieningen voor uitgaven die nog niet vast staan (+);
- Terugneming van afschrijvingen en waardeverminderingen (-);
- Terugneming van waardeverminderingen op financiële vaste activa (-);
- Verrekeningen van voorzieningen van uitgaven die nog niet vast stonden (-);
- Andere (nader toe te lichten).
- Opname van leningen (+);
- Afbetaling kapitaalgedeelte leningen (-);
- Aangaan kapitaalverhogingen in cash (+);
- Terugbetaling kapitaal of uitgiftepremies in cash (-);
- Reservefondsenbewegingen (+/-);
- Kapitaalsubsidies eigen investeringen (+);
- Andere (nader toe te lichten).

Verrichtingen met uitsluitend impact op het begrotingsresultaat (niet op het bedrijfseconomisch resultaat) zijn volgende:

- Investeringen in (im)materiële vaste activa (-);
- Financiële vaste activa (deelnemingen en andere) (-);

2. Verduidelijking

Men kan zich afvragen wat nu eigenlijk het verband is tussen de ESR-rekeningen en hun rapportering en de ingevoerde vermogensboekhouding die iedereen kent vanuit ondernemingen. Het verband wordt hierna toegelicht in tabel 3:

Tabel 3 Aansluiting rapporteringsjabloon en ESR vorderingensaldo

Aansluiting Vol. 29		ESR Vorderingensaldo
Te bestemmen economisch resultaat (70/78 – 60/68)		
+/- verrichtingen zonder impact op begrotingsresultaat (niet-kaskosten)		
Tussenstand	=	0-4 Rekeningen
+/- verrichtingen met impact op begrotingsresultaat	=	5-9 Rekeningen
Begrotingsresultaat	=	ESR "ontvangsten" en ESR "uitgaven"
Eliminatie 8-9 Rekeningen	=	Eliminatie 8-9 Rekeningen
ESR Vorderingensaldo	=	ESR Vorderingensaldo

Het vorderingensaldo combineert a.h.w. elementen uit de resultatenrekening en balanswijzigingen. De reden hiervoor is dat ESR en ook het vorderingensaldo eigenlijk verwant is met een *cash-flow* benadering, zoals hierna blijkt in Tabel 4:

Tabel 4 Interpretatie ESR in termen van cash-flow

ESR-Rekeningen	Cash-flow interpretatie
0-4 lopende verrichtingen exclusief niet-kaskosten	Operationele <i>cash-flow</i>
5-7 kapitaalverrichtingen zijnde (des)investeringen en transfers	Bronnen en aanwendingen investeringen
8-9 Overheid als financier en overheidsschuld	Bronnen en aanwendingen financiering
= ESR Vorderingsaldo	= Effect op ca. Netto-werkkapitaal

In het geval de 0-4 rekeningen, zijnde het resultaat zonder niet-kaskosten, positief zijn, zou men kunnen stellen dat de overheid financieel gezond is. Dit positief resultaat geeft echter een beperkt beeld omdat nog geen rekening werd gehouden met de vermogensstromen betreffende investeringen, noch met de vermogensstromen betreffende de mutaties overheidsschuld. Vandaar de uitbreiding met de effecten op de 5-7 en de 8-9 rekeningen.

D. ESR – Classification of the Functions of Government (COFOG)

COFOG deelt de verschillende ESR rekeningen in naar overheidsfunctie en wordt ook wel de functionele classificatie genoemd. In analogie met Vol. 24a en Vol. 24b maar dan ingedeeld volgens functie geven Vol. 26a en Vol. 26b in het rapporteringssjabloon van de Vlaamse overheid de uitvoering van de begroting in vergelijking met de goedgekeurde begroting ESR weer uitgesplitst naar functies met bijvoorbeeld 02 Defensie, 03 Openbare orde, ... 07 Gezondheidszorg, 08 Recreatie, ... Zoals geïllustreerd op de website van het ICCI geeft COFOG de overheidsuitgaven weer onderverdeeld in 10 afdelingen.

E. Relatie IPSAS – ESR 2010

De laatste jaren is er in Europa heel wat te doen geweest rond de invoering van IPSAS (Internati-

onal Public Sector Accounting Standards). Half 2011 besliste het Europees Parlement om de IPSAS aan de 28 Lidstaten op te leggen. Er werd echter nogal snel gas teruggenomen en dit gaf aanleiding tot een consultatie in 2012 (EC 2012; EY 2012) i.s.m. Eurostat, gevolgd door een haalbaarheidsstudie in 2013 (EC 2013; PWC 2014). Ondertussen heeft men het veeleer over de EPSAS, zijnde de Europese versie van de IPSAS en wordt er overleg gepleegd over de "governance", met andere woorden de wijze van organisatie en bevoegdheden hoe de IPSAS om te vormen naar EPSAS en hun toepassing.

De IPSAS zijn eigenlijk internationaal ontwikkelde boekhoudstandaarden, die sterk geïnspireerd zijn door de *International Accounting Standards (IAS)/International Financial Reporting Standards (IFRS)* standaarden en aangepast zijn aan de overheidscontext. In tegenstelling met ESR 2010, gaat het bij IPSAS dus niet om een macro-economisch meetinstrument ter ondersteuning van het economisch beleid, maar om een vorm van financieel-economische rapportering naar een ruime groep stakeholders.

IPSAS komt wel dichterbij ESR 2010 door o.a. de publicatie "IPSAS Consultation Paper IPSASs and Government Finance Statistics Reporting Guidelines" (IPSAS, 2012). Deze paper heeft de bedoeling om de relatie tussen IPSAS standaarden en macro-economische overheidsrapportering te verbeteren. Zodoende kunnen ze elkaars klankbord vormen en door zoveel mogelijk dezelfde data uit een geïntegreerd systeem

kan er efficiëntie worden behaald. Daarnaast is er IPSAS 6 Consolidatie en IPSAS 22 aangaande de rapportering van de zogenaamde "General Government Sector" (GGS) waarin IPSAS dichter komt bij ESR 2010. Alhoewel, de creatie van het concept GGS door de IPSASB dat verschilt van de macro-economische invalshoek die SNA en ESR 2010 aanbieden, maakt de zaak nodeloos ingewikkelder. Vergeten we evenmin dat het concept van IPSAS 6 over consolidatie "controle- en machtsgedreven" is zoals in ondernemingen, wat niet strookt met de macro-economische invalshoek waar de relaties hoofdzakelijk financieel zijn zonder controle of macht. Een voorbeeld zijn vrij onderwijs scholen (vzw's) waar de Vlaamse overheid meer dan 50 % financiert en dus maken deze scholen deel uit van de overheid in ESR 2010 termen, waar ze conform IPSAS 6 door hun autonomie geen deel van de

consolidatiekring uitmaken en dus niet behoren tot de overheid.

Een andere hindernis tussen IPSAS en ESR 2010 zijn de "Public Financial Corporations" (PFC) en "Public Non-Financial Corporations" (PNFC), zoals bijvoorbeeld Belfius en Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS) die conform ESR 2010 deel van de overheid uitmaken, maar volgens IPSAS geen toepassing kennen, omdat ze IFRS horen te volgen. Ten slotte kan worden gesteld dat IPSAS "whole-of-government accounting" (WGA) voorstelt, waar ESR 2010 ruimer "whole-of-economy accounting" betekent.

Onderstaande Tabel 5 toont de belangrijkste gelijkenissen en verschillen tussen IPSAS en ESR.

Tabel 5 Gelijkenissen en verschillen IPSAS en ESR

Gelijkenissen	Verschillen	Verklaring
Financiële info ("accrual based")	Objectieven	Ander conceptueel kader: ESR → impact overheid op de economie IPSAS → <i>accountability</i> en beslissingnames
Cash-flow redenering	Rapporterende entiteit	IPSAS vertrekt van ondernemingsachtige 'control' ESR mikt op de gehele overheid en zelfs op de gehele economie
	Accounting erkenning	ESR erkent niet alle schulden, waar IPSAS dat wel doet, bijvoorbeeld pensioenschulden
	Waardering	IPSAS → "fair value" ESR → "current values"
	Waardeaanpassingen (bijvoorbeeld herwaardering)	IPSAS mikt meer op het adequaat meten van de resultaten (W/V) ESR kijkt meer naar de algemene economie
	Presentatie en terminologie	Verschillende voorstelling van financiële rapportering

F. ESR 2010 probleemgebieden en enkele auditconsequenties

1. Perimeter (consolidatiekring) en afbakening van de overheid

SNA 2008 en ESR 2010 worden gekenmerkt door een weloverwogen definitie van de overheidsinstelling, waar de afbakening volgens IPSAS eerder "reflexief" en soms vaag is. ESR 2010 incorporeert ook de non-profitinstellingen gelet op hun algemeen economische rol. IPSAS blijft zeer zwijgzaam over de non-profitsector en mist op die wijze soms afbakening met de overheidssector. Daarenboven zijn de invalshoeken en bedoelingen van beide systemen in vele opzichten verschillend.

Overheden zijn deel van complexe systemen en structuren, met verschillende vertakkingen, relaties, satellieten, bedrijfseenheden. Daarenboven is bij de overheden de verbondenheid met instellingen veel breder dan bij ondernemingen, waar het praktisch altijd neerkomt op een affiliatieverhouding met aandelen en/of consortium (zelfde meerderheden van de raad van bestuur). In het geval van overheden spelen ook maatschappelijke, culturele, strategische, religieuze factoren, e.d. vaak ook een belangrijke rol.

Deze complexiteit maar ook het vaak voorkomen van "*specific purpose financial statements*" en bijbehorende specifieke auditopdrachten maken het de bedrijfsrevisor niet makkelijk. Volgende vraag blijft vaak moeilijk: over welke "instelling" geeft de bedrijfsrevisor nu een "assurance"-verklaring?

De afbakening van de overheid is geen eenvoudige klus en daarenboven is er vaak de drang om liever niet gelieerde instellingen (met schulden) tot de overheid te laten behoren. ESR kent dit vraagstuk en heeft ondertussen de vorige aanpak ESR95 realistischer gemaakt in ESR 2010.

Het schema op de website van het ICCI¹ geeft een algemeen overzicht van de indeling institutionele eenheden conform ESR 2010.

Een eerste belangrijk criterium is: "**Is de eenheid een niet-marktproducent?**"

- ESR95: Niet-financiële instellingen → $\geq 50\%$ criterium
- ESR 2010: Niet-financiële instellingen → kwalitatief én kwantitatief $\geq 50\%$ criterium.

Betreffende het kwantitatief criterium moet een instelling om als marktproducent te worden beschouwd gedurende een aaneengesloten periode van meerdere jaren minstens 50% van haar productiekosten door verkoop dekken. Omdat financiële instellingen geen 'verkopen' kennen, is het 50% criterium voor hen niet mogelijk.

Voor de markt-/niet-markttoets worden in tegenstelling met ESR95 conform ESR 2010 de productiekosten vermeerderd met de netto-rentelast.

Een tweede belangrijk criterium is: "**Heeft de overheid zeggenschap over de eenheid?**"

Indicatoren zijn o.a. de benoeming van de functionarissen, contractuele overeenkomsten, de mate van financiering, enz. Zonder hier in detail op in te gaan, kan worden gesteld dat er verschillende indicatoren zijn om het zeggenschap vast te stellen, waarbij soms één enkele indicator voldoende kan zijn om het zeggenschap vast te stellen en soms het ontbreken van één enkele indicator voldoende is om het zeggenschap als onvoldoende te beschouwen.

Voor een lijst van alle institutionele eenheden zie http://www.nbb.be/DOC/DQ/N_pdf_PBT/PBT_lijst_NL.pdf.

2. Classificatie

Omwille van bepaalde financiële en juridische gevolgen is de juiste classificatie van transacties en financiële activiteiten niet zonder gevolgen.

1 <http://www.icci.be/NL/PUBLICATIES/DOWNLOADS/Pages/ESR-Classificaties.aspx>

Zo is het adequaat bepalen van de betrokken overheidsfuncties COFOG (zie website van het ICCI)² niet altijd eenvoudig en ondubbelzinnig. Bijvoorbeeld een reis van de Koning en Ministers met militaire vliegtuigen: is dit 02 Defensie of 01 Algemeen Bestuur?

De classificatie van prioriteitsregels (COFOG 2003, p. 17) betekenen tevens een moeilijkheid, bijvoorbeeld wetenschappelijk onderzoek dient te worden opgesplitst in fundamenteel onderzoek en toegepast onderzoek, wat vaak tot arbitraire beoordelingen zal leiden.

Ten slotte kan algemeen worden gewezen op het classificatievraagstuk dat belangrijker is, dan bij de audit van ondernemingen, waar de focus ligt op het resultaat van het boekjaar ("*bottom-line*").

3. **Publiek-Private Samenwerking (PPS)**

Meer en meer gaan overheden de weg op van PPS in het kader van investeringen in bijvoorbeeld schoolgebouwen, gemeentelijk zwembad, wegennet, enz. Naast de bouwheer en de aannemer(s), treedt hier ook de financiële instellingen op en rijzen er vragen over de verdeling van de verschillende risico's en in welke het gaat om soortgelijke rechten als financiële leasing, dan wel operationele leasing. Gelet op de vaak moeilijk identificeerbare achtergrond is het voor de bedrijfsrevisor niet altijd vanzelfsprekend.

4. **Verschillende boekhoudkaders**

Audittaken die samenhangen met ESR 2010 rapportering gaan gepaard met moeilijk in te schatten auditrisico's. Het toepassen van het auditrisicomodel en de *International Standards on Auditing* (ISAs) ligt niet onmiddellijk voor de

hand. Bovendien zijn er andere stakeholders dan die de bedrijfsrevisor vanuit zijn ondernemingspraktijk "gewoon" is.

Het conceptueel boekhoudkader wat een reflectie inhoudt over de gebruikersbehoeften noodzaakt de nodige attentie. Er zijn immers verschillende gebruikersbehoeften, andere verwachtingen, andere aanpak, andere context, dus ook aangepaste audit. Vervolgens is het nog een belangrijke uitdaging voor de bedrijfsrevisor om werk te maken van de reconciliatie van nationaal geregelde overheidsboekhouding of IPSAS met ESR 2010.

Ten slotte is een belangrijk auditprobleem de retroactieve toepassing van ESR 2010 over voorgaande jaren toen nog ESR95 van toepassing was. Dit zorgt voor een adequate aanpak en inzicht in de retroactieve waarde-aanpassingen.

Besluit

Eenzijds stellen we een groeiende **convergentie** tussen IPSAS vs. ESR 2010 vast. Beide groepen zijn meer dan ooit verbonden door het denken in vermogensboekhouding ("*accrual accounting*"). Anderzijds blijkt er een **divergentie** tussen de "klassieke" macro-economische registratie ESR 2010 en nieuwgekomen IPSAS op te treden. Waarom nog IPSAS invoeren als ESR 2010 volgens dezelfde "*accrual accounting*" achtergrond rapporteert? Het blijft nog een belangrijke uitdaging om de twee verschillende boekhoudkaders te verzoenen.

Het opzetten van IPSAS, maar nu ook meer en meer ESR 2010 impliceert een "*bottom-up*" aanpak om te komen tot geconsolideerde, centrale overheidsrapportering. In plaats van benaderend, gedeeltelijk modelmatig via "*top-down*" te komen tot overheidsrapportering, wordt nu vandaag de dag a.h.w. een samenvoeging van "grootboeken". Dit betekent wel dat het boekhoudkundig werk toeneemt en dit zal de kostprijs van de rapportering beïnvloeden.

² <http://www.icci.be/NL/PUBLICATIES/DOWNLOADS/Pages/ESR-Classificaties.aspx>

den. Rekening houdend met de materialiteit is het daarom aanbevelenswaardig om de kostprijs van deze systemen op te volgen in functie van de behoeften.

Traditioneel kwamen de financiële prestatie-indicatoren (FPI's) vaak "top down" macro-economisch tot stand. Via IPSAS, maar ook door de vernieuwingen in ESR 2010 waarbij er meer met boekhoudrekeningen zal moeten worden gewerkt, bieden FPI's zich meer aan voor de betrokken "lagere" overheidsinstellingen zelf. De nood aan uitgewerkte FPI's komt dan ook in ontwikkeling.

Bronnen:

ACKE L., DE BLAUWE S. (2013), Het Rekendecreet, zijn uitvoeringsbesluiten en de omzetting van Richtlijn 2011/85/EU – Specifieke uitdagingen en mogelijke opportuniteiten voor de bedrijfsrevisoren, *Tax Audit & Accountancy (TAA)*, Jaargang 8, nr. 40, p. 18-27.

CHRISTIAENS J., VAN CAUWENBERGE Ph., ROMMEL J. (2009), IPSAS 6 and 22 – new standards for whole of government accounting?, *Public Money & Management*, Vol. 29, Nr. 4, p. 216-218.

CHRISTIAENS J., ACKE L., VANHEE C. (2012), Naar een modern financieel management bij de Vlaamse overheid en de Vlaamse lokale besturen, *Tax Audit & Accountancy (TAA)*, Jaargang 7, nr. 34, p. 23-28.

CHRISTIAENS J., VANHEE C., MANES-ROSSI F., AVERSANO N., VAN CAUWENBERGE Ph. (te verschijnen 2015), The Effect of IPSAS on Reforming Governmental Financial Reporting: an International Comparison, *International Review of Administrative Sciences*.

COCK G. (2013), ESR-Vorderingensaldo Vlaamse Overheid, studienamiddag 25 maart 2013, UGent.

COFOG (2003), Inleiding tot de COFOG 1998 in de begroting van de Belgische Centrale Overheid 2003, p. 292.

Departement Financiën en Begroting (2014), Rapporteringssjabloon Rekendecreet.

EC (2012), Report Consultation IPSAS, 18 december 2012.

EC (2013), Report Suitability Study IPSAS, 6 maart 2013.

Eurostat (2013), Manual on Government Deficit and Debt, Implementation of ESA 2010, 29th November 2013, p. 376.

EY (2012), Overview and Comparison of Public Accounting and Auditing Practices in the 27 EU Member States, 19 December 2012, p. 523.

IPSAS Consultation Paper IPSASs and Government Finance Statistics Reporting Guidelines, IPSASBoard, October 2012.

PWC (2014), EPSAS Study Report, 1st August 2014, p. 247.

VAN CAUTER K. (2013), Het ESR2010 en de overheidsfinanciën, seminarie ICCI 18 december 2013.

Résumé

Jusqu'à récemment, la problématique des comptes macroéconomiques était réservée aux autorités de surveillance et aux experts tels que Eurostat. La modernisation du *reporting* financier au sein des autorités publiques est en partie due à la nouvelle gestion publique (*New Public Management*), qui a permis aux autorités publiques de s'inspirer davantage de la vie de l'entreprise et d'adopter des techniques telles que la comptabilité et l'audit. Cela requiert le développement de normes comptables pour les autorités publiques, à l'instar des *International Public Sector Accounting Standards* (normes IPSAS) adoptées depuis 2000, ainsi qu'un réexamen du *reporting* macroéconomique conformément au SEC 2010. L'interaction entre les normes IPSAS et le SEC 2010 donne une nouvelle dimension plus large à la comptabilité et à l'audit dans le secteur public. Le présent article vise à expliquer les considérations comptables et techniques relatives au système européen des comptes (SEC) 2010, ainsi que la problématique des normes IPSAS y afférente. Le Manuel de statistiques de finances publiques (MSFP) et le Système de comptabilité nationale (SCN) sont examinés avant le SEC 2010 étant donné que ce dernier en est la résultante.

Summary

Until recently, macroeconomic accounting was reserved for supervisory authorities and experts such as Eurostat. New Public Management, which allows public authorities to gain more and more inspiration in a corporate environment and to adopt business methods such as accounting and auditing, has contributed to innovative financial reporting in the public sector. This requires developing accounting standards for public authorities embodied by the International Public Sector Accounting Standards (IPSAS) since 2000, but also reassessing macroeconomic reporting in line with ESA 2010. This interaction between IPSAS and ESA 2010 has given a new, extended dimension to accounting and auditing in the public sector. This article seeks to clarify the accounting and technical considerations related to the European System of Accounts (ESA) 2010, linked to IPSAS issues. The Government Finance Statistics Manual (GFSM) and the System of National Accounts (SNA) are discussed before the ESA 2010, since the latter is the result of them.

DEVOIRS DE VIGILANCE DU RÉVISEUR D'ENTREPRISES DANS LES ENTREPRISES EN DIFFICULTÉ¹

HENRI OLIVIER

Professeur émérite HEC - Université de Liège

Introduction

La discontinuité d'une entreprise constitue souvent un problème majeur pour l'environnement économique et social : créanciers non payés, pertes d'emplois, de recettes fiscales, friches industrielles, etc. Pour cette raison, des modifications législatives répétées s'efforcent de prévenir cette discontinuité ou d'en réduire les conséquences lorsqu'elles deviennent inévitables.

Les professionnels de la comptabilité sont appelés à fournir leur contribution à cet effort

dans leur fonction de contrôle et/ou de conseil. Une responsabilité qui fut en premier lieu dévolue aux seuls commissaires de sociétés commerciales a été graduellement élargie et étendue à d'autres interventions des réviseurs d'entreprises et à l'ensemble des professionnels de la comptabilité.

Nous examinerons successivement trois situations : l'attestation des états financiers, les autres missions du commissaire de sociétés et le devoir général de vigilance dans l'exercice de toute mission professionnelle.

L'attestation des états financiers

Les controverses sur le rôle du commissaire dans les entreprises en difficultés sont anciennes. Le premier cas de jurisprudence largement commenté sur la responsabilité des commissaires remonte à 1976² ; il portait sur une situation de ce type et devait révéler la faiblesse des règles en vigueur. L'absence de normes comptables

¹ Cet article a été rédigé préalablement au projet de recommandation concernant les missions qui incombent au réviseur d'entreprises, à l'expert-comptable externe, au conseil fiscal externe, au comptable agréé externe ou au comptable-fiscaliste agréé externe dans le cadre de l'article 10, alinéa 5, de l'article 12, alinéa 5, et de l'article 17, § 2, 5° et 6°, de la loi relative à la continuité des entreprises soumis à la consultation publique, conformément à l'article 30 de la loi du 22 juillet 1953 créant un Institut des Réviseurs d'Entreprises et organisant la supervision publique de la profession des réviseurs d'entreprises du 6 mars 2015 au 6 mai 2015.

² Faillite de la société UNAC : Tribunal de Commerce Charleroi 12 octobre 1976, *Revue pratique des sociétés*, 1976, p. 143.

était invoquée pour excuser une information inadéquate des actionnaires et une incertitude sur le rôle du commissaire. Des progrès interviennent rapidement sur ces deux aspects.

L'arrêté royal du 8 octobre 1976 détermine des règles d'évaluation pour l'élaboration des comptes annuels. Une de ses dispositions, reprise aujourd'hui dans l'article 28 de l'arrêté royal du 30 janvier 2001 portant exécution du droit des sociétés, établit la présomption de la continuité des activités dans les évaluations sauf si la société renonce à poursuivre ses activités ou lorsque la perspective de continuité ne peut être maintenue. Au cas où les évaluations seraient opérées dans une perspective de continuité alors que celle-ci ne peut être maintenue, les comptes annuels enfreignent la loi et les commissaires ne pourraient les attester sans réserve.

Les normes générales de révision de 1977 en Belgique imposent dès lors l'expression de réserves (voire d'une abstention) dès l'instant où la présomption de continuité est mise en question. Les commissaires sont cependant mal à l'aise devant cette obligation. Deux inconvénients majeurs sont relevés. D'abord, l'expression de « réserves » est très lourde de conséquences alors qu'il s'agit seulement d'une incertitude dont les dirigeants sont peut-être conscients et parfois même en font état dans leur rapport de gestion. Ensuite, jusqu'où devrait aller la description des risques de discontinuité lorsque l'organe d'administration n'en fait pas état dans l'information qu'il adresse aux actionnaires ?

Le dilemme était bien résumé par Pierre E. BERGER, vice-président de l'IRE, dès 1983 : « *Normalement une entreprise glisse progressivement vers la discontinuité. Cette transition, si elle est involontaire, passe par une zone à risques aggravés (...) Sauf accident fortuit la discontinuité est prévisible, mais il est virtuellement impossible de la situer exactement dans le temps (...) Un rapport révisoral sans réserve, sur le plan de la continuité, permet au lecteur de présumer*

que l'entreprise restera en continuité au moins jusqu'au prochain bilan ; le réviseur d'entreprises est coincé entre son devoir d'informer objectivement et le danger de tomber dans le piège des déclarations prématurées qui provoqueraient la faillite (self-fulfilling prophecy) »³. Encore une fois, de nouvelles règles seront nécessaires pour répondre aux objections.

La première difficulté est rencontrée par la modification des normes internationales relatives au rapport d'audit et, par voie de conséquence, lors de la réforme du troisième chapitre des normes générales de révision en 1997⁴. Une nouvelle forme d'attestation est introduite : l'attestation (avec ou sans réserve) avec paragraphe explicatif. Ce rapport évite de mettre le commissaire en opposition avec les dirigeants. Il souligne une information donnée par ces derniers relative à une incertitude. Le paragraphe explicatif devient obligatoire en cas d'incertitude majeure sur la continuité de l'exploitation.

La loi du 17 juillet 1997 réformant les procédures de concordat judiciaire apporte une réponse au second problème. L'organe d'administration est tenu de justifier l'hypothèse de continuité dans son rapport de gestion lorsque la société connaît des difficultés financières même passagères. Deux critères provoquent l'obligation de justification : soit l'existence de pertes reportées au bilan, soit un résultat de l'exercice négatif au cours de deux exercices successifs.

La disposition légale figurant aujourd'hui dans l'article 96, 6° du Code des sociétés a suscité des critiques. D'abord, les critères de discontinuité ne sont pas des plus pertinents. A notre avis, ce reproche n'est pas totalement fondé. En effet, ces situations ne sont pas l'indice d'une discontinuité mais le moment où une justification est nécessaire ; or il est préférable que ce

3 In H. BIRON e.a., *Ondernemingsdiscontinuïteit/Discontinuité des entreprises*, Anvers, Kluwer Rechtswetenschappen, p. 42-43.

4 « Les nouvelles normes relatives au rapport de révision », *Comptabilité et fiscalité pratique*, 2/98, p. 5-21.

CONTRAIREMENT AU LIVRE VERT DE 1996, LA DIRECTIVE EUROPÉENNE DONNE AUX AUDITEURS DES RESPONSABILITÉS D'INFORMATION QU'ELLE OMET DE RECONNAÎTRE AUX ADMINISTRATEURS. LE LÉGISLATEUR BELGE A ÉTÉ PLUS COHÉRENT

moment intervienne trop tôt plutôt que trop tard. Ensuite, d'un point de vue technique, au regard des normes d'audit internationales, il eût été préférable d'en faire une mention dans

l'annexe des comptes annuels⁵. Ceci avait peu de conséquences tant que les normes ISAs n'étaient pas d'application en Belgique. Aujourd'hui, une modification est nécessaire et pourrait survenir à l'occasion de la transposition de la directive comptable 2013/34/UE du 26 juin 2013 en droit belge⁶.

Le rôle des auditeurs dans les entreprises en difficultés fait partie de ce qu'on appelle « l'expectation gap » ou fossé d'incompréhension entre les professionnels et les lecteurs de leurs rapports. En Belgique, même si l'application concrète des règles continue à susciter certaines analyses critiques⁷, les développements que nous venons de rappeler réduisent sensiblement la fracture⁸. Il n'en va pas de même dans tous les pays. Le livre vert de la Commission européenne sur les « Rôle, statut et responsabilité du contrôleur légal des comptes dans l'Union européenne » de 1996 posait le problème avec précision⁹ mais les législations qui s'ensuivirent n'apportèrent aucune solution jusqu'à la réforme de l'audit en 2014.

Un article 25bis est introduit dans la directive de 2006 sur le contrôle légal, selon laquelle : « Sans préjudice des obligations d'information visées à l'article 28 de la présente directive et, le cas échéant, aux articles 10 et 11 du règlement (UE) n° 537/2014, l'étendue du contrôle légal des comptes ne comprend pas d'assurance quant à la viabilité future de l'entité contrôlée ni quant à l'efficience ou l'efficacité avec laquelle l'organe de direction ou l'organe d'administration a mené ou mènera les affaires de l'entité. »¹⁰.

5 La norme comptable internationale IAS1 (paragraphe 25) à laquelle se réfère la norme internationale d'audit ISA 570 (paragraphe 3) impose une mention dans les états financiers et non dans le rapport de gestion (*management commentaries*) qui ne fait pas partie de ces états financiers. Le paragraphe 19 de l'ISA 570 se réfère également à une mention dans les états financiers en tant que référence nécessaire pour l'utilisation d'un paragraphe explicatif.

6 Le rapport de gestion reste un document important pour la justification des risques qui pèsent sur l'entreprise. Même si la continuité devait être justifiée dans les états financiers, l'article 96, 1° et 3°, du code requiert d'y inclure des indicateurs clés de performance financière et non financière et des indications sur les circonstances qui peuvent avoir une influence notable sur le développement de l'entreprise. En outre les plus grandes sociétés seront tenues d'inclure dans ce même rapport des informations sur la politique et les risques notamment environnementaux et sociaux par effet de la directive 2014/95/UE du 22 octobre 2014 qui complète la directive comptable de 2013 (J.O.U.E., L.330 du 15 novembre 2014).

7 Voyez E.J. LAMMERS, « *Tijdig signaleren van Business Failures & Fraud* » ainsi que D. BRESCH et K. HARDIES, « *Auditor's Going-Concern Reporting Accuracy* », cité en note 20, TAA 42, mars 2014, p. 34 à 39.

8 Voyez par exemple l'analyse du Bureau Graydon : « *Etude sur le contrôle des comptes annuels par les commissaires-réviseurs* ». Communiqué de presse du 17 septembre 2008, section 2 Rapport entre les types de déclaration et le risque de faillite.

9 J.O.C.E., C.321 du 28 octobre 1996 ; paragraphes 3.14 à 3.21.

10 Article 25bis de la directive 2006/43/CE du 17 mai 2006 concernant les contrôles légaux des comptes annuels et des comptes consolidés, inséré par la directive modificative 2014/34/UE du 16 avril 2014 (J.O.C.E., L.158 du 27/5/2014). Cette directive doit être transposée dans le droit des Etats-membres avant le 17 juin 2016.

On saluera la reconnaissance claire des limites à l'étendue du contrôle légal des comptes dans l'article 25bis. En revanche, on doit regretter que le texte européen ne reprenne qu'une partie de ce qui était proposé dans le du livre vert de 1996 (paragraphe 3.21). Ce texte donne aux auditeurs des responsabilités mais il omet de les reconnaître aux administrateurs¹¹. Entretemps, sous réserve de la modification de l'article 96 du Code des sociétés suggérée ci-dessus, les deux volets sont traduits tant en droit belge que dans les normes internationales IAS-1 et ISA-570.

Vis-à-vis des auditeurs, la directive européenne va même un peu plus loin. En son paragraphe 2f, l'article 28 requiert que le rapport d'audit contienne « *une déclaration sur d'éventuelles incertitudes significatives liées à des événements ou à des circonstances qui peuvent jeter un doute important sur la capacité de l'entité à poursuivre son exploitation.* » Le paragraphe explicatif suffirait-il pour appliquer correctement cette disposition ? Faut-il au contraire envisager des commentaires plus développés ? La question fut débattue, notamment dans la réforme du rapport d'audit récemment adoptée par l'IAASB qui modifie notamment les ISA 700, 701 et 570¹². Même si l'IAASB continue à procéder avec prudence compte tenu de situations nationales très différentes¹³, les incertitudes significatives sur la continuité devront être identifiées dans une section distincte du rapport et ne peuvent être assimilées à de simples « *key audit matters* ». Désormais, non seulement la vigilance attendue des auditeurs d'une société en difficultés est accrue mais la façon dont il doit en faire part dans son rapport devient beaucoup plus claire et précise. Cette évolution est per-

11 Les directives comptables ont fait l'objet d'une révision profonde en 2013 (directive 2013/34/UE du 26 juin 2013, *J.O.C.E.*, L.182 du 29/6/2013) mais aucune disposition semblable à l'article 96, 6° du Code des sociétés n'y a été introduite.

12 IAASB, "Reporting on Audited Financial Statements – New and Revised Auditor Reporting Standards and Related Conforming Amendments", 15 janvier 2015.

13 Voyez notamment la distinction dans les paragraphes 3 à 5 de l'ISA-570.

LA VIGILANCE ATTENDUE DES AUDITEURS D'UNE SOCIÉTÉ EN DIFFICULTÉS VA BIEN AU-DELÀ DE LA MISSION NORMALE D'ATTESTATION DES ÉTATS FINANCIERS. CETTE ÉVOLUTION EST AUSSI PERCEPTIBLE DANS LES RÈGLES EUROPÉENNES ET LES NORMES DE L'IAASB

ceptible dans les normes de l'IAASB aussi bien que dans les règles européennes.

Le commissaire et la prévention de la discontinuité

Dans le contexte du droit des sociétés, les problèmes de discontinuité éventuelle sont considérés en premier lieu du point de vue des actionnaires. Ceux-ci doivent bénéficier d'une information précise sur la situation financière afin de soit de mettre fin aux opérations de la société, soit de contraindre les dirigeants à prendre des mesures de redressement. Pendant des décennies, le seul moyen de pression sur les dirigeants furent les articles 103 et 104 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales, devenus aujourd'hui les articles 633 et 634 du Code des sociétés (ainsi que leur pendant pour d'autres formes de sociétés). La loi impose une procédure d'information spécifique à mettre en œuvre en cas de perte partielle du capital social. Longtemps, le rôle du commissaire ne dépassera pas la vérification du respect de ces dispositions légales et à défaut, l'information de l'assemblée générale sur leur violation, par le biais de son rapport annuel.

La loi de 1997 évoquée ci-dessus introduit une innovation importante dans le domaine de la prévention de la faillite. Formule inspirée de la procédure d'alerte organisée par le législateur

français en 1994, cette disposition nouvelle se fonde sur l'idée généralement admise selon laquelle la prévention des difficultés financières n'est possible que si l'information sur les risques intervient à un stade avancé du processus de dégradation. Elle est reprise aujourd'hui dans l'article 138 du Code des sociétés. Le fait générateur de la procédure est la constatation au cours des contrôles du commissaire, de faits graves et concordants susceptibles de compromettre la continuité. Il s'ensuit une obligation d'information de l'organe de gestion de l'entreprise. Celui-ci est tenu de se réunir dans le mois pour délibérer de mesures prises ou envisagées pour assurer la continuité de l'entreprise pendant un délai raisonnable. A défaut, le commissaire peut communiquer ses constatations au président du tribunal de commerce. Notons dès à présent que la combinaison de cette disposition légale et de l'article 10 de la loi sur la continuité des entreprises pose des questions qui seront examinées par la suite.

L'article 138 du Code des sociétés s'applique seulement aux sociétés qui, même sur base volontaire, ont désigné un commissaire. La loi sur les ASBL contient des dispositions qui se réfèrent ou s'inspirent du régime comptable et de contrôle des comptes dans le Code des sociétés. Jusqu'il y a peu, l'article 138 n'était cependant pas applicable. Une loi du 25 avril 2014¹⁴ a modifié cette situation. L'article 17, § 7 de la loi ASBL du 27 juin 1921 renvoie désormais à l'article 138 du Code des sociétés. Comme pour

14 Articles 104 à 106 de la loi du 25 avril 2014 portant des dispositions diverses en matière de Justice, *M.B.*, 14 mai 2014, seconde édition.

15 Recommandation du 3 décembre 1999, *Vademecum* 2007 tome II, p. 624 – voyez aussi H. OLIVIER, « L'entreprise en difficultés et le droit des sociétés après la nouvelle loi sur le concordat », *DAOR*, 46/1998, p. 9; K. TANGHE, "Ondernemingen in moeijikheden: rol van de commissaris in samenwerking met het gerecht" in IRE, « Révisorat d'entreprises: nouvelles attentes, nouvelles exigences », Bruges, la Charte, 2006, p. 269 ; pour l'application aux ASBL, voyez l'avis 2014/03 du 25 juin 2014 du Conseil de l'IRE (<https://www.ibr-ire.be/fr/reglementation/doctrine/avis/Pages/Avis-2014-03.aspx>).

APRÈS QUINZE ANS D'APPLICATION, L'ARTICLE 138 DU CODE DES SOCIÉTÉS A ÉTÉ JUGÉ SUFFISAMMENT EFFICACE POUR ÊTRE ÉTENDU SOUS DIFFÉRENTES FORMES AUX GRANDES ASBL PUIS À TOUTES LES INTERVENTIONS DES PROFESSIONNELS DU CHIFFRE DANS LES ENTREPRISES

les sociétés, seules les ASBL qui ont nommé un commissaire sont visées par la disposition.

L'article 138 du Code des sociétés était commenté dans une recommandation de l'IRE sur la révision d'une société en difficultés¹⁵. Cette recommandation a été abrogée en 2010 à l'occasion de l'introduction des normes ISA et on doit regretter que le paragraphe A24 de la norme complémentaire aux normes internationales d'audit (ISA) applicables en Belgique, du 29 mars 2013, soit extrêmement sommaire sur l'application de l'article 138 du Code. Même après l'adoption des normes ISA, cette recommandation conservait très largement sa pertinence. Nous considérons que même abrogée la recommandation peut continuer à servir de bonne doctrine à défaut d'avoir été contredite par des textes ultérieurs. En particulier ses sections 4 et 7 fournissent une interprétation bien utile de l'article 138 du Code des sociétés.

Le paragraphe 17 de la recommandation souligne : « *Le réviseur doit s'assurer que l'organe de gestion est conscient des risques spécifiques qui pèsent sur la continuité des activités ou d'une partie des activités. En effet, la dégradation de la situation financière sera souvent progressive et parfois mal évaluée par ceux qui vivent la société au quotidien.* » Elle ajoute : « *Lorsqu'il constate une telle évolution, le révi-*

seur doit veiller à garder des contacts réguliers avec la société ». Il s'agit très clairement d'un devoir de vigilance et d'accompagnement qui va bien au-delà du contrôle légal des comptes.

La procédure initiée par l'apparition de « faits graves et concordants » aura des conséquences importantes. Dans certains cas, le commissaire sera contraint d'attirer par écrit l'attention de l'organe d'administration sur le fait que la moitié du capital social est perdu¹⁶ ; par enchaînement, il provoquera ainsi le départ du délai prévu à l'article 633 du Code des sociétés et modifiera les conditions de la responsabilité des administrateurs.

Plus récemment, la réforme de la législation européenne sur le contrôle légal a introduit une nouvelle obligation de rapport, applicable seulement dans le contexte des entités d'intérêt public. Il s'agit de l'article 11 du règlement (UE) n° 537/2014 évoqué ci-dessus. Les commissaires de telles entités devront remettre un rapport complémentaire au comité d'audit de l'entité contrôlée au plus tard à la date de présentation du rapport d'audit. Ce rapport indiquera et expliquera « *les appréciations relatives à des événements ou des conditions relevés lors du contrôle légal des comptes qui pourraient mettre sérieusement en doute la capacité de l'entité à poursuivre ses activités, en précisant s'ils constituent des incertitudes significatives; il fournit par ailleurs un résumé de l'ensemble des garanties, lettres de confort, engagements d'intervention publique et autres mesures de soutien dont il a été tenu compte pour l'évaluation de la capacité à poursuivre les activités.* » (paragraphe 2 i.).

Contrairement à l'article 138 du Code des sociétés, cette disposition demeure dans le domaine de l'information ; le rapport de l'auditeur n'impose aucune réaction du comité d'audit. En revanche, ces « appréciations » ne paraissent

pas nécessairement liées à l'attestation des états financiers. De plus, à certains égards, ceci va plus loin que l'article 138 du Code des sociétés puisqu'il n'est pas question seulement de faits graves et concordants susceptibles de conduire à la discontinuité. Même si cette évolution est actuellement limitée aux entités d'intérêt public, il ne serait pas surprenant qu'elle soit, un jour ou l'autre, étendue à d'autres entités.

La question de la discontinuité se pose également dans l'exercice des missions spéciales de contrôle en application du droit des sociétés, qu'elles soient ou non exécutées par le commissaire. Certaines opérations d'apports en nature ou de modifications de la forme juridique, voire de fusion ou scission, ne sont justifiées que par la restructuration de la société à la suite de difficultés financières. Le risque de discontinuité influencera l'exécution de la mission et le contenu du rapport du réviseur. Prenons deux exemples.

En cas de modification de la forme juridique, un des objectifs de la mission de contrôle est de savoir si l'actif net n'est pas inférieur au capital social requis pour la société après transformation. Est-il concevable de faire abstraction d'une analyse de la continuité ? En d'autres termes si la société, même transformée, présente des risques de discontinuité, le réviseur peut-il omettre d'en tirer les conséquences dans son opinion sur le calcul de l'actif net ? Les normes de l'IRE imposent de vérifier que les règles d'évaluation sont conformes à la réglementation comptable (paragraphe 3.3.1.c) et surtout, le paragraphe 3.3.3 demande de mentionner dans le rapport, « *des difficultés financières graves rendant la survie de la société aléatoire même après transformation ; selon l'usage en matière d'attestation des comptes annuels, la perspective d'appréciation de la continuité sera normalement d'une année.* »

En ce qui concerne les apports en nature, nombreuses sont les opérations d'augmentation de capital effectuées en application d'un plan de redressement dans le cadre d'une perte

16 Articles 332, 431 et 633 et 657 du Code des sociétés ; voyez Vademecum IRE, Tome I – Doctrine, 2009, p. 658.

LA FILIATION ENTRE L'ARTICLE 10 DE LA LOI SUR LA CONTINUITÉ ET L'ARTICLE 138 DU CODE DES SOCIÉTÉS EST ÉVIDENTE. LA COMBINAISON DES DEUX DISPOSITIONS LÉGALES FAIT CEPENDANT APPARAÎTRE DES NUANCES IMPORTANTES

partielle du capital ou d'une restructuration judiciaire. Selon les normes de l'IRE « *les évaluations se feront en principe dans une perspective de continuité de l'exploitation.* » (paragraphe 2.4.3). Nous soulignons les termes « en principe » ; ils donnent à penser, à juste titre, qu'il existe des exceptions. Nous l'illustrons par l'évaluation d'un apport de créance sur la société bénéficiaire lorsque celle-ci connaît des difficultés financières. Cette créance peut-elle être apportée à sa valeur nominale ? La réponse est impossible sans poser au préalable la question de la survie de la société. Si dans un délai d'un an (ce que l'IRE juge « d'usage » – ci-dessus n° 24), il existe un risque majeur de discontinuité, il sera très difficile de justifier l'apport à la valeur nominale.

Une adaptation récente de la loi sur la continuité des entreprises impose d'une façon plus large, une démarche proactive du réviseur dans toutes ses missions de contrôle lorsque la société cliente connaît des difficultés financières. Nous examinons cette disposition dans le troisième volet de notre étude.

Devoir général de vigilance du réviseur d'entreprises en présence d'un risque de discontinuité

La loi du 27 mai 2013 modifiant la loi du 31 janvier 2009 (ci-après la loi sur la continuité) sur la

continuité des entreprises¹⁷ introduit un alinéa 5 dans l'article 10 selon lequel « *L'expert-comptable externe, le conseil fiscal externe, le comptable agréé externe, le comptable-fiscaliste agréé externe et le réviseur d'entreprises qui constatent dans l'exercice de leur mission des faits graves et concordants susceptibles de compromettre la continuité de l'entreprise du débiteur, en informent de manière circonstanciée ce dernier, le cas échéant au travers de son organe de gestion. Si dans un délai d'un mois à dater de l'information faite au débiteur, ce dernier ne prend pas les mesures nécessaires pour assurer la continuité de l'entreprise pendant une période minimale de douze mois, l'expert-comptable externe, le conseil fiscal externe ou le réviseur d'entreprises peuvent en informer par écrit le président du tribunal de commerce. Dans ce cas, l'article 458 du Code pénal n'est pas applicable.* »

La filiation entre cette disposition et l'article 138 du Code des sociétés est évidente¹⁸. La combinaison des deux dispositions légales fait cependant apparaître des nuances importantes.

17 Loi du 27 mai 2013, M.B., 22 juillet 2013.

18 Certaines dispositions nouvelles sont inspirées de la journée organisée le 12 octobre 2012 par l'IRE, les Barreaux néerlandophone, francophone et germanophone ainsi que l'Union des juges consulaires. Voyez l'ouvrage édité à la suite de cette manifestation : *Tribunaux, barreaux et révisorat d'entreprises : actualité de leur collaboration et actualités du droit des affaires*, Anvers, Maklu, 2012. Dans sa contribution (partie 4, chapitre 2), G. DELVAUX y défend la réforme du Code des sociétés pour appliquer l'article 138 à toutes les sociétés même lorsqu'aucun commissaire n'est en fonction. Voyez p. 173. Une autre proposition qui est aujourd'hui traduite dans l'article 17, § 2, alinéa 5 de la loi sur la continuité prévoit que le débiteur qui sollicite l'ouverture d'une procédure de réorganisation judiciaire doit adresser une requête au tribunal à laquelle seront joints « une situation comptable qui reflète l'actif et le passif et le compte de résultats ne datant pas de plus de trois mois, établis sous la supervision d'un réviseur d'entreprises, d'un expert-comptable externe, d'un comptable agréé externe ou d'un comptable-fiscaliste agréé externe. » Cette question est cependant étrangère au thème de notre étude.

Les différences concernent principalement les aspects suivants :

- les professionnels concernés et le champ d'application ;
- les circonstances qui déclenchent la procédure ;
- l'organe social qui doit être informé ainsi que la forme de l'information ;
- les obligations consécutives de l'organe de gestion ;
- les conditions dans lesquelles le professionnel informera le tribunal ;
- les relations avec le président du tribunal ;
- le régime de responsabilité.

Le champ d'application n'est plus lié à la fonction de commissaire de société ; il est défini par référence à la qualification professionnelle de l'intervenant. Sont concernés les réviseurs d'entreprises, les experts-comptables externes, les conseils fiscaux externes, les comptables agréés externes et les comptables-fiscalistes agréés externes. En ce qui concerne les réviseurs d'entreprises, toutes leurs missions légales aussi bien que conventionnelles sont dès lors couvertes par la loi, lorsqu'elles s'exercent dans une entreprise cliente visée par la loi sur la continuité.

Les entreprises concernées ne sont pas seulement les sociétés tenues de désigner un commissaire car le champ d'application de la loi sur la continuité est plus large. Toutes les formes de sociétés, y compris les sociétés agricoles sont couvertes ainsi que les commerçants personnes physiques (art. 3). En revanche, les sociétés civiles de professions libérales et les institutions financières ne sont pas visées bien que l'article 138 du Code des sociétés continuerait à s'appliquer lorsqu'elles ont désigné un commissaire, ce qui sera le cas des institutions financières (art. 4). De même, les ASBL appliqueront ledit article 138 lorsqu'elles ont nommé un commissaire mais elles ne sont pas concernées par la loi sur la continuité.

Les circonstances qui déclenchent la procédure restent l'existence de « *faits graves et*

concordants susceptibles de compromettre la continuité de l'entreprise du débiteur ». Ceci s'interprète de la même manière que dans l'article 138 du Code des sociétés. Cette dernière disposition prévoit que ces faits sont constatés au cours des contrôles alors que la loi sur la continuité des entreprises prévoit que les faits sont constatés « *dans l'exercice de leur mission* ». La différence dans le libellé de l'article était nécessaire pour s'adapter aux circonstances diverses dans lesquelles le professionnel du chiffre peut intervenir. Ce n'est pas pour autant qu'il doit mettre en œuvre des diligences spécifiques dépassant l'exercice normal de sa mission pour identifier les faits graves et concordants visés.

La loi sur la continuité présente cependant quelques difficultés d'interprétation : en particulier, il convient de savoir quand commence l'exercice de la mission. En toute logique, ceci découlera de la lettre de mission lorsqu'elle existe. Toutefois, il est loin d'être certain que l'absence d'une telle lettre soit suffisante pour conclure à l'inexistence d'un contrat de mission.

L'organe social qui doit être informé selon le Code des sociétés est l'organe de gestion. La communication du commissaire sera toujours écrite et circonstanciée. Le code prévoit en outre que le commissaire peut renoncer à l'information lorsque celle-ci n'aurait pas d'effet utile, à savoir lorsque l'organe de gestion a déjà délibéré sur les mesures à prendre. La loi sur la continuité des entreprises est moins précise. Le « *débiteur* » doit être informé « *le cas échéant au travers de son organe de gestion* ». L'expression « *le cas échéant* » s'explique par le fait que la loi s'applique aux personnes physiques. Si le débiteur est une société ou une association, c'est nécessairement un organe responsable qui doit être informé et pas seulement un des dirigeants qui ne pourrait être considéré comme organe de la société.

La procédure de la loi sur la continuité se comprend dans le contexte de la relation entre le réviseur (ou les autres professionnels du chiffre)

et son client. Par conséquent, la procédure ne s'appliquera pas lorsque dans un apport en nature ou une mission de due diligence par exemple, le réviseur constate qu'une société partie au projet d'opération se trouve en difficultés financières. Certes, il en tiendra son client informé mais il ne s'agit pas d'une application de l'article 10 de la loi sur la continuité. Selon nous le débiteur dont il est question dans cette disposition ne peut être que le client du réviseur.

Selon la loi sur la continuité des entreprises, la communication doit être circonscrite mais elle ne doit pas nécessairement être écrite comme exigé par le Code des sociétés. Ceci est regrettable car il en devient impossible de prouver le point de départ du délai d'un mois visé dans la phrase suivante.

Les obligations consécutives de l'organe de gestion sont précisées par le Code des sociétés : l'organe de gestion doit délibérer « *sur les mesures prises ou envisagées pour assurer la continuité de l'entreprise pendant un délai raisonnable.* » La délibération signifie qu'il faut une réunion pour débattre des mesures à prendre. Cette réunion doit avoir lieu dans le mois. Une réunion pourrait ne pas suffire lorsqu'elle ne permet pas de conclure sur les mesures indispensables. Dans sa recommandation de 1997, le Conseil de l'IRE observait qu'une réaction inappropriée de l'organe de gestion aura le même effet qu'une absence de réunion (paragraphe 18.4).

La loi sur la continuité des entreprises s'écarte de la procédure définie par le Code des sociétés sur deux aspects:

- D'abord, elle se concentre sur l'adoption de mesures nécessaires pour assurer la continuité de l'entreprise et non sur la procédure qui aboutit à ces mesures. En ne mentionnant pas les mesures « envisagées », elle semble plus exigeante que le droit des sociétés, encore que certaines mesures pourtant essentielles ne pour-

raient pas être définitivement adoptées par l'organe social compétent dans le bref délai prévu par cette disposition, par exemple une augmentation de capital.

- Ensuite la continuité doit être assurée pendant « *une période minimale de douze mois* » et non pendant un *délai raisonnable* non autrement précisé dans le Code des sociétés. De la combinaison des deux dispositions, on doit cependant conclure aujourd'hui que le délai raisonnable du Code des sociétés ne peut pas être inférieur à douze mois à dater de la communication des faits graves et concordants¹⁹.

Les conditions dans lesquelles le professionnel informera le président du tribunal de commerce reflètent les différences soulignées ci-dessus. Le formalisme du Code des sociétés encadre la décision du commissaire. L'absence de réunion dans le mois permet, sans plus, la communication des observations au président du tribunal de commerce. C'est pourquoi le commissaire aura toute raison de donner date certaine à sa lettre à l'organe de gestion en l'envoyant par voie recommandée. Toutefois le code n'impose aucun automatisme ; le commissaire peut y renoncer par exemple lorsque l'organe d'administration a pris les bonnes mesures mais en dépassant brièvement le délai. A l'inverse, même lorsque la réunion se tient dans le mois, le commissaire peut estimer que les mesures ne sont pas appropriées et informer le président du tribunal.

La loi sur la continuité ne comprend pas le même formalisme. Le délai d'un mois en devient un délai minimum à l'avantage des dirigeants, pendant lequel le professionnel ne peut pas informer le président du tribunal. A l'issue de ce délai, le professionnel pourra encore juger de l'opportunité d'une information sans que le texte de loi ne clarifie les motifs qui doivent

¹⁹ Voyez l'avis 2015/2 du Conseil de l'IRE du 3 mars 2015 sur l' « Application de l'article 10 de la loi du 31 janvier 2009 relative à la continuité des entreprises par le commissaire ».

appuyer sa décision. Toutefois, en l'absence totale de réaction ou lorsque les mesures sont totalement inadéquates, l'article 10 de la loi sur la continuité manquerait d'effet utile s'il n'imposait pas au professionnel de réagir, comme c'est le cas sur la base du droit des sociétés. En effet, cela signifierait que les dirigeants n'ont pas pris conscience de la gravité de la situation ou n'y font pas face avec la diligence qu'on attend normalement de gestionnaires prudents et diligents.

Si l'article 11 prévoit une possibilité d'information du président du tribunal de commerce par « *l'expert-comptable externe, le conseil fiscal externe ou le réviseur d'entreprises* », il ne fait pas allusion au comptable agréé externe ni au comptable-fiscaliste agréé externe. On peut s'interroger sur le motif de cette omission d'autant que l'article 58 de la loi du 22 avril 1999 relative aux professions comptables et fiscales applique le même régime de protection du secret professionnel à l'ensemble de ces professionnels.

La combinaison des deux dispositions légales apparaît délicate. La loi sur la continuité exige que l'organe de gestion prenne des *mesures* alors que le Code des sociétés impose seulement une *délibération* dans le mois. La nuance est importante car les conséquences notamment sur le plan des responsabilités en sont fort différentes. Deux principes juridiques peuvent être invoqués ici : soit on considère que la loi la plus récente déroge à la loi plus ancienne, soit on estime que la loi spéciale (en l'espèce le droit des sociétés) déroge à la loi générale. Une approche pratique plutôt que juridique permet de constater que la nouvelle loi n'est pas si éloignée du Code des sociétés. Elle ne fait que confirmer l'analyse que faisait le Conseil de l'IRE en 1997 : « *Si la délibération de l'organe de gestion porte sur des mesures qui, selon le commissaire ne sont pas susceptibles d'assurer la continuité de la société pendant un délai raisonnable, il communiquera ses constatations au président du tribunal de commerce* » (para-

graphe 40.3 de la recommandation sur les entreprises en difficultés).

Les relations avec le président du tribunal après communication ne sont pas évoquées par le Code des sociétés. En application de l'article 12 alinéa 4 de la loi sur la continuité des entreprises, « *le juge peut recueillir auprès de l'expert-comptable externe, du conseil fiscal externe, du comptable agréé externe, du comptable-fiscaliste agréé externe et du réviseur d'entreprises du débiteur des informations concernant les recommandations qu'ils ont faites au débiteur et, le cas échéant, les mesures qui ont été prises afin d'assurer la continuité de l'entreprise. Dans ce cas, l'article 458 du Code pénal n'est pas applicable.* »

L'exception au secret professionnel est importante car elle lève un doute sur les risques de responsabilité lors de la communication au tribunal. L'exception reste fonctionnelle ; le professionnel n'est pas autorisé à communiquer sans limite avec le président du tribunal. L'information porte uniquement sur ce qui a été communiqué aux dirigeants dans le contexte de l'article 138 du Code des sociétés ainsi que, le cas échéant, les recommandations qui auraient été faites par le professionnel dans le cadre de la loi sur la continuité²⁰.

Le régime de responsabilité civile et pénale suscite des questions lorsqu'on met en parallèle les dispositions du Code des sociétés et de la loi sur la continuité. Si ce régime est clairement défini en ce qui concerne le commissaire, il n'en va pas de même dans l'autre cas. En matière civile, il faut se référer au droit commun de la responsabilité contractuelle et extracontractuelle pour juger de la responsabilité du profes-

²⁰ Dans ses missions de contrôle, le réviseur d'entreprises n'aura pas en principe le devoir ni même la possibilité de faire des recommandations. Ceci pourrait s'analyser comme une immixtion dans la gestion mettant en cause son indépendance. Voyez la Recommandation IRE sur la révision d'une société en difficultés, paragraphe 19.1.

sionnel au regard de la loi sur la continuité des entreprises. Lorsque l'entreprise cliente est une société, on peut difficilement imaginer une différence d'approche du point de vue de la responsabilité contractuelle. En revanche, la situation est moins claire à propos de leur responsabilité vis-à-vis des tiers et aucune responsabilité pénale ne s'attacherait à la non-application de l'article 10 al.5 de la loi sur la continuité des entreprises.

Conclusions

L'attestation des comptes annuels ou consolidés lorsqu'il existe des risques de continuité a été précisée au cours du temps. Les obligations respectives des administrateurs et des commissaires ont été clarifiées. La directive européenne sur l'audit reconnaît expressément que « l'étendue du contrôle légal des comptes ne comprend pas d'assurance quant à la viabilité future de l'entité contrôlée ». Cette disposition est importante et sa transposition en droit belge mettra fin à toute mauvaise interprétation car la tentation de céder à la confusion est loin d'avoir disparu.

Le rôle du réviseur d'entreprises dans les entreprises en difficultés ne se borne pas à son opinion sur les comptes annuels ou consolidés. Le commissaire a reçu un pouvoir de « signalement » des faits graves qui mettent la continuité en danger. Après quinze ans d'application, l'article 138 du Code des sociétés a été jugé suffisamment efficace pour être étendu, sous différentes formes, aux grandes ASBL puis à toutes les interventions des professionnels du chiffre dans les entreprises.

Toute saine politique de prévention passe par une information rapide sur les signes avant-coureurs d'une détérioration de la situation. Il ne s'agit pas pour les réviseurs, experts-comptables ou autres professionnels du chiffre de s'immiscer dans la gestion mais bien de veiller à ce que les dirigeants réagissent promptement aux signaux qu'ils pourraient ignorer consciem-

ment ou non. Cette obligation reste liée à l'existence de faits graves et concordants. La présence de risques même très importants qui font partie de la vie normale d'une entreprise ne sera pas suffisante pour déclencher la procédure. Néanmoins, en cas de dégradation progressive de la situation financière, le professionnel devrait assurer un suivi plus régulier et rester attentif à l'apparition des faits qui pourraient lui imposer de procéder selon ce qui est prévu au Code des sociétés et désormais dans la loi sur la continuité des entreprises.

Samenvatting

In toepassing van de voorstellen opgenomen in het Groenboek van de Europese Commissie "De rol, de positie en de aansprakelijkheid van de met de wettelijke controle belaste accountant in de Europese Unie" (1996), bepaalt de Belgische wet- en normgeving al meer dan 15 jaar dat de bedrijfsleiding het continuïteitsvermoeden in het jaarverslag moet verantwoorden en dat de commissarissen hun oordeel moeten geven over de redelijkheid van de beoordeling van de bedrijfsleiding van dit vermoeden.

Discontinuïteit is een groot probleem voor de economische en sociale omgeving van de onderneming. Sinds 1997 vereist het Belgische Wetboek van vennootschappen dat de commissaris een bijzonder verslag richt aan het bestuursorgaan zodra hij gewichtige en overeenstemmende feiten vaststelt die kunnen leiden tot een faillissement. Het bestuursorgaan moet reageren binnen een maand en indien er geen maatregelen werden genomen of indien de maatregelen niet gepast zijn, kan de commissaris zijn vaststellingen meedelen aan de voorzitter van de rechtbank van koophandel. De bepaling van artikel 11.i) van de EU-Verordening van 2014 betreffende de wettelijke controles van OOB's luidt deels hetzelfde. Volgens deze bepaling moet de jaarlijkse controleverklaring gericht aan het auditcomité een toelichting bevatten bij oordelen over gebeurtenissen of omstandigheden die aanzienlijke twijfel kunnen doen rijzen over het vermogen van de entiteit om haar continuïteit te handhaven.

Vijftien jaar na de wijziging van het Belgische Wetboek van vennootschappen, werd deze procedure als voldoende doeltreffend beschouwd om te worden uitgebreid tot alle opdrachten van de beroepsbeoefenaren in het accountancy-beroep, boekhouders en belastingadviseurs. De in 2013 aangenomen nieuwe wetgeving gaat ervan uit dat beroeps-

Summary

Applying proposals in the European Commission's "Green Paper on the role, the position and the liability of the statutory auditor within the European Union" (1996), Belgium laws and standards require for more than 15 years, that company directors justify the going concern assumption in their annual report and that auditors consider the reasonableness of directors' assessment of this assumption.

Discontinuity is a major problem for the economic and social environment of the enterprise. Since 1997, the Belgian Company Law requires the auditor to address a special report to management as soon as he observes weighty and concordant facts that could lead to bankruptcy. Directors have to react within a month and in the absence of reaction or if their reaction is inappropriate, the auditor may inform the president of the commercial court. Article 11.i) of the EU Regulation on Statutory Audit of PIEs of 2014 goes partly the same way. It requires the annual auditor's report to the audit committee to explain judgments about events or conditions that may cast significant doubts on the ability of the entity to continue as a going concern.

Fifteen years after the amendment of the Belgian company law, this procedure was considered as sufficiently effective to be extended to all assignments of professional accountants, bookkeepers and tax advisors. The new legislation, passed in 2013, assumes that professionals will be alert to serious risks that may cast significant doubts on the abil-

beoefenaren alert zullen zijn voor ernstige risico's die aanzienlijke twijfel kunnen doen rijzen over het vermogen van de entiteit om haar continuïteit te handhaven en, indien nodig, de aandacht van de bedrijfsleiding zullen vestigen op de problemen die zich stellen. De wet op de continuïteit van de ondernemingen verschilt echter van de bepalingen van het Wetboek van vennootschappen betreffende verschillende aspecten die verder in dit artikel worden uitgewerkt.

ity of the entity to continue as a going concern and if needed they will draw management's attention to the problems. The law on the continuity of enterprises differs however from company law provisions on several aspects which are further developed in this paper.

HET BANKGEHEIM: RECENTE EVOLUTIES IN BELGIË, LUXEMBURG, ZWITSERLAND EN OP INTERNATIONAAL VLAK

DIRK COVELIERS

Directeur Estate Planning, Petercam Private Banking

Inleiding

Vandaag vertonen zowel *offshore* structuren via belastingparadijzen als het fiscaal bankgeheim voor niet-inwoners in Luxemburg, Oostenrijk en Zwitserland al serieuze barsten, om niet te zeggen dat zij op het punt staan uit elkaar te spatten.

Door de financiële en economische crisis zoeken landen inkomsten voor de sanering van hun openbare financiën.

Veeleer dan (nog meer) onpopulaire besparingsmaatregelen te treffen ten laste van een reeds zwaar getroffen bevolking, probeert men die inkomsten te halen uit de bestrijding van belastingontduiking.

En in die strijd heeft het fiscaal bankgeheim geen plaats meer.

Hierna volgt een overzicht van de afbouw en zelfs opheffing van het fiscaal bankgeheim op internationaal en nationaal vlak.

Evolutie van het fiscaal bankgeheim op internationaal vlak

De laatste jaren hebben we op internationaal vlak een enorm snelle evolutie gekend inzake

uitwisseling van fiscale informatie. Diverse internationale en Europese initiatieven werden genomen om hiertoe te geraken. Hierna volgt een overzicht.

A. Europese Spaarrichtlijn en de aanpassing ervan

Op het einde van de jaren tachtig zagen de eerste ontwerpen het daglicht van wat we later de Europese Spaarrichtlijn zijn gaan noemen. De hoofdbetrachting van de Europese Commissie bestond in de invoering van uitwisseling van informatie met betrekking tot inkomsten uit spaartegoeden om zo de éénheidsmarkt optimaal te kunnen laten functioneren zonder schadelijke concurrentie van fiscale gunstregimes voor niet-inwoners.

Vijftien jaren zijn nodig geweest om in 2003 aan de eerste versie van de Europese Spaarrichtlijn te geraken¹. Deze legt vanaf 1 juli 2005 aan de uitbetalende instanties (o.a. de banken) van alle Lidstaten van de Europese Unie de ver-

¹ De Europese Richtlijn 2003/48/EG van de Raad van 3 juni 2003 betreffende belastingheffing op inkomsten uit spaargelden in de vorm van interestbetaling, *Pb.L.*, nr. 157, 38 van 26 juni 2003.

plichting op om automatisch informatie door te geven over de rentebetalingen aan beleggers-natuurlijke personen die in andere EU-Lidstaten woonachtig zijn, zodat elke woonstaat van de EU deze rente-inkomsten kan belasten overeenkomstig zijn nationale fiscale wetgeving.

Om een verplaatsing van de financiële markt buiten de EU tegen te gaan, werden bij individuele akkoorden gesloten met een tiental onafhankelijke en territoriale gebieden² en met vijf derde-staten, die voorzien in gelijkaardige maatregelen, om een verplaatsing van de financiële markt buiten de EU tegen te gaan³.

Uitwisseling van informatie over interestbetalingen werd het principe, maar gedurende een overgangperiode kon deze vervangen worden door een bronheffing in bepaalde lidstaten en in de zogenaamde derde-staten zoals Zwitserland, Liechtenstein, Andorra, Monaco en San Marino⁴.

De toepassing van deze Spaarrichtlijn is beperkt tot een uitwisseling van interesten uit spaartegoeden. Om de verplaatsing naar indirecte beleggingen in Instellingen voor Collectieve Belegging tegen te gaan werden ook deze producten geïsoleerd in de mate dat een deel daarvan in schuldvorderingen belegd werd: aanvankelijk 40 % of meer in schuldvorderingen en vanaf 1 januari 2011 gezakt tot 25 % of meer.

2 Aruba, Anguilla, Britse Maagdeneilanden, Eiland Man, Guernsey, Jersey, Kaaimaneilanden, Montserrat, Turkse en Caïcoseilanden. De Nederlandse Antillen hoorden er ook bij, maar zij werden onafhankelijk van Nederland vanaf 1 januari 2011. Zij blijven echter ook na deze datum het regime van de geassocieerde en afhankelijke gebieden volgen. Elke Lidstaat heeft voor 2005 individuele akkoorden gesloten met elk afhankelijk gebied.

3 Derde-staten zijn: Zwitserland, Liechtenstein, Monaco, Andorra en San Marino. De Europese Gemeenschap heeft met elk van deze vijf derde-staten in 2004 een akkoord gesloten die gelijkaardige maatregelen als de spaarrichtlijn voorzien.

4 Aanvankelijk wisselden slechts 4 van de 10 onafhankelijke en territoriale gebieden informatie uit. Sinds 1 juli 2011 zijn ook nog eens het Eiland Man, de Britse Maagdeneilanden en Guernsey overgestapt van een bronheffing naar een uitwisseling van informatie, omdat zij een bronheffing van 35 % ontradend achten.

Enkele jaren na de inwerkingtreding van de Spaarrichtlijn zijn initiatieven genomen om het toepassingsgebied van deze uitwisseling te verruimen, zowel wat de onderworpen producten betreft (uitbreiding tot fondsen zonder Europees paspoort, tot beleggingsverzekeringen en gestructureerde producten met kapitaalgarantie) als de effectief begunstigen (positieve lijsten van vermogensstructuren zoals trusts, stichtingen, enz. waarvan de uiteindelijk gerechtigde een inwoner van een andere lidstaat is). Deze aanpassingen werden goedgekeurd in de loop van 2014 en zullen in principe van toepassing zijn vanaf 1 januari 2017⁵.

B. Europese Bijstandsrichtlijn

Ongeveer tegelijkertijd met de nieuwe voorstellen tot aanpassing van de Spaarrichtlijn begon men ook met de vernieuwing van de richtlijn tot administratieve samenwerking. Men noemt deze richtlijn ook de Bijstandsrichtlijn. De finale tekst daarvan werd aanvaard in 2011⁶. Hierdoor dient elke lidstaat vanaf 1 januari 2015 de andere lidstaten automatisch te informeren over het inkomen uit een dienstbetrekking, tantièmes en presentiegelden, levensverzekeringsproducten die niet vallen onder andere Europese regels voor de uitwisseling van inlichtingen noch onder soortgelijke voorschriften, alsook over inkomen uit pensioenen, over eigendom van en inkomsten uit onroerend goed van hun ingezetenen.

De Lidstaten dienden de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in werking te laten treden om met ingang van 1 januari 2015

5 Richtlijn 2014/48/EU van de Raad van 24 maart 2014 tot wijziging van Richtlijn 2003/48/EG betreffende belastingheffing op inkomsten uit spaargelden in de vorm van rentebetaling, *Pb. L.*, nr. 111 van 15 april 2014.

6 Richtlijn 2011/16/EU van de Raad van 15 februari 2011 betreffende de administratieve samenwerking op het gebied van de belastingen en tot intrekking van Richtlijn 77/799/EEG, *Pb. L.*, nr. 64.1 van 11 maart 2011.

tot automatische uitwisseling van informatie over te kunnen gaan, althans in de mate dat de informatie beschikbaar is bij de administratie.

Deze bijstandsrichtlijn werd inmiddels in Belgische recht omgezet.

In België gebeurde dit door de wet van 17 augustus 2013⁷. De administraties van de Lidstaten hebben er zich eveneens toe verbonden om zich zo te organiseren dat zij vanaf 1 januari 2017 automatische uitwisseling van informatie kunnen doen voor drie van de vijf voornoemde categorieën.

De bijstandsrichtlijn bevat ook een andere bepaling die ervoor heeft gezorgd dat andere initiatieven tot uitwisseling ook op Europees niveau kunnen worden geïntroduceerd, namelijk de meest begunstigde natie clause⁸. Zij komt erop neer dat indien België of een andere Lidstaat met een derde staat een meer soepele regeling treft, een derde Lidstaat dan eveneens dergelijke soepele regeling aan België of aan die andere Lidstaat kan vragen.

En deze clause heeft inmiddels al parten gespeeld voor o.m. Luxemburg. Luxemburg heeft in 2014 een gunstiger regeling getroffen met de Verenigde Staten van Amerika voor de implementatie van *Foreign Account Tax Compliance Act* (FATCA). Door de automatische uitwisseling van informatie met de VSA te aanvaarden, diende Luxemburg ook op vlak van de spaarrichtlijn een einde te maken aan de overgangperiode met toepassing van een bronheffing. Sinds 1 ja-

nuari 2015 houden de Luxemburgse financiële instellingen dan ook geen Europese bronheffing meer in op rente-inkomsten en zullen zij de informatie daarover begin 2016 gaan uitwisselen aan de Luxemburgse fiscus, die deze op zijn beurt dan zal uitwisselen met de fiscus van de woonstaat van de genieeter.

C. FATCA en de IGA's

FATCA is een initiatief van de Amerikaanse wetgever uit 2010⁹. Deze Amerikaanse wet laat toe om US residenten en *citizens* wereldwijd te volgen. Men grijpt hier naar een nieuw concept van "*financial account*" of "financiële rekening", waaronder niet alleen de bankrekeningen vallen, maar ook de vordering op een verzekeringsmaatschappij (voor beleggingsverzekeringen) of de (nominatieve) participatie in een Instelling voor Collectieve Belegging.

De principes van deze FATCA-wet en administratieve commentaren van de Amerikaanse IRS (ook "*Regulations*" genoemd) weken dikwijls af van de Europese financiële regelgeving en praktijken. Bovendien was er ook een probleem om de fiscale informatie rechtstreeks aan de Amerikaanse fiscus door te geven. Dit leek in te gaan tegen een Europese richtlijn inzake bescherming van privacy¹⁰. Vandaar dat enkele lidstaten het initiatief genomen hebben om bilaterale akkoorden met de VS uit te werken, waarin de werkingsregels ook beter afgestemd op de

7 Wet van 17 augustus 2013 houdende omzetting van de Richtlijn van 2011/16/EU van de Raad van 16 februari 2011 betreffende de administratieve samenwerking op het gebied van de belastingen en tot intrekking van Richtlijn 77/779/EEG, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 5 september 2013.

8 Artikel 19 van de Bijstandsrichtlijn: "De lidstaat die voorziet in een samenwerking met een derde land welke verder reikt dan de bij deze richtlijn geregelde samenwerking, kan de verder reikende samenwerking niet weigeren aan een andere lidstaat die met hem deze verder reikende, wederzijdse samenwerking wenst aan te gaan."

9 De Amerikaanse wet "*Hiring Incentives to Restore Employment Act*" van 18 maart 2010 (de 'Hire Act') heeft een nieuw hoofdstuk 4 ingevoerd in het Wetboek van Inkomstenbelastingen (de '*Internal Revenue Code*'). Zie ook O. HERMAND, P. DELACROIX, G. COLOT en B. PASSAGEZ, 'FATCA of het nieuwe Amerikaanse fiscale imperialisme', in *A.F.T.*, 2011-4, blz. 4 e.v.; C.P. TELLO en J. MALHERBE, *Le FATCA américain: un tournant juridique dans la coopération sur l'échange d'informations fiscales*, *Revue de droit fiscal*, 2014, afl. 3 van 16 januari 2014.

10 Europese Richtlijn 95/46/EG van het Europese Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens.

Europese regelgeving. Die akkoorden worden de *Intergovernmental Agreements* (IGA) genoemd.

De juridische kapstok voor deze administratieve akkoorden is het Verdrag inzake wederzijdse administratieve bijstand in fiscale aangelegenheden¹¹.

Naast België, hebben diverse andere staten¹² dit verdrag geratificeerd. Meer dan 80 landen en/of rechtsgebieden zijn al tot ratificatie overgegaan¹³. Een van de pijlers van dit multilateraal verdrag is de automatische uitwisseling van fiscale inlichtingen. Het verdrag heeft een zeer ruim materieel toepassingsgebied.

Inmiddels werd de techniek van de IGA ook nagevolgd buiten Europa. In totaal zijn er nu een iets meer dan 50 afgesloten, waarbij een meerderheid volgens model 1 (uitwisseling via de fiscus van de staat van de betaalagent) en een minderheid (een zevental) volgens model 2 (directe uitwisseling van de info van de buitenlandse financiële instelling aan de Amerikaanse fiscus). Ook België en de VSA sloten een IGA op 23 april 2014.

De tekst van de IGA tussen België en de VSA dient nog in de Belgische wetgeving vertaald. Onder de regering Di Rupo was er al een voorontwerp van wet daarvoor ingediend. Dit voorontwerp werd intussen weer afgevoerd en zal door een ander vervangen worden. Bij de redactie van dit artikel was de tekst van dit nieu-

we voorontwerp nog niet gekend maar was de inhoud daarvan blijkbaar al afgetoest met de commissie ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

De eerste uitwisseling van de Belgische financiële instellingen in het kader van FATCA zal plaatsvinden in de eerste jaarhelft van 2015. Zij zal betrekking hebben op de laatste jaarhelft van 2014. Meer bepaald dienen dan de identiteits- en rekeninggegevens van alle *US persons* (*residents* en *citizens*) te worden uitgewisseld en ook de rekeningstand op 31 december 2014 of op datum van afsluiting voordien maar vanaf 1 juli 2014. Vermits de IGA in werking treedt vanaf 1 juli 2014, is het logisch dat enkel rekeningen die op die datum bestonden zullen worden gemeld. Daarna zal er dan jaarlijks een nieuwe aangifte moeten gebeuren en voor inkomstenjaar 2015 zullen ook nog de inkomsten worden gemeld die op de rekening zijn binnen gekomen. Vanaf het jaar 2016 zullen ook de bruto-opbrengsten van verkoop van effecten moeten worden gemeld.

Voor individuele beleggingsverzekeringen (tak 21 en 23) zal de afkoopwaarde op 31/12 gemeld moeten worden.

D. Initiatieven van OESO en G20

Sluitstuk in de internationale strijd voor meer transparantie is de goedkeuring van het systeem *Common Reporting Standard* of afgekort CRS. Dit gebeurde op de vergadering van de G20 in Sidney op 22 en 23 februari 2014. Het gaat om een initiatief van de G20 en de OESO. De G20 had de OESO op haar vergadering van 6 september 2013 in Rusland al gemachtigd om haar voorstellen voor een globaal model van automatische uitwisseling in een multilaterale omgeving, verder uit te werken.

Vrij vertaald gaat het hier over de standaard normen die alle landen van de OESO (en vrijwillig aangesloten landen) minimum zullen hanteren voor de uitwisseling van informatie over finan-

11 Dit verdrag werd door België ondertekend op 7 februari 1992, werd bekrachtigd door de Wet 24 juni 2000 houdende instemming met het Verdrag inzake wederzijdse administratieve bijstand in fiscale aangelegenheden en met de Bijlagen A, B en C gedaan te Straatsburg op 25 januari 1988 (*BS* 17 oktober 2000) en is sinds 1 december 2000 in werking. Zie ook Circ. nr. AFZ/2000-237 d.d. 20.08.2001, *Bull. Bel.*, nr. 819, 1997.

12 Vermits het ook hier om een "gemengd" verdrag gaat, is ook hier in principe de goedkeuring van 6 parlementen of instanties in België nodig. Op datum van afsluiting van de redactie hadden de Duitse Gemeenschap en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hun goedkeuring nog niet verleend.

13 Voor een lijst van landen die ondertekend hebben en voor meer informatie, zie: www.oecd.org/ctp/eoi/mutual.

ciële rekeningen, met inbegrip van individuele beleggingsverzekeringen.

De OESO trok al in 1996 ten strijde tegen de belastingparadijzen en schadelijke belastingpraktijken. Dit resulteerde in diverse aanpassingen van de tekst van artikel 26 van het OESO modelverdrag ter vermindering van dubbele belasting teneinde bankinformatie te kunnen opvragen. Aanpassingen van dubbelbelastingverdragen vergt bekrachtiging door de parlementen en dit kan soms jaren duren. Bij de CRS wordt rekening gehouden met deze moeilijkheid en wordt het juridisch kader terug gevormd door het Multilateraal Verdrag van 25 januari 1988 inzake de administratieve bijstand in fiscale aangelegenheden. Op basis van dit verdrag kunnen bilaterale of multilaterale akkoorden afgesloten worden tussen fiscale administraties van de betrokken landen, de zogenoemde *Competent Authority Agreement* of CAA. Deze regels zullen ook omgezet worden in de nationale wetgeving van elk land.

Dit komt in feite neer op een wereldwijde toepassing van de IGA-akkoorden met de Verenigde Staten, met die uitzondering dat er onder de CRS geen sprake is van *withholding* en dat er geen rekening gehouden wordt met "*citizenship*" of nationaliteit zoals onder de IGA wel het geval is. Men voorziet hier een wereldwijde automatische uitwisseling van informatie, waaronder de identiteit van de rekeninghouder (of economische begunstigde), interesten, dividenden, verkoopopbrengsten en ook de rekeningstand op het einde van het kalenderjaar¹⁴.

Een 90 tal landen keurden deze CRS reeds goed, waarvan er een 50-tal reeds de informatie met betrekking tot 2016 zullen uitwisselen begin 2017¹⁵. De andere staten starten een jaar

later en zullen begin 2018 de informatie uitwisselen met betrekking tot kalenderjaar 2017.

E. Omzetting van de CRS in de Europese Unie via een Europese Richtlijn

Algemeen

Voor de toepassing van de CRS binnen de Europese Unie werd geopteerd om de regels in te voeren via een Europese Richtlijn en meer bepaald via de aanpassing van de Bijstandsrichtlijn¹⁶. Deze aanpassing bevat niet alleen de regels voor de uitbreiding van de informatie die uitgewisseld moet worden, maar ook een bijlage met de regels voor deze rapportering en van de toe te passen klantenidentificatie. Dit betreft niet alleen particulieren maar ook rechtspersonen en vennootschappen. Men zal voor niet-inwoners die resident zijn van een andere Lidstaat informatie moeten doorspelen met betrekking tot de financiële rekening/beleggingsverzekering die zij aanhouden. Indien die wordt aangehouden door een zogenoemde passieve niet-financiële entiteit (bijvoorbeeld een holding of soparfi), dan zal men er doorheen kijken en informatie uitwisselen indien de economische gerechtigde¹⁷ inwoner is van een andere lidstaat.

Uit te wisselen informatie

Voor de belastingtijdvakken vanaf 1 januari 2016 dient de volgende informatie te worden uitgewisseld voor een te rapporteren rekening¹⁸:

14 Zie ook <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/automatic-exchange-financial-account-information-common-reporting-standard.pdf>.

15 Voor een lijst van landen die hebben ondertekend en voor meer informatie, zie: www.oecd.org/ctp/eoi/mutual.

16 Richtlijn 2014/107/EU van de Raad van 9 december 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/16/EU wat betreft verplichte automatische uitwisseling van inlichtingen op belastinggebied, *Pb. L.*, nr. 359 van 16 december 2014.

17 Het is niet zeker of hier ook een minimum deelname van 25 % nodig is zoals voor FATCA.

18 Nieuw artikel 8, lid 3*bis* van de bijstandsrichtlijn, ingevoerd door de Richtlijn 2014/107/EU van de Raad van 9 december 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/16/EU wat betreft verplichte automatische uitwisseling van inlichtingen op belastinggebied.

- de naam, het adres, de lidstaat/lidstaten waarvan de te rapporteren persoon een ingezetene is, het fiscaal identificatienummer/de fiscale identificatienummers en, voor natuurlijke personen, de geboortedatum en de geboorteplaats van elke te rapporteren persoon die een rekeninghouder van de rekening is en, in het geval van een entiteit die een rekeninghouder is en waarvan met behulp van de *due diligence*-procedures wordt vastgesteld dat zij een of meer uiteindelijk belanghebbenden heeft die een te rapporteren persoon is, de naam, het adres, de Lidstaat/Lidstaten en eventuele andere rechtsgebieden waarvan de entiteit een ingezetene is en het fiscaal identificatienummer/de fiscale identificatienummers van de entiteit en de naam, het adres, de lidstaat/lidstaten waarvan de te rapporteren persoon een ingezetene is, het fiscaal identificatienummer/de fiscale identificatienummers en de geboortedatum en geboorteplaats van elke te rapporteren persoon;
  - het rekeningnummer (of het functionele equivalent daarvan bij het ontbreken van een rekeningnummer);
  - de naam en het eventuele identificatienummer van de rapporterende financiële instelling;
  - het saldo van de rekening of de waarde (in het geval van een kapitaalverzekering of lijfrenteverzekering met inbegrip van de geldwaarde of waarde bij afkoop) aan het eind van het desbetreffende kalenderjaar of een andere relevante periode waarover dient te worden gerapporteerd, of indien de rekening tijdens dat jaar of die periode werd opgeheven, de opheffing;
  - ter zake van een bewaarrekening:
    - a) het op de rekening (of ter zake van de rekening) gestorte of bijgeschreven totale brutobedrag aan rente, totale brutobedrag aan dividenden en totale brutobedrag aan overige inkomsten gegenereerd met betrekking tot de activa op de rekening, gedurende het kalenderjaar of een andere relevante periode waarover gerapporteerd dient te worden, en
    - b) de totale bruto-opbrengsten van de verkoop, terugbetaling of afkoop van financiële activa gestort of bijgeschreven op de rekening gedurende het kalenderjaar of een andere relevante periode waarover dient te worden gerapporteerd ter zake waarvan de rapporterende financiële instelling voor de rekeninghouder optrad als bewaarder, makelaar, vertegenwoordiger of anderszins als gevolmachtigde;
  - ter zake van een depositorekening, het totale brutobedrag aan rente gestort of bijgeschreven op de rekening gedurende het kalenderjaar of een andere relevante periode waarover dient te worden gerapporteerd; en
  - ter zake van een andere rekening het totale brutobedrag betaald of gecrediteerd op de rekening van de rekeninghouder gedurende het kalenderjaar of een andere relevante periode waarover gerapporteerd dient te worden ter zake waarvan de rapporterende financiële instelling een betalingsverplichting heeft of debiteur is, met inbegrip van het totaalbedrag aan afbetalingen aan de rekeninghouder gedurende het kalenderjaar of een andere relevante periode waarover dient te worden gerapporteerd.
- In de gerapporteerde inlichtingen wordt vermeld in welke valuta elk bedrag is uitgedrukt.
- Het fiscaal identificatienummer/de fiscale identificatienummers of de geboortedatum ter zake van bestaande rekeningen die te rapporteren rekeningen zijn, hoeven niet te worden gemeld indien dit fiscaal identificatienummer/deze fiscale identificatienummers en deze geboortedatum niet in het dossier van de rapporterende financiële instelling voorhanden zijn, en de rapporterende financiële instelling niet verplicht is om deze gegevens te verzamelen op grond van de nationale wetgeving of enig rechtsinstrument van de EU. Rapporterende financiële instellingen zijn echter wel verplicht redelijke inspanningen te doen om voor bestaande reke-

ningen aan het einde van het tweede kalenderjaar volgend op het jaar waarin bestaande rekeningen als te rapporteren rekeningen worden aangemerkt, het fiscaal identificatienummer/de fiscale identificatienummers en de geboortedatum te verkrijgen.

Alle Lidstaten moeten uiterlijk op 31 december 2015 aan richtlijn 2014/107/EU voldoen en de maatregelen toepassen vanaf 1 januari 2016. Alleen voor Oostenrijk maakt de richtlijn een uitzondering. Oostenrijk moet richtlijn 2014/107/EU pas toepassen vanaf 1 januari 2017, met betrekking tot de belastingtijdvakken vanaf die datum.

Vermits de uitwisseling van informatie onder de aangepaste bijstandsrichtlijn ruimer is dan die onder de inmiddels aangepaste spaarrichtlijn (aanpassing die pas effectief moet worden toegepast één jaar later vanaf 1 januari 2017) is er sprake van intrekking van de spaarrichtlijn, behalve dan weer voor Oostenrijk. De uitzondering van Oostenrijk valt wellicht te verklaren door de houding van het buurland Zwitserland.

F. De situatie van Zwitserland

Zwitserland heeft de laatste jaren een bocht van 180 graden gemaakt wat het fiscaal bankgeheim voor niet-inwoners betreft.

Zwitserland behoort niet tot de Europese Unie en is dus ook niet gevat door de uitbreiding van de Bijstandsrichtlijn. Zwitserland kan hierdoor haar eigen koers varen en dit heeft zij ook in de periode 2010–2011 geprobeerd met de zogenaamde Rubik-akkoorden. De naam Rubik verwijst naar de gelijknamige driedimensionele puzzel waarvan men de kleuren moet proberen te groeperen aan elke zijkant van de kubus. Met deze akkoorden heeft zij nog geprobeerd om het fiscaal bankgeheim te redden door:

- op anonieme wijze een fiscale regularisatie toe te passen op tegoeden die inwoners

van andere Lidstaten op niet-officiële manier in Zwitserland aanhouden; en

- een bevrijdende bronheffing volgens respectievelijk het recht van de woonstaat van de genietter die vervolgens ook doorgestort wordt aan de fiscus van de woonstaat.

Enkel met Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk werden Rubik-akkoorden afgesloten. Zij zijn een initiatief van de Zwitserse Vereniging van Banken, maar druisen in tegen het doel van de spaarrichtlijn en tegen de toenemende internationale druk om informatie uit te wisselen¹⁹. Vandaar dat er geen andere akkoorden meer gevolgd zijn.

Uiteindelijk heeft ook Zwitserland besloten om zich niet te isoleren van de rest van de wereld en zich aan te sluiten bij de landen die uitwisseling zullen doen op basis de CRS. Zwitserland hoort evenwel bij de tweede lichte van territoria die één jaar later vanaf 2018 de informatie met betrekking tot kalenderjaar 2017 zullen uitwisselen.

Het Zwitsers fiscaal bankgeheim voor niet-inwoners zal dus vanaf 1 januari 2017 definitief tot de geschiedenis behoren.

G. Situatie met Luxemburg

Ook Luxemburg heeft aanzienlijke inspanningen geleverd op het vlak van uitwisseling van informatie volgens de OESO standaardnormen. Tussen België en Luxemburg werd al in 2009 een avenant getekend bij het dubbelbelastingverdrag, teneinde informatie-uitwisseling op fiscaal vlak tussen beide landen uit te breiden. Deze informatie heeft niet alleen betrekking op inkomstenbelastingen, maar ook op andere belastingen waaronder successierechten.

¹⁹ Cf. o.m. Rapport "Développement de la stratégie en matière de marchés financiers – Exigences réglementaires relatives à la gestion de fortune transfrontalière en Suisse et options stratégiques" van 6 juni 2013, p. 55 tot 58, terug te vinden op <http://www.efd.admin.ch/dokumentation/zahlen/00578/02728/?lang=fr>.

België en Luxemburg kunnen inlichtingen uitwisselen die *naar verwachting relevant* zullen zijn voor de uitvoering van het dubbelbelastingverdrag zelf of voor de toepassing van de nationale wetgeving met betrekking tot belastingen van elke soort of benaming die worden geheven door of ten behoeve van de overeenkomstsluitende staten.

De bekrachtigingswet werd in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd op 26 juli 2013, zodat de avenant in werking is getreden vanaf 5 augustus 2013²⁰. In principe kan informatie gevraagd worden over belastingen ontstaan vanaf 1 januari 2014.

België of Luxemburg mogen niet meer weigeren om de gevraagde informatie te verstrekken:

- enkel en alleen omdat die inlichtingen in het bezit zijn van een bank, een andere financiële instelling, een trust, een stichting, een gevolmachtigde of een persoon is die werkzaam is in de hoedanigheid van een vertegenwoordiger of een zaakwaarnemer; of
- omdat die inlichtingen betrekking hebben op eigendomsbelangen van een persoon.

In de briefwisseling van 16 juli 2009 preciseren België en het Groothertogdom Luxemburg dat de inlichtingen verstrekt worden op vraag van de verzoekende staat, en niet uit eigen beweging.

Om de klaarblijkelijke relevantie van de gevraagde inlichtingen aan te tonen, verstrekt de verzoekende staat de volgende inlichtingen aan

de aangezochte staat, wanneer zij een verzoek om inlichtingen indient:

- de identiteit van de persoon op wie een controle of een onderzoek betrekking heeft;
- aanwijzingen omtrent de aard en de vorm van de gezochte inlichtingen;
- het fiscale doel waarvoor de inlichtingen worden gevraagd;
- de redenen om aan te nemen dat de gevraagde inlichtingen zich binnen de aangezochte staat bevinden of dat ze in het bezit zijn van of onder toezicht staan van een persoon die zich binnen het rechtsgebied van de aangezochte Staat bevindt;
- voor zover bekend, de naam en het adres van elke persoon van wie wordt verondersteld dat hij in het bezit is van de gevraagde inlichtingen;
- een verklaring dat het verzoek in overeenstemming is met de Overeenkomst; en
- een verklaring dat de verzoekende staat alle beschikbare middelen heeft gebruikt om de inlichtingen te verkrijgen, met uitzondering van de middelen die tot onevenredige moeilijkheden zouden leiden.

De briefwisseling vormt een Verdrag tussen de Belgische en Luxemburgse regeringen.

Voor interesten die onder de Spaarrichtlijn vallen en sinds 1 januari 2015 aan inwoners-particulieren van een andere Lidstaat betaald worden, zal Luxemburg begin 2016 overgaan tot automatische uitwisseling van informatie.

Luxemburg is ook een van de *early adopters* van de CRS en zal vanaf 2017 overgaan tot uitwisseling van informatie in meer algemene zin.

20 Bron: Wet van 19 augustus 2011 houdende instemming met het Avenant en de Uitwisseling van brieven, gedaan te Brussel op 16 juli 2009, bij de Overeenkomst tussen het Koninkrijk België en het Groothertogdom Luxemburg tot het vermijden van dubbele belasting en tot regeling van sommige andere aangelegenheden inzake belastingen naar het inkomen en naar het vermogen, en het desbetreffende Slotprotocol, ondertekend te Luxemburg op 17 september 1970, zoals gewijzigd door het Avenant, ondertekend te Brussel op 11 december 2002, BS 26 juli 2013.

Evolutie van het fiscaal bankgeheim op nationaal vlak

De evolutie op internationaal vlak en in het bijzonder de drang om via aanpassingen van de dubbelbelastingverdragen informatie bij finan-

ciële instellingen te kunnen opvragen, heeft ook tot een wijziging van intern Belgisch recht geleid.

A. Versoepeling van het fiscaal bankgeheim in de Belgische wet

Aanvankelijk werd in elke aanpassing van dubbelbelastingverdrag met België voorzien dat artikel 318 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (WIB) over het fiscaal bankgeheim in directe belastingen niet meer van toepassing zou zijn voor de toepassing van het betreffende verdrag.

Vermits de dubbelbelastingverdragen een gemengde materie bevatten, dienen zij niet alleen te worden ondertekend door de Minister van Buitenlandse Zaken, maar door de ministers die respectievelijk door elke betrokken gewest- en/of gemeenschapsregering zijn aangewezen. De instemmingsprocedures van die verdragen moeten hun verloop bijgevolg krijgen op federaal, gewestelijk en/of gemeenschapsniveau.

Deze multipale goedkeuring zorgde voor enorme vertraging van de ratificatieprocedure. Het gevolg is dat er nog maar enkele aanpassingen van dubbelbelastingverdragen werden bekrachtigd.

Daarom werd in 2010 al gekozen voor een snellere oplossing, namelijk een versoepeling van de Belgische wetgeving.

Aanvankelijk werd enkel een aanpassing aan artikel 318 WIB voorzien voor de inlichtingen die door het buitenland worden gevraagd (en dus voor de buitenlandse belastingplichtigen). Dit artikel bevat het fundamenteel verbod om via de belastingcontrole van de financiële instelling informatie te bekomen om een klant te belastingen. Het voorstel tot opheffing van artikel 318 voor niet-inwoners leidde tot een verschillende behandeling van Belgische en buitenlandse belastingplichtigen, wat op zijn beurt problemen kon geven met de internationale verplichtingen

en verdragsregels. Om bijgevolg iedere discriminatie te vermijden en ook correcte uitvoering te geven aan de parlementaire aanbevelingen, is dan voorgesteld om het internrechtelijke aspect volledig te regelen via een aanpassing van artikel 322 WIB. Dit artikel laat toe om de financiële instelling als derde te ondervragen. Deze aanpassing gebeurde door de wet van 14 april 2011²¹.

Deze wet voorziet een versoepeling van het Belgische fiscaal bankgeheim die van toepassing is vanaf 1 juli 2011.

Tot 1 juli 2011 had de fiscus een zeer smalle ingangdeur tot de bancaire gegevens, namelijk bij vermoeden van de voorbereiding of het bestaan van fraudemechanisme bij de bank²². Dit veronderstelde ook een medeplichtigheid tussen bank en cliënt. Vandaar dat deze deur weinig of nooit gebruikt kon worden.

Vanaf 1 juli 2011 zijn er twee nieuwe ingangdeuren mogelijk voor de fiscus:

- als hij zich voorneemt om een aanslag te vestigen op basis van tekenen en indicien; en
- van zodra er ‘aanwijzingen’ zijn dat een belastingplichtige belastingen ontdoken heeft²³.

21 Wet van 14 april 2011 houdende diverse bepalingen, BS 6 mei 2011.

22 Artikel 318, alinea 2 WIB: “Indien evenwel, het op basis van de artikelen 315, 315bis, 315ter en 316 uitgevoerde onderzoek concrete elementen aan het licht brengt die het bestaan of de voorbereiding van een mechanisme van belastingontduiking kunnen doen vermoeden, kan de ambtenaar die hiertoe wordt aangesteld door de Minister van Financiën een ambtenaar met de graad van ten minste inspecteur ermee belastingen uit de rekeningen, boeken en documenten van de instelling inlichtingen te putten die het mogelijk maken het onderzoek te voltooien en de door deze cliënt verschuldigde belastingen te bepalen.”

23 Nieuw artikel 322, § 2: “Wanneer de administratie bij het onderzoek over één of meer aanwijzingen van belastingontduiking beschikt of wanneer de administratie zich voorneemt om de belastbare grondslag te bepalen overeenkomstig artikel 341, wordt een bank-, wissel-, krediet- of spaarinstelling als een derde beschouwd waarop de bepalingen van paragraaf 1 onverminderd van toepassing zijn.

In die twee situaties mag de fiscus bij financiële instellingen inlichtingen gaan vragen over die belastingplichtige. De financiële instelling wordt hier als derde ondervraagd door de fiscus en deze laatste moet een welbepaalde procedure daarvoor respecteren. Zo dient de fiscus de informatie eerst aan de belastingplichtige te vragen en kunnen de vragen aan de instelling enkel gesteld worden door een ambtenaar van een bepaald niveau. Op het ogenblik dat de fiscus zich effectief tot de financiële instelling wendt, moet hij de belastingplichtige in principe in kennis stellen per aangetekende brief.

Buiten de situatie van vermoeden van de voorbereiding of het bestaan van fraudemechanisme blijft het echter verboden om bij een fiscale controle van de bank zelf informatie in te winnen om klanten te belasten.

De nieuwe regeling heeft zowel betrekking op puur Belgische onderzoeken als voor vragen van de buitenlandse fiscus op grond van een dubbelbelastingverdrag of een Europese richtlijn.

In voorkomend geval kan een ambtenaar met minstens de graad van directeur, die hiertoe werd aangesteld door de Minister van Financiën, een ambtenaar met de graad van ten minste inspecteur ermee belasten om bij een bank-, wissel-, krediet- en spaarinstelling elke inlichtingen op te vragen die nuttig kan zijn om het bedrag van de belastbare inkomsten van de belastingplichtige te bepalen.

De door de minister aangestelde ambtenaar mag de machtiging slechts verlenen:

1° nadat de ambtenaar die het onderzoek voert, de inlichtingen en gegevens met betrekking tot de rekeningen tijdens het onderzoek middels een vraag om inlichtingen als bedoeld in artikel 316 heeft gevraagd en bij die vraag duidelijk heeft aangegeven dat hij de toepassing van artikel 322, § 2, kan vragen indien de belastingplichtige de gevraagde gegevens verborgen houdt of ze weigert te verschaffen. De opdracht bedoeld in het tweede lid kan pas aanvangen wanneer de termijn bepaald in artikel 316 is verlopen;

2° nadat hij heeft vastgesteld dat het gevoerde onderzoek een eventuele toepassing van artikel 341 uitwijst of één of meer aanwijzingen van belastingontduiking heeft opgeleverd en dat er vermoedens zijn dat de belastingplichtige gegevens daarover bij een in het tweede lid bedoelde instelling verborgen houdt of dat de belastingplichtige weigert om die gegevens zelf te verschaffen."

B. Oprichting van een Centraal Aanspreekpunt (CAP)

Tijdens de parlementaire werkzaamheden bij deze wetswijziging werd voor het eerst gesproken over de oprichting van een centraal aanspreekpunt. Men noemde het toen nog "Uniek aanspreekpunt"²⁴. De beweegredenen voor de invoering waren van tweeërlei aard:

- de Directeur van de belastingen toelaten om snel en vlot het rekeningnummer te vinden indien de belastingplichtige hieraan zijn medewerking niet verleent, en
- de privacy van de belastingplichtige te beschermen.

Het CAP werd in het voorjaar van 2014 opgericht in een neutrale zone, namelijk bij Nationale Bank van België (NBB)²⁵. Het bezit geen rechtspersoonlijkheid en is in feite een functioneel afzonderlijke entiteit in de schoot van de NBB.

In feite werd dus binnen de NBB een databank gecreëerd waarin alle rekeningnummers en de namen van hun titularissen opgeslagen en opgevraagd kunnen worden, alsook het bestaan van bepaalde contracten met een belastingplichtige, die niet onlosmakelijk verbonden zijn met de rekening, zoals de contracten vermogensbeheer.

Dit in navolging van andere door de NBB opgerichte en bijgehouden databanken met financiële gegevens die zijn ingezameld bij derden, zoals de Balanscentrale, de Centrale voor kre-

²⁴ Parl. St., Kamer, 2010-11, nr. 1208/007, p. 16.

²⁵ Het wettelijk kader voor de oprichting van dit CAP werd voorzien in het nieuwe artikel 322, § 3 WIB 92. Het uitvoeringsKB kwam er op 17 juli 2013, Koninklijk besluit betreffende de werking van het centraal aanspreekpunt bedoeld in artikel 322, § 3 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992, BS 26 juli 2013, ed. 2, p. 47284. Dit besluit werd nog gevolgd door een ander KB van 3 februari 2014 dat aan informatieplichtigen tijdelijk toegang geeft tot de informatie van het Rijksregister van natuurlijke personen om ontbrekende rijksregisternummers van klanten te kunnen terugvinden, daar zij de klanten via dit nummer zullen laten identificeren bij het CAP.

dieten aan ondernemingen en de Centrale voor kredieten aan particulieren.

Momenteel hebben de Belgische financiële instellingen al de gegevens van zicht- en spaarrekeningen aan het CAP gemeld die bestonden in 2010, 2011, 2012 en/of 2013. De melding van rekeningen die bestonden in 2014 dient voor 31 maart 2015 te gebeuren. Tegen die laatste datum zullen ook alle "geviseerde" contracten die in 2014 bestonden worden gemeld.

De vraag stelt zich of contracten van beleggingsverzekeringen tak 21, 23 en 26 ook hieronder vallen. Zij komt er in feite op neer om te weten of verzekeringsmaatschappijen kunnen worden gerangschikt onder het begrip van 'bank-, wissel-, krediet- en spaarinstellingen' bedoeld in art. 318 WIB 1992 en waarvoor het fiscaal bankgeheim geldt.

Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 8 augustus 1980 die het fiscale bankgeheim wettelijk bekrachtigd heeft in het Wetboek van inkomstenbelastingen, preciseerde de toenmalige staatssecretaris voor Financiën dat het fiscale bankgeheim in het algemeen geldt voor "al wie openbaar geldmiddelen aantrekt"²⁶. Hieruit kan men besluiten dat de meldingsplicht aan het centraal aanspreekpunt, ook in het algemeen geldt voor "al wie openbaar geldmiddelen aantrekt", wat ook het geval is voor de voornoemde beleggingsverzekeringen.

Ook in de rechtsleer werd eerder al verdedigd dat verzekeringsmaatschappijen de bescherming van artikel 318 WIB konden genieten voor wat hun financiële activiteiten betreft²⁷.

In de administratieve circulaire van 4 september 2014 over het CAP worden ook de verzekeringsmaatschappijen opgenomen in de lijst van informatieplichtigen in de mate dat zij voor de

contracten beroep doen op geldmiddelen van het publiek²⁸.

De circulaire preciseert echter niet verder over welke verzekeringscontracten het juist kan gaan. Er wordt enkel verwezen naar de contracten bedoeld in artikel 1, 5° van het KB CAP, vermeld onder randnummer 29. Maar onder dat nummer 29 wordt er geen enkel verzekeringscontract genoemd. Blijkbaar wordt er hier eerder allusie gemaakt op de beleende levensverzekering²⁹.

Bij het afsluiten van de redactie van deze bijdrage, had Assuralia³⁰ nog geen officiële stelling ingenomen omtrent de communicatie van contracten van beleggingsverzekeringen aan het centraal aanspreekpunt.

Indien de sector van de verzekeringen geen contracten tak 21, 23 of 26 meldt aan het CAP, dan is de keerzijde daarvan dat verzekeringsmaatschappijen voor deze producten op het gebied van het fiscaal bankgeheim kunnen worden beschouwd als "gewone derden" waarop de nieuwe regeling en de beperkingen voor de opheffing van het bankgeheim niet van toepassing zijn. Met andere woorden, de fiscus kan de informatie zomaar opvragen bij hen.

Deze database zal binnenkort ook nog aangevuld worden met de nummers van bankrekeningen die men in het buitenland aanhoudt of recent nog in het buitenland aanhield. De fiscus zal dit vragen aan wie in zijn aangifte personenbelasting melding gemaakt heeft van een buitenlandse rekening. Het is dan de belasting-

²⁶ *Com. I.B. 1992, nr. 318/3.*

²⁷ P. GLINEUR, "Le secret professionnel de l'assureur à l'égard du fisc", *Rev.dr.ULB* 2000, p. 159.

²⁸ Circulaire AAFisc Nr. 35/2014 (nr. Ci.RH.81/634.718) d.d. 04.09.2014, randnummer 11.

²⁹ Onder beleende verzekering wordt begrepen het verzekeringscontract waarvoor een voorschot wordt uitgeleend door de verzekeringsmaatschappij om een onroerend goed te kopen of te verbouwen. In feite een kredietovereenkomst.

³⁰ De vereniging van Belgische verzekeringsondernemingen.

plichtige zelf die de informatie aan het CAP moet meedelen³¹.

Vele belastingplichtigen hebben schrik dat dit CAP de grondlegger wordt van een vermogensregister. Deze schrik moet sterk worden gerelativeerd als men weet dat enkel de identiteit van de titularissen en de nummers van de rekeningen worden opgeslagen en er geen melding was van wat er op die rekeningen staat. *Idem dito* voor de contracten die gemeld worden.

De raadpleging en het gebruik van deze database zijn ook aan strikte voorwaarden en procedure onderworpen. Enkel de personeelsleden van de NBB die door het Directiecomité van de NBB gemachtigd zijn hebben toegang tot deze gegevens³² en enkel bepaalde fiscale ambtenaren kunnen het CAP raadplegen.

Vermits de raadpleging niet openstaat voor alle ambtenaren, wordt een *Identity and Access Control* toegepast. Dit is een systeem van authenticatie en autorisatie, alsook van volgbaarheid van de toegang.

Elk verzoek om raadpleging van het CAP door de fiscale administratie moet het volgende aanduiden:

- de zo precies mogelijke identificatie van de belastingplichtige op wie de raadpleging betrekking heeft; en
- het jaar of de jaren waarop het verzoek om raadpleging betrekking heeft.

31 Net voor het drukken van deze bijdrage verscheen een koninklijk besluit van 3 april 2015 (BS 13 april 2015, p. 21649 e.v.), dat de modaliteiten vastlegt inzake gegevensinvoer van buitenlandse bankrekeningen en van de raadpleging van het CAP daarover. Dit KB treedt in werking op 23 april 2015. De belastingplichtigen die het bestaan van buitenlandse rekeningen aangegeven hebben in de aangifte personenbelastingen voor aanslagjaren 2012 tot en met 2014, zullen nog een uitdrukkelijke uitnodiging krijgen van de Federale Overheidsdienst Financiën om tot mededeling van hun buitenlandse rekening over te gaan. Dit zal elektronisch of op papier kunnen gebeuren.

32 Artikel 13 van het KB van 17 juli 2013.

De NBB houdt de datum van ontvangst van elk verzoek om raadpleging van de fiscale autoriteiten bij. Dit gebeurt om redenen van veiligheid en opspoorbaarheid.

Rekening houdend met de gevoeligheid van de gegevens die in het CAP worden bijgehouden, gebeurt de verzending van zowel de verzoeken om raadpleging als de antwoorden op beveiligde elektronische wijze volgens bepaalde modaliteiten die in onderlinge overeenstemming tussen de NBB en de Federale Overheidsdienst Financiën zijn afgesproken. Men zou het kunnen omschrijven als een intranet systeem tussen de FOD Financiën en de NBB.

Misbruiken lijken zo beperkt of uitgesloten te kunnen worden.

Vermits het CAP geen informatie over bedragen en verrichtingen bevat en dus ook geen detail van het vermogen, zitten we nu nog ver van een vermogenskadaster. Maar vermits de basisgegevens bestaan en er binnenkort (m.b.t. 2016) wellicht uitwisseling van gegevens gaat zijn binnen de Europese Unie, blijft de schrik voor een verdere uitbouw van deze database bestaan.

Conclusie

In enkele jaren tijd is er een algemene en internationale doorbraak van het systeem van uitwisseling van informatie over bankrekeningen en beleggingsverzekeringen die worden aangehouden buiten de fiscale woonstaat van een belastingplichtige. Binnen een jaar worden die volkomen transparant binnen de EU en ook vele andere gebieden daarbuiten. Gedaan met verstoppertje spelen en vluchten kan niet meer. Wie nog niet-aangegeven tegoeden aanhoudt in het buitenland, rechtstreeks in eigen naam of onrechtstreeks achter een vermogensstructuur, doet er best aan om de toestand nog spontaan te regulariseren in 2015.

Het feit dat onder de nieuwe internationale en Europese normen voor uitwisseling van infor-

matie ook jaarlijks de stand van de tegoeden op 31 december zal worden uitgewisseld, geeft ook een nieuw criterium dat ook in de nationale inkomstenbelastingen kan aangewend worden. Dit kan ook voor een wijziging in de Belgische beleggingsfiscaliteit zorgen. Dus "*wait and see!*".

Deze nieuwe regels en de uitbreiding van de verplichting tot uitwisseling van informatie door kredietinstellingen zullen ook leiden tot een verruiming van het revisoraal toezicht³³.

³³ Volgens de artikelen 220 tot 225 van de wet van 25 april 2014 op het statuut van en het toezicht op de kredietinstellingen, *BS* 7 mei 2014.

Résumé

L'auteur esquisse dans les grandes lignes l'assouplissement et même la levée du secret bancaire fiscal, tant à l'échelle internationale que belge. En ce qui concerne l'évolution internationale, l'auteur bénéficie de connaissances et d'une expérience de plusieurs années de participation au groupe d'experts consultés par la Commission européenne, à l'origine pour les besoins de la révision de la directive-épargne, puis pour la directive européenne sur la coopération administrative et la loi FATCA.

Il passe en revue les initiatives prises par l'UE et l'OCDE au cours des vingt dernières années, dont la plupart ont été concrétisées et appliquées à grande allure. Les avancées majeures au niveau de l'échange d'informations ont été induites par la loi américaine FATCA et sa transposition dans des accords bilatéraux avec divers pays, parmi lesquels des Etats membres de l'UE. Ces accords américains ont notamment conduit à la suppression du secret bancaire fiscal au Luxembourg. Ils ont également amené la Suisse à procéder sous peu à l'échange automatique des informations selon les nouvelles normes « *Common Reporting Standards* ». Dès 2017, le secret bancaire fiscal suisse sera de l'histoire ancienne.

Enfin, l'auteur fournit un aperçu des récents assouplissements du secret bancaire fiscal dans le droit belge et de l'envoi d'informations vers la nouvelle banque de données de la Banque nationale de Belgique.

Summary

The author provides a concise overview of the softening and even lifting of the fiscal banking secrecy, both at international and Belgian level. With regard to international developments, the author can rely on his knowledge and experience gained from his participation over many years in the panel of experts consulted by the European Commission, initially for the revision of the Savings Directive, and then for the European Directive on Administrative Cooperation and the FATCA.

The author reviews the initiatives taken by the EU and the OECD over the last twenty years, the majority of which have been implemented at a high speed. The great breakthrough of information exchange was driven by the American FATCA legislation and its incorporation into bilateral agreements with several countries, including Member States of the EU. These American agreements resulted among other things in the lifting of the fiscal banking secrecy in Luxembourg. They have also led Switzerland to commit shortly to automatic exchange of information in accordance with the new Common Reporting Standards. As of 2017, the Swiss fiscal banking secrecy will be done and dusted.

Finally, the author provides a good insight into the recent softening of the fiscal banking secrecy in Belgian legislation and the input of information into the new database of the National Bank of Belgium.

WAARDECREATIE BIJ HET FINANCIËEL BEHEER VAN UW FYSIEKE ACTIVA VOLGENS DE ISO 55000 RICHTLIJNEN

TONNY DIERCKX

Partner S&G Asset Management

Panta rhei (Herakleitos 540 – 480 v. Chr)

“Panta rhei” is een bekende uitspraak van Herakleitos en betekent: “alles beweegt” of alles is in beweging. Ook wij leven in een wereld die continu in beweging is. Meer nog dan bij de oude Grieken verandert de omgeving waarin onze organisatie zich beweegt, voortdurend. Of een dergelijke organisatie een publieke, beursgenoteerde, familiale of non-profit organisatie is doet er weinig aan toe. In de meer complexe situaties is het **bezit** (asset owners), **beheer** (vervangingen) en **exploitatie** (onderhoud) verdeeld over verschillende bedrijven. Dikwijls besteden organisaties die zich op hun kerntaken willen focussen het beheer, onderhoud en/of exploitatie uit aan derden waardoor er belangrijke ervaring en knowhow uit de organisatie vloeit.

Zelfs als het beheer in eigen handen wordt gehouden, worden deze uitvoerende taken toevertrouwd aan gespecialiseerde technische afdelingen die omwille van hun verschillende opleiding en cultuur weinig voeling hebben met het financieel beheer. Veel beslissingen over activa worden dan vanuit een louter operationeel en technisch oogpunt genomen en

houden onvoldoende rekening met *Life Cycle* kosten, risico's en *Enterprise Performance management*.

Belang van een centraal Asset Register

In de ideale wereld wordt alle informatie over activa verzameld in één centraal **Asset Register** om op een geïntegreerde en gestructureerde manier tot een betere besluitvorming te komen.

Er zijn meestal voor het opstellen van een centraal Asset register **vier verschillende soorten gegevensbronnen**, die binnen een organisatie door verschillende afdelingen worden benut:

A. Financiële gegevens

Verschiedene kosten zoals aanschaf-, onderhouds-, vervangings-, sloop- en restwaardekosten worden uit financiële systemen opgehaald. Verscheidene afschrijvingsmethoden met elk hun eigen parameters kunnen tot op een individueel actief worden toegepast. Uiteindelijk worden alle kosten met hun specifieke berekeningsregels vanuit financieel, technisch, economisch, fiscaal, regulatorisch of management oogpunt opgeslagen in het centraal Asset Register.

Παντα ρει

B. Technische gegevens

Alle activa worden opgenomen in een aangepaste hiërarchie. Naast fysieke karakteristieken worden ook gegevens zoals de installatiedatum, technische kenmerken, minimale of maximale levensduur en de verwachte vervangingsdatum opgenomen. Alle gebeurtenissen die plaatsvonden in het verleden of in de toekomst zullen plaatsvinden tijdens de resterende levensduur zoals onderhoud, storingen, productieverliezen of *shutdowns* worden ook in het Asset Register opgenomen.

C. GIS-gegevens

De fysische locatie van een actief kan een belangrijk beheeraspect vormen. Activa kunnen geïdentificeerd of gevisualiseerd en ontbrekende verbindingen in een netwerk worden vastgesteld.

D. Managementgegevens

Gegevens voor besluitondersteuning zoals risicomatrices, bedrijfseigen KPI's, kwaliteits-, prestatie-, milieu- of risiconormen worden gewoonlijk in spreadsheets bewaard en ook zij worden opgenomen in het Asset Register.

Bij de **consolidatie** van deze data in het Asset Register moet er voldoende aandacht worden besteed aan een aantal problemen die zich in de praktijk meestal voordoen:

1. Data mapping

Informatie in financiële systemen is doorgaans **anders gestructureerd** dan in technische systemen. In financiële systemen worden activa meestal globaal opgenomen in een beperkt aantal grootboek rekeningen. Wanneer hun waarde is herleid tot nul, worden zij zeer dikwijls uitgeboekt, ook als zij nog in gebruik zijn. Technische systemen echter zullen alle activa

MEER INNOVERENDE ORGANISATIES ZIJN INTENSIEF OP ZOEK OM HET HOOGSTE FINANCIËEL RENDEMENT TE HALEN UIT DIKWIJLS AANZIENLIJKE INVESTERINGEN IN ACTIVA

meestal individueel volgens hun topologie of materiaalkenmerken opslaan. Om de technische met de financiële data te koppelen, moet er dan ook een gemeenschappelijke structuur worden bedacht die een **evenwicht** vindt tussen de meer globale boekhoudkundige benadering en de meer gedetailleerde technische realiteit.

2. Data kwaliteit

Wanneer financiële en technische data een eerste keer worden geconsolideerd, zullen heel wat **fouten in de registratie** in hun respectieve operationele systemen naar boven komen. Deze fouten hebben weliswaar slechts een beperkte invloed op de operationele werking, maar zij bemoeilijken wel de koppeling van de financiële met de technische data.

3. Data granulariteit

Er bestaat een natuurlijke neiging om informatie over activa tot op het kleinst mogelijk detail bij te houden. Meestal is het opportuun om met een relatief hoog abstractieniveau te beginnen en, indien nodig, bepaalde componenten meer te verfijnen. Dit voorkomt dat men zich toespitst op details en de hoofdzaak uit het oog verliest.

Alle belangrijke informatie over activa in een geïntegreerd en gestructureerd Asset Register onderbrengen, zal **zeer veel tijd en moeite** vragen. Men moet er zich van bewust zijn dat

een foutloos Asset Register zelden bereikt kan worden omdat voortdurend nieuwe activa in gebruik worden genomen en er doorlopend nieuwe events plaatsvinden zoals storings- en onderhoud. **Panta rhei**: activa worden in of uit dienst genomen, storings- en onderhoudsdata worden periodiek opgeladen. Naast eventuele fouten aan de bron op te sporen en te verbeteren, heeft het wel zin om regelmatig het Asset Register te analyseren op ingeslopen fouten. De beste manier om dit te doen is het Asset Register intensief te gebruiken zodat nieuw geïntroduceerde fouten vlug opgespoord worden. Aldus **verbetert de kwaliteit van de informatie** door het gebruik ervan.

In vele organisaties leven de financiële en technische afdelingen geïsoleerd in hun eigen leefwereld met hun eigen terminologie en hun eigen manier van denken en handelen. Door de financiële en technische data te consolideren wordt **een gemeenschappelijk platform** gecreëerd dat de **samenwerking en communicatie** tussen deze twee werelden zal vergemakkelijken. Hierdoor zullen enerzijds financiële experts een beter inzicht verkrijgen in de technische realiteit die achter hun cijfers verscholen gaat. Anderzijds zullen ingenieurs in de technische diensten een beter zicht krijgen in de financiële consequenties van hun technische keuzes. Dit is zeer **waardevol** voor de organisatie.

**EEN OPTIMAAL BEHEER
VAN ACTIVA WORDT OOK
GEDREVEN DOOR EEN GEZOND
EVENWICHT TE VINDEN
TUSSEN KOSTEN, KWALITEIT,
RISICO'S EN OPBRENGSTEN
ZODAT HET MANAGEMENT EEN
FLEXIBEL BEHEERSINSTRUMENT
IN HANDEN HEEFT OM
TACTISCHE EN STRATEGISCHE
BESLISSINGEN TE NEMEN
IN LIJN MET DE DOOR HEN
GEKOZEN BEDRIJFSSTRATEGIE**

4. Uitgewerkt voorbeeld

Laat ons dit toelichten aan de hand van een fictief voorbeeld:

Onze organisatie wil onder druk van de markt meer investeren in duurzame energie. Er is gekozen om eigen elektriciteit op te wekken uit windenergie met een windmolen met een maximum capaciteit van 3.000 kWh of een dagproductie van 72 MWh. De investering moet een periode van 40 jaar beslaan. De huidige aankoop prijs van elektriciteit per MWh bedraagt € 70. De financiële afdeling heeft zijn oog laten vallen op een zeer goedkope windmolen. De ingenieurs echter willen een veel duurdere, maar kwalitatief hoogstaande windmolen.

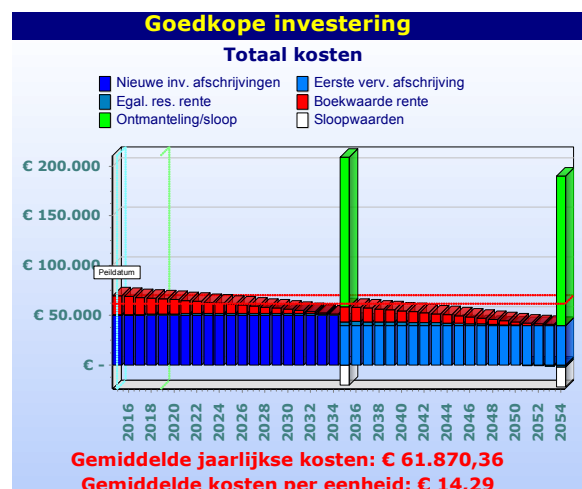
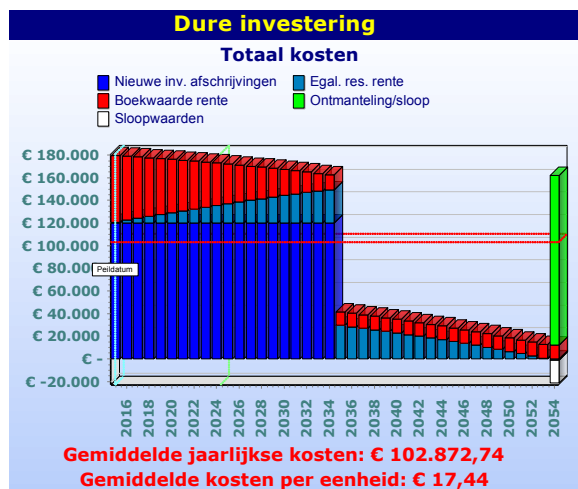
Beide cases worden met elkaar vergeleken en dit zijn de **investeringscijfers**:

Investeringskosten	Dure investering				Goedkope investering				Sloopkosten	Sloopwaarde
	Initieel	Vervanging	Restwaarde	Levensduur	Initieel	Vervanging	Restwaarde	Levensduur		
	€ 3.000.000	€ 0	€ 200.000	40	€ 1.000.000	€ 800.000	€ 0	20	€ 150.000	€ 20.000

Beide opties worden afgeschreven over 20 jaar en hebben dezelfde sloopkosten en sloopwaarde. 2 % wordt als rentepercentage gehanteerd, andere percentages kunnen gemakkelijk worden gesimuleerd en zullen andere resultaten opleveren. De levensduur van de dure investering bedraagt 40 jaar terwijl de goedkope investering na 20 jaar moet vervangen worden door een nieuwe windmolen die wel 20 % in prijs zal zijn gezakt. Beide windmolens heb-

ben een maximale productiecapaciteit van 3.000 KWh, het effectief rendement van de kwalitatief hoogstaande, dure investering varieert tussen de 20 % en 25 %, de goedkope windmolen haalt een effectief rendement tussen de 15 % en 18 %.

Een eerste financiële analyse levert dit beeld van de kosten over de gehele gebruiksduur van 40 jaar.

Figuur 1

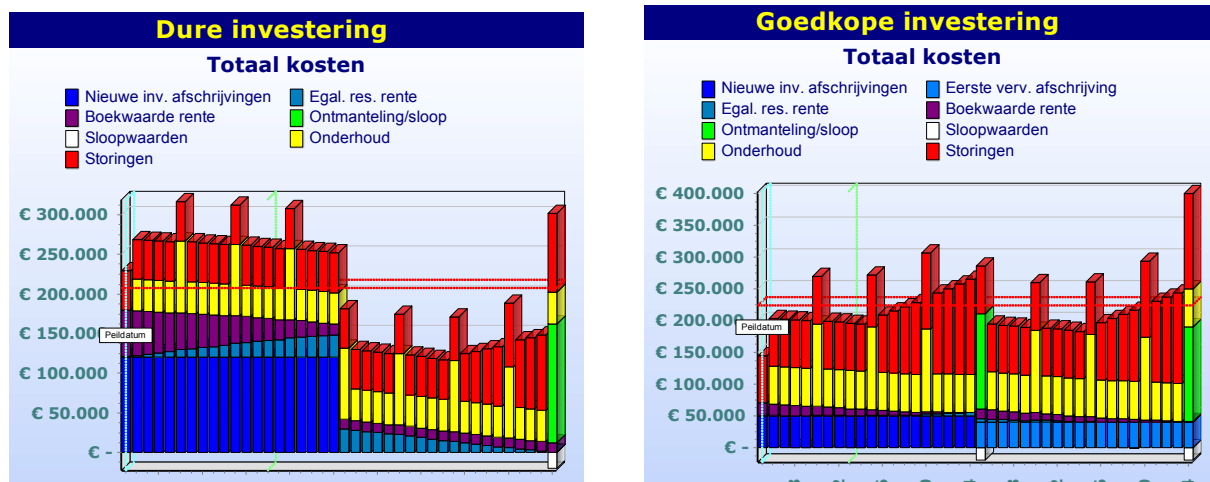
Zoals intuïtief verwacht, is de kwalitatief hoogstaande investering bijna dubbel zo duur op jaarbasis en ook de kosten per geproduceerde MWh zijn hoger. Een keuze voor de minder hoogstaande oplossing lijkt zich op te dringen.

Maar de ingenieurs van de technische afdeling komen aandraven met bijkomende cijfers over te plegen onderhoud en te verwachten storingen. Dit zijn de cijfers:

Jaarlijks onderhoud inspectief onderhoud	Dure investering			Goedkope investering		
	Kosten	Duur	Prod verlies	Kosten	Duur	Prod verlies
	€ 40.000	2,00	144,00	€ 60.000	5,00	360,00
5 - jaarlijks onderhoud preventief onderhoud	Dure investering			Goedkope investering		
	Kosten	Duur	Prod verlies	Kosten	Duur	Prod verlies
	€ 50.000	5,00	360,00	€ 70.000	8,00	576,00
Verwachte storingen	Dure investering			Goedkope investering		
	Kosten	Duur	Prod verlies	Kosten	Duur	Prod verlies
	€ 50.000	20,00	1.440,00	€ 75.000	30,00	2.160,00

Tijdens de onderhoudswerkzaamheden ligt de windmolen stil en verliest hij productiecapaciteit. In de laatste 10 jaar van de levenscyclus van de windmolens wordt verwacht dat de kosten

van storingen met 10 % per jaar toenemen door verwachte veroudering. De ingenieurs hebben deze cijfers in hun favoriete *Life Cycle Costing tool* ingebracht en de totale *Life Cycle* kosten berekend.

Figuur 2

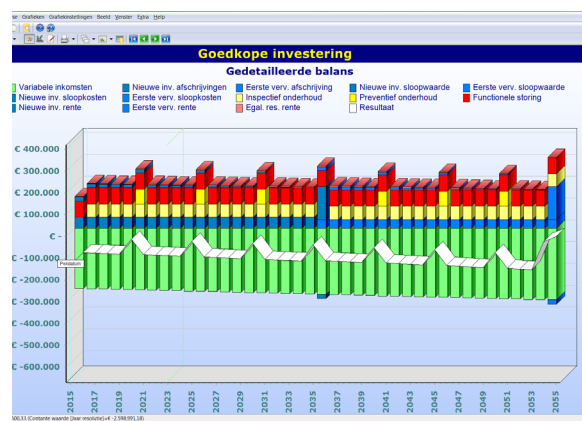
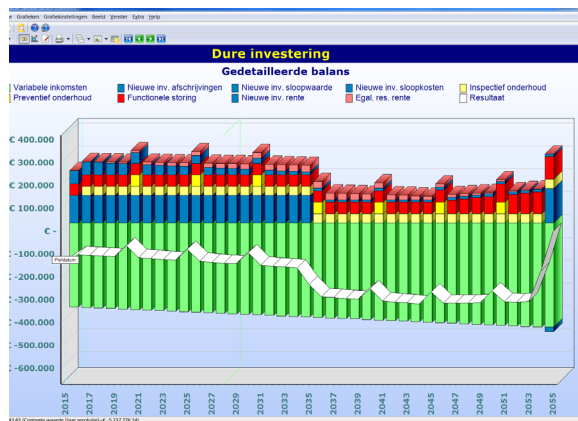
Tot opluchting van de ingenieurs blijkt de in aankoop dure investering in een zeer gesofisticeerde windmolen toch de economisch meest rendabele.

De gemiddelde jaarlijkse kosten (€ 207.250,96) zijn 8 % lager dan voor de zogezegd goedkope investering en de productiekosten per eenheid (1 MWh) zijn veel lager. Omdat er onder de aankoopprijs van € 70 per MWh kan worden geproduceerd, zijn er aantrekkelijke winstvooruitzichten. Daarenboven zijn de productieinkomsten van de kwaliteitsmolen veel hoger door het hoger windrendement en lagere productie verliezen door onderhoud- en herstelwerkzaamheden.

Het netto-resultaat van een investering in de dure windmolen brengt onze organisa-

tie € 8.230.043,43 winst op (of in Netto Constante Waarde of NPV € 5.237.776,14), terwijl de goedkope windmolen € 3.138.914,23 (of € 2.159.574,66 in NCW of NPV) winst genereert. Deze veel hogere winstvooruitzichten doen de balans duidelijk overslaan naar de dure kwaliteitsmolen.

De ingenieurs kunnen dit ook in beeld brengen in figuur 3. Merk op dat dit kostengrafieken zijn en dat inkomsten dus negatief worden weergegeven. U merkt op deze grafieken duidelijk het grotere rendement van de dure optie (groene balken) en ziet dat dit rendement door hogere windsnelheden en stormen ten gevolge van de opwarming van de aarde over 40 jaar gradueel zal toenemen. Met de verwachtingen van gespecialiseerde meteorologen zijn in de berekeningen rekening gehouden.

Figuur 3

Moraal van het verhaal

Zowel de financiële als de technische experts kunnen hun expertise gebruiken op hetzelfde berekeningsmodel om volgens de regels van de kunst de juiste rentabiliteit van een investering te berekenen.

De **financiële experts** kunnen bedrijfseigen waarden (zoals rente, WACC, kosten evoluties van energie, personeel, materialen, enz.) en methoden (welke afschrijfmethode en -periode, enz.) vastleggen.

Technische experts kunnen met ramingen van kosten, frequenties, duur en waarschijnlijkheden spelen om tot een realistischer beeld te komen. Daarbij hebben zij inzicht in alle financiële cijfers zoals totale kosten, inkomsten, terugverdienperiodes, IRR, ROI, NCW, rente, belastingen, economisch vervangingsmoment en budgetten.

Door deze berekeningen mogelijk te maken voor technische experts wordt een belangrijke werklast weggenomen van de financiële afdeling, die enkel het eindresultaat van de technische experts op hun financiële deugdelijkheid moeten controleren. Uiteraard zal de financiële afdeling de technische experts met raad en daad bijstaan in hun werkzaamheden en zal aldus automatisch een aangename sa-

menwerking en betere communicatie groeien tussen twee totaal verschillende werelden, wat de kwaliteit van de gezamenlijke beslissingen alleen maar kan verhogen.

Het beheer van grote volumes van corporate activa

In het vorig uitgewerkt voorbeeld worden twee investeringsalternatieven met elkaar vergeleken en dit leidt al tot heel wat discussie over en inzicht in financiële en technische aspecten. Hoe moeten dan de soms meer dan 100.000 activa in grotere ondernemingen worden beheerd? Dit kan enkel door op een gestructureerde en geïntegreerde manier alle data over activa te consolideren in een centraal Asset Register zoals ook de **ISO 55000** richtlijnen opleggen.

Naast het Asset Register is er behoefte aan een sterk analytisch beheersinstrument dat **tactische en strategische beslissingen** ondersteunt. **Operationele beslissingen** daarentegen worden ondersteund door de geëigende financiële en technische systemen zoals SAP of Maximo. In zulke operationele systemen wordt een boomstructuur gebruikt om de verschillende activa logisch met elkaar te verbinden. Zulke verbanden worden meestal ingegeven door operationele overwegingen.

ER BESTAAN MANAGEMENT-INSTRUMENTEN DIE TOELATEN TE BEPALEN HOEVEEL BUDGET NODIG IS OM EEN BEPAALDE GRAAD VAN RISICO, SERVICE, BESCHIKBAARHEID OF VEILIGHEID TE BEREIKEN

Maar om **tactische en strategische beslissingen** te nemen, wil men op een heel andere manier naar activa kijken om vragen zoals deze te beantwoorden:

- Nemen de storingsgraad en de kosten toe van activa die het einde van hun leven benaderen?
- Welke activa komen in aanmerking voor een vroegtijdige (voor het einde van hun levenscyclus) vervanging en wat zijn de investeringskosten hiervan?
- Zijn er activa waarvan de levenscyclus kan worden verlengd zonder extravagante stijging van storing- en onderhoudskosten?
- Welke vervangingsinvesteringen komen er op ons af in de komende jaren?
- Kan onze onderhoudsstrategie bijgestuurd worden om door lagere onderhoudskosten toch nog te voldoen aan de kwaliteits-, risico- en klanteneisen?

Om op zulke vragen te antwoorden is een uitermate flexibel en analytisch beheersinstrument voor tactische en strategische besluitvorming nodig om de informatie in zulkdanige vorm te gieten dat de nodige analyses en overeenkomstige rapporten kunnen worden gemaakt. Dit noemt men een **transversale analyse**: deze laat toe om dwarsdoorsnedes te maken van (een deel van) het Asset Register volgens eender welk criterium dat in het Asset Register opgenomen is. Mogelijke criteria zijn: restlevensduur, installatie datum, minimum levensduur, fysieke attributen van activa, locatie van het actief, investe-

ring categorieën, materiaaltype, budgetgroep, storingsprofiel en vele anderen.

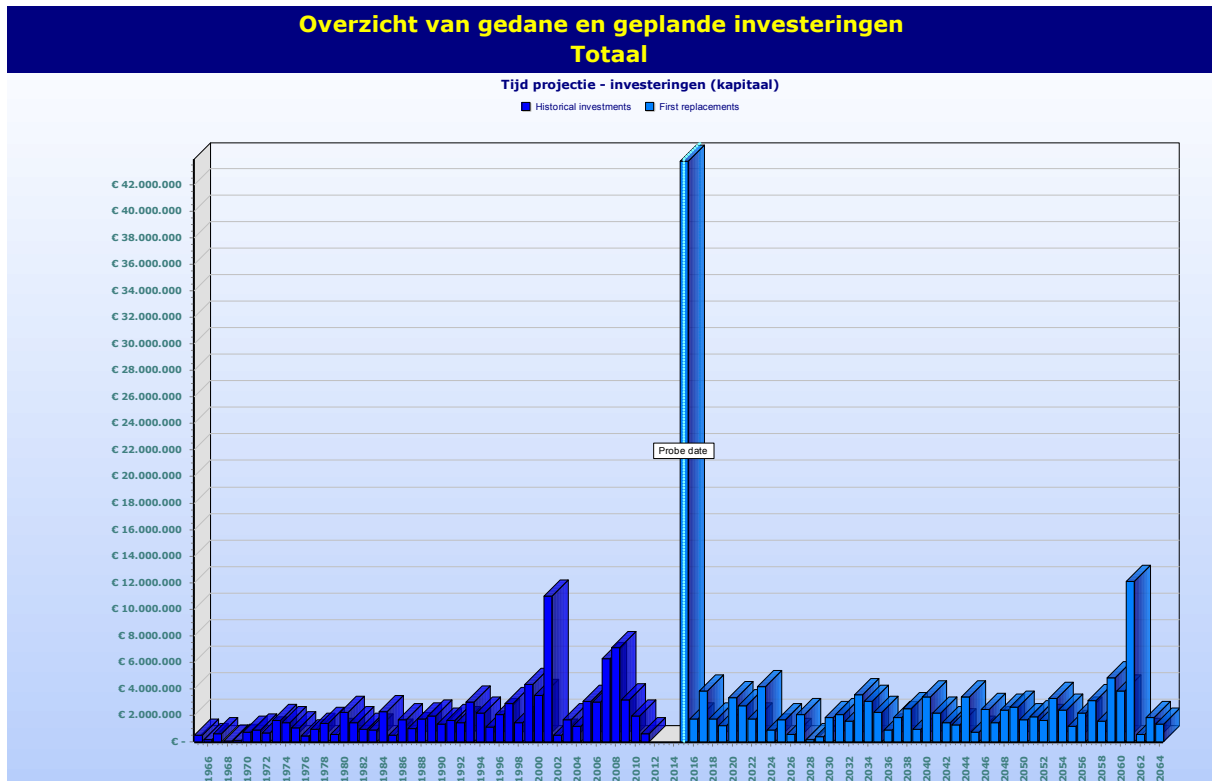
Een flexibel beheersinstrument is ook nodig omdat bij tactische en strategische beslissingen een **zeer creatief en onvoorspelbaar denkproces** doorlopen wordt. Bij operationele taken zijn alle stappen van het proces vooraf uitgetekend, gedocumenteerd en in een ERP-systeem geïmplementeerd. In een **creatief denkproces** worden de resultaten in elke stap geanalyseerd en in functie van wat uit deze analyses geleerd is kan pas de volgende analysevraag geformuleerd worden. Dit exploratieve detectivespel vereist een hoge creativiteit en intellectuele flexibiliteit van de gebruiker maar stelt ook zware eisen aan het analytisch beheersinstrument. Laat ons dit illustreren aan de hand van enkele voorbeelden.

Demo Waterbedrijf

Als voorbeeld nemen we een waterbedrijf dat huishoudelijk en industrieel afvalwater afvoert en zuivert in een middelgrote regio in de Benelux. We focussen ons op de meer dan 10.000 leidingen die een geïnvesteerd kapitaal vertegenwoordigen van € 300 mln. We hebben historische gegevens verzameld tot 2011 die we naar de toekomst extrapoleren vanaf 2015. Daarom vindt u een korte onderbreking in sommige grafieken. We noemen 2015 de peildatum. Deze keer hanteren we een rentepercentage van 7 %.

In figuur 4 zien we de investeringen die in de laatste 50 jaar gedaan zijn en kijken we naar de vervangingsinvesteringen die op ons afkomen als we activa **vervangen op het einde van hun technische** (of economische) **levenscyclus**.

In figuur 4 zien we dat er zich een zeer hoge investeringspiek van meer dan € 43 mln. opdringt in 2015. Deze piek omvat heel wat activa die al veel vroeger moesten vervangen worden omdat hun technische levensduur overschreden is. Bovendien is door de financiële crisis na 2008 niet veel meer geïnvesteerd in het netwerk.

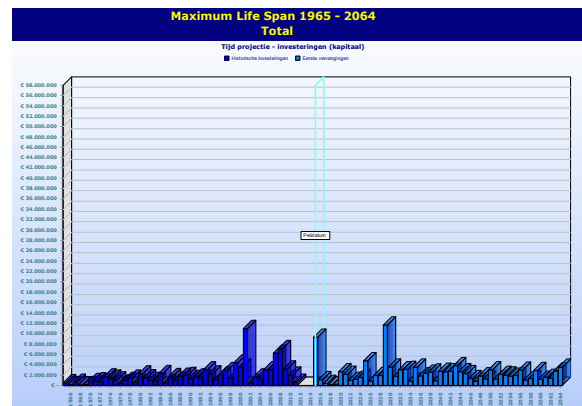
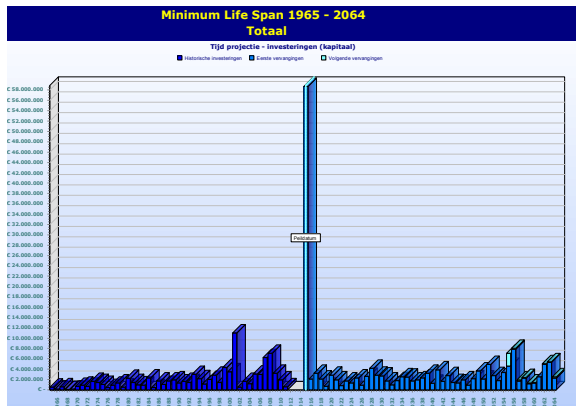
Figuur 4

De vraag rijst dus hoe we deze zware investeringsbehoefte kunnen opvangen? Meerdere benaderingen zijn mogelijk.

Levensduur verkorten of verlengen

In het Asset Register kan naast een technische levensduur (die dikwijls door de leverancier wordt bepaald) ook een **minimum en maximum levensduur** worden vastgelegd. De

meeste activa hebben een minimum levensduur van 40 jaar, een technische levensduur van 55 jaar en een maximum levensduur van 70 jaar. Vervangingen kunnen dus ook worden aangestuurd door deze minimale of maximale levensduur, die voor elk actief verschillend kunnen zijn. Als we het vervangingscriterium veranderen naar de minimale en maximale levensduur, zien we een ander vervangingsinvesteringsprofiel zoals deze grafieken tonen:

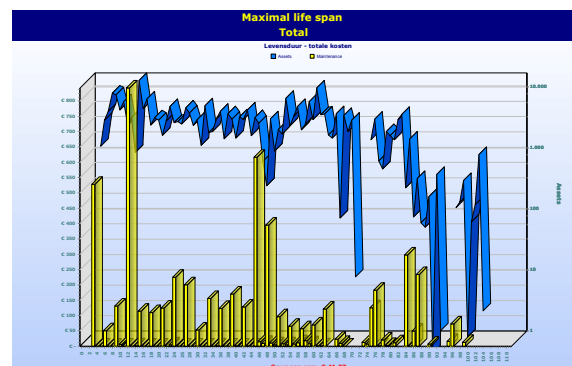
Figuur 5

Let erop dat de verticale assen in figuur 5 een zelfde schaal hebben gekregen. Als activa veel vlugger worden vervangen bij minimale levensduur (de minimale levensduur is 15 jaar korter dan de technische levensduur), is het logisch dat er een hogere piek optreedt in 2015 omdat van meer activa de levensduur zal overschreden worden. Deze piek bedraagt nu meer dan € 58 mln.

Als we de levensduur van activa verlengen door de maximum levensduur als vervangcriterium te gebruiken, verleggen ook de vervangingsinvesteringen zich verder in de toekomst wat duidelijk uit de grafiek met maximale levensduur blijkt. De hoge piek in 2015 wordt afgezwakt tot € 9,3 mln., wat nog zwaar om dragen is. Daarom moet er nog verder worden gezocht naar meer mogelijkheden om de zware piek af te zwakken. In de volgende voorbeelden gaan we uit van **vervangingen bij maximale levensduur**.

In veel gevallen wordt de technische levensduur overgenomen van de leverancier. In praktijk blijkt regelmatig dat de effectieve levensduur veel langer kan bedragen. Denk maar aan die vele waterleidingen die 60 à 80 jaar geleden zijn geïnstalleerd en die tot op vandaag nog vlekkeloos presteren hoewel hun initiële levensduur op 40 jaar werd geschat.

Als de levensduur wordt verlengd, moet naast het vervangingsinvesteringsbedrag ook rekening gehouden worden met de **kosten van onderhoud en stringen** die bij een langer leven sterk kunnen oplopen. Om deze kosten zo correct mogelijk in te schatten worden de gemiddelde kosten per leeftijd berekend en zo in de tijd geëxtrapoleerd. Dit kan als volgt gevisualiseerd worden:

Figuur 6

Op de horizontale as wordt de leeftijd geprojecteerd en op de verticale as de gemiddelde kosten per lopende meter leiding aan onderhoud. Zulke grafieken houden altijd verrassingen in en verschillen sterk van de verwachte badkuipgrafieken: hogere kosten wegens kinderziektes voor jonge activa, een lager kostengemiddelde

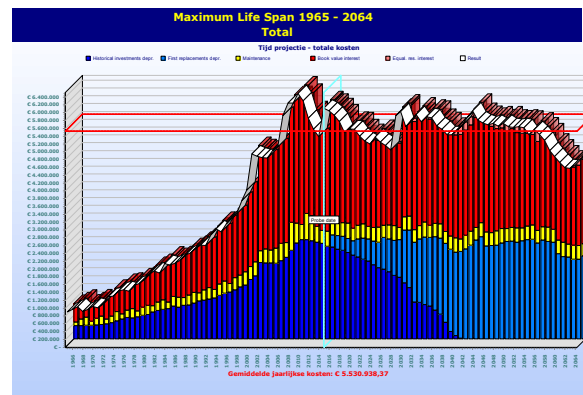
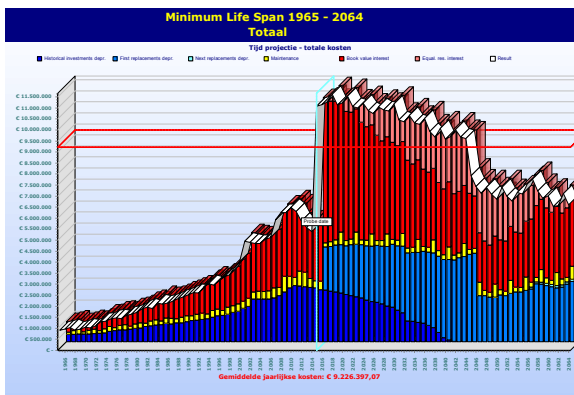
voor de middelbare leeftijd en een sterk stijgend kostenplaatje voor de hoogbejaarden.

In ons praktijkvoorbeeld zien we grote uitschieters op verschillende leeftijden. Deze leeftijden kunnen in detail worden geanalyseerd om een verklaring te vinden voor de uitzonderlijke kostenstijging. Dit kan te wijten zijn aan de overgang naar een nieuwe technologie (betonnen leiding worden vervangen door PVC), de oorlogsjaren of een ambitieus kwaliteitsprogramma.

De blauwe lijn duidt op een logaritmische schaal het aantal meter leidingen met die be-

paalde leeftijd aan. Deze blauwe lijn is onderbroken tijdens de tweede wereldoorlog.

Als alle kosten in rekening worden gebracht, kan voor een (groep van) activa de jaarlijkse gemiddelde kosten worden berekend. Bij verlenging van de levensduur worden de vervangingsinvesteringkosten naar de toekomst verschoven en neemt de financiële kosten globaal af, maar de onderhouds- en storingskosten kunnen oplopen. Door de gemiddelde jaarlijkse kosten over de bestudeerde periode te berekenen, kan worden uitgemaakt of dit financieel interessant uitkomt. Dit blijkt uit de volgende grafieken:

Figuur 7

In de minimum levensduur grafiek (40 jaar) zien we dat sommige activa vanaf 2055 voor de tweede maal worden vervangen wat wordt aangegeven door de licht blauwe staafdiagrammen. De afschrijvingskosten voor vervangingen in 2015 zijn zeer hoog, omdat er veel activa zijn die vervangen worden omdat ze ouder zijn dan 40 jaar.

In de maximum levensduur grafiek (70 jaar) stijgen de afschrijvingen voor vervangingen veel minder. Let erop dat de verticale assen op beide grafieken een andere schaal gekregen hebben.

In dit fictief voorbeeld zijn de onderhoudskosten zeer laag ingesteld zodat het evident is dat in dit particulier geval een levensduurverlenging financieel interessant is. De gemiddelde jaarlijkse kosten vanaf de peildatum (2015) tot het einde van de bestudeerde periode (2064) bedragen € 9,2 mln. bij vervanging aan minimale levensduur en € 5,5 mln. bij maximale levensduur. In dit geval is het voordeliger om activa in bedrijf te houden tot hun maximale levensduur wegens relatief lage onderhoudskosten. We zullen deze optie aanhouden in de volgende grafieken.

Risk-based Asset Management

Naast het inspelen op de vervangingsmomenten door asset managers, is er een veel belangrijker taak weggelegd op tactisch en strategisch niveau. Deze bestaat erin om de **prioriteiten vast te leggen** voor onderhoud en vervangingsinvesteringen. Beide activiteiten hebben een (beperkt) budget zodat er objectieve regels moeten komen om te beslissen welke activa te onderhouden of te vervangen.

Prioriteiten worden in twee stappen berekend:

A. Bepaling van conditie en risico

De **Conditie** van een actief bepaalt de fysieke conditie van een actief: deze kan worden bepaald door visuele of geautomatiseerde inspecties, door conditiemonitoring of bij meting van enig fysisch attribuut van het actief. Elk bedrijf zal zo zijn geëigende berekeningen vastleggen volgens zo objectief mogelijke criteria.

Het **Risico** van een actief bepaalt de impact van dit actief op andere activa, zijn omgeving, het milieu of het gehele productiesysteem. Meetbare criteria die kunnen worden gebruikt zijn beschikbaarheid, storingsstatistieken, veiligheid, klanttevredenheid, risico om het milieu te vervuilen of inkomstenverlies. Meer immateriële criteria kunnen worden ingeschat zoals reputatieverlies en sociale of economische impact van storingen. Wanneer mogelijk kunnen gegevens voor deze criteria uit operationele systemen worden opgehaald.

Gewoonlijk worden "Conditie" en "Risico" op dezelfde schaal gescoord, dikwijls een schaal van 0 tot 100. Dit kan knap lastig zijn wanneer activa van een totaal verschillende natuur of functie moeten worden ingeschat. Een goedkope sensor die een waarschuwing uitzendt als rioolwater overloopt in een rivier vertegenwoordigt een veel groter risico voor het milieu dan kilometerslange rioolleidingen in landbouwgebied.

B. Bepaling van de prioriteit

Omdat Conditie en Risico andere grootheden bemeten, is het belangrijk deze apart in te schalen. Op basis van deze twee scores (Conditie en Risico) wordt nu een prioriteit bepaald door een formule met eventueel wegingsfactoren toe te passen.

Bij de bepaling van Conditie en Risico en dus ook prioriteit kan een brede waaier van objectieve criteria gebruikt worden. Deze kunnen financieel, technisch, fiscaal, ecologisch, maatschappelijk of sociaal zijn. In paragraaf 11 gaan we dieper in op de bepaling van prioriteiten die zo nauw mogelijk moet aansluiten bij de bedrijfsstrategie.

Beheren van budgetten voor onderhoud (OPEX) en vervangingen (CAPEX)

De bepaling van prioriteiten is van groot belang bij de berekening van de budgetten die nodig zijn voor vervangingen (of renovaties) en onderhoud.

Aan elk individueel actief of aan een groep van activa kan een **budget worden gekoppeld**. Afhankelijk van de interne organisatie en de manier waarop budgetten worden beheerd, kunnen er budgetten worden vastgelegd voor bv. gebouwen, materialen, productieapparatuur, grondstoffen of ook groepen van activa zoals alle elektronische of mechanische componenten, leidingen, motoren of IT-materiaal. Er bestaat volledige vrijheid om dit heel ingewikkeld te maken maar het is een goed idee om simpel te beginnen en later te verfijnen indien nodig. Budgetten kunnen voor een bepaalde periode worden ingesteld en variëren van jaar tot jaar. Er kunnen tegelijkertijd meerdere budgetten actief zijn voor verschillende groepen activa.

Voor elk gebudgetteerd jaar worden alle activa die met dat budget zijn gekoppeld in volgorde van prioriteit gerangschikt en het budget wordt toegekend aan deze rangorde. Er zijn verschil-

lende opties om budgetten toe te wijzen aan investeringen:

- **Verplichte investering:** Het budget wordt belast met de investering, maar de investering zelf is niet afhankelijk van beschikbaar budget. Is er onvoldoende budget, dan wordt de investering toch uitgevoerd op de berekende datum (bv. technische levensduur of ingevulde vervangingsdatum), en treedt er mogelijk een budgetoverschrijding op. In de budgettoekenningsvolgorde worden deze investeringen als eerste verwerkt. Deze optie wordt toegepast in sterk gereglementeerde industrieën zoals de luchtvaart en farmaceutische productie waar onderhoud en vervanging streng opgelegd zijn.
- **Mogelijk vervroegde investering:** De investering mag bij voldoende budget eerder uitgevoerd worden, maar niet later dan de berekende datum. Als er dan geen budget beschikbaar is, dan wordt deze investering toch uitgevoerd en is er sprake van een budgetoverschrijding. Ook deze investeringen worden eerst uitgevoerd, na investeringen met de markering “verplichte investering”.
- **Mogelijk uitgestelde investering:** Deze investering wordt niet eerder uitgevoerd dan de berekende datum en wordt dan uitgevoerd als er budget beschikbaar is. Indien er geen budget beschikbaar is in het berekende jaar, dan wordt deze investering later uitgevoerd.
- **Budgetgedreven:** Deze optie betreft de combinatie van mogelijk vervroegde en uitgestelde investering: Investeringsen worden eerder gedaan als er budget beschikbaar is, en later als er geen budget beschikbaar is. Deze optie wordt in veel gevallen toegepast als algemene regel.

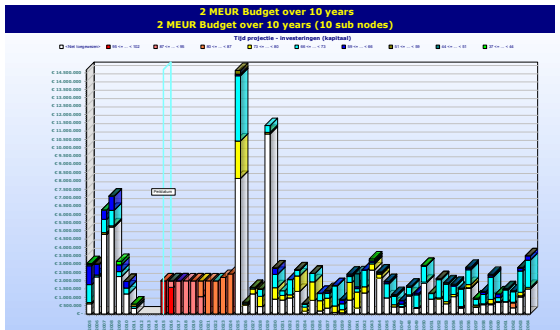
Op deze manier kan elk budget toegewezen worden volgens de geldende prioriteitsregels en budgettoewijzing parameters en kan grafisch worden voorgesteld hoe budgetten voor vervanging of onderhoud zullen evolueren.

Laat ons dit toepassen op ons demo waterbedrijf:

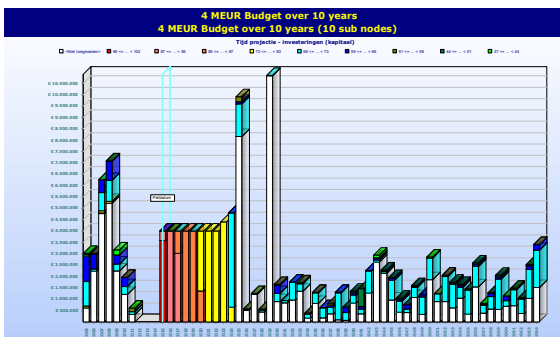
We willen de impact bestuderen van een basisbudget van € 2 en 4 mln. voor een periode van 10 jaar (2015 tem 2024) voor vervangingen. In de laatste 2 jaren van de budgetperiode wordt het basis budget met respectievelijk 10 en 20 % verhoogd om de hoge investeringspiek na de budgetperiode te anticiperen. Tijdens de budgetperiode worden vervangingen volgens prioriteit doorgevoerd tot het budget opgebruikt is, maar na die periode worden vervangingen doorgevoerd op basis van de maximale levensduur, de optie die we in hoofdstuk 6 hadden gekozen. Het systeem wordt gevraagd om 10 gelijk gespreide groepen met prioriteiten te bepalen.

Bij een basisbudget van € 2 mln. (figuur 8) wordt het budget vooral opgeslorpt door activa uit de hoogste drie prioriteitsgroepen (95-102, 87-95 en 80-87). Als in een budgetjaar nog een klein bedrag kan worden gependend, zal het systeem ook in lagere prioriteitsgroepen zoeken naar activa die dit resterende bedrag kunnen opnemen. Daarom ziet u bv. in 2017 een kleine investering (blauwe tegel) voor een actief in de prioriteitsgroep 59-66.

Als alle budget toegekend is, worden na de budgetperiode activa opnieuw vervangen volgens het maximum levensduur criterium. In 2025 bedraagt de investeringsachterstand € 14,6 mln. Deze piek is te groot dus we zullen het basisbudget verhogen tot € 4 mln.

Figuur 8

Figuur 9

Met een basisbudget van € 4 mln. (figuur 9) wordt het budget toegekend aan de hoogste 5 prioriteitsgroepen (95-102, 87-95, 80-87, 73-80 en 66-73). In 2025 wordt de investeringsachterstand herleid naar € 9,9 mln. Maar deze achterstand bevat vooral activa met een niet toegekende prioriteit (witte staven) en zijn minder kritisch. Het management kan dus met een gerust geweten beslissen om een basis budget van € 4 mln. toe te kennen voor de komende 10 jaar en een programma op te starten om de ontbrekende prioriteiten toe te wijzen.

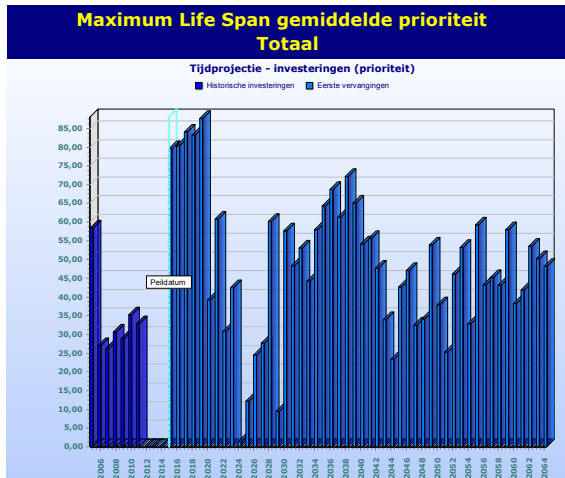
Er bestaat dus een complex en niet-lineair verband tussen het niveau van conditie en risico (uitgedrukt in prioriteiten) en het daarbij horende budget. Als management een hoger risico wil

afdekken (uitgedrukt in een hogere prioriteit), is hier uiteraard meer budget voor nodig. Het vereiste budget voor elk niveau van prioriteit (en dus ook elk niveau van conditie en risico) kan zo worden bepaald. Dit is een **extrem handig management instrument** dat toelaat te bepalen hoeveel budget nodig is om een bepaalde graad van risico, service, beschikbaarheid of veiligheid te bereiken. Meer hierover in paragraaf 11.

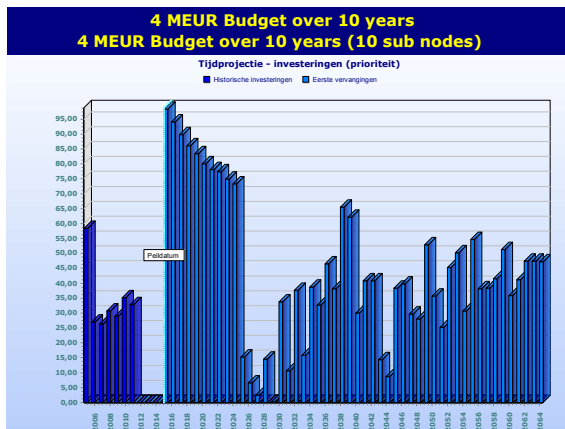
In figuur 8 en 9 verschijnt een grote investeringspiek in het jaar 2029: deze is te wijten aan een groot contingent activa met niet toegekende prioriteiten waarvan de conditie en het risico nog niet gekend zijn. In een opstartfase is het niet altijd mogelijk om de conditie en het risico voor alle activa te bepalen omdat daar veel manueel werk voor vereist is. Dan worden eerst de meest kritische activa geëvalueerd met scores voor conditie en risico.

Anderzijds kan ook **bewust worden gekozen** om een grote groep minder kritische activa te beheren met een minimum aan tijd en aandacht vanwege de asset managers. Deze activa zouden dan niet tijdig vervangen kunnen worden en zouden meer storingen kunnen vertonen. Deze storingen op hun beurt zullen door de onderhoud systemen gedetecteerd worden en doorgegeven worden aan het analytisch asset management beheersinstrument en leiden tot een toekenning van een score voor risico. Tijdens het verhelpen van de storing zullen technici bijkomende inspecties doorvoeren en zo een score voor conditie toekennen. Op basis van deze nieuwe scores voor conditie en risico kan dan een prioriteit bepaald worden. Hier treedt dus een zelfregulerend mechanisme in werking dat de groep met niet toegekende prioriteiten zal herleiden en activa volgens hun nieuwe prioriteit tijdig zal vervangen zoals het hoort.

Merk op dat conditie en risico zeer dynamische begrippen zijn die constant veranderen (*Pantarei*) en een continue opvolging vereisen. Hier toe helpt het figuur 10 en 11 te interpreteren.

Figuur 10

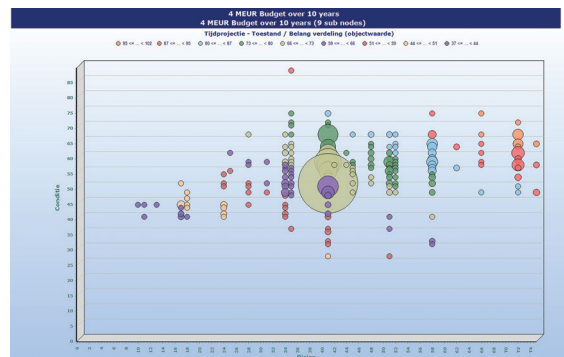
Figuur 11

In figuur 10 wordt de gemiddelde prioriteit weergegeven van activa die ingepland zijn voor vervangingen volgens het maximum levensduur criterium en in figuur 11 van activa die volgens een 10 jaar budget gebaseerd op prioriteiten worden gepland voor vervanging.

In figuur 11 is het duidelijk dat tijdens de budgetperiode eerst de activa met hoogste prioriteit worden vervangen en dat na deze budgetperiode de gemiddelde prioriteit lager uitvalt dan

in dezelfde periode op figuur 10 omdat hoge prioriteit activa naar voor getrokken worden en al in de budget periode worden vervangen.

Hoe prioriteit, conditie en risico onderling gerelateerd worden, wordt grafisch weergegeven in figuur 12. Op de horizontale as wordt het risico en op de verticale as de conditie uitgezet. De kleur van de ballonnen stelt de prioriteitsgroep voor en de activa met de hoogste prioriteit verschijnen in de rechter bovenhoek. De grootte van de ballonnen stelt de gemiddelde vervangingswaarde voor van activa met dezelfde conditie en risico. In de eerste overzichtsgrafiek worden alle prioriteitsgroepen weergegeven. Elke combinatie van prioriteitsgroepen kan zo worden weergegeven en als we de 6 hoogste prioriteitsgroepen een voor een aan de grafiek toevoegen, zien we hoe de verschillende prioriteitsgroepen de grafiek opvullen van rechtsboven naar links onder.

Figuur 12

Kennis als strategisch actief voor en door topmanagement

Alle hoger beschreven analyses kunnen ook opgenomen worden in een **kennisregister**. Hier kunnen topexperten analyses die hun kennis belichamen ook centraal ter beschikking stellen voor iedereen. Best practices in Asset Management, de aanbevelingen van ISO 55000 en de manier waarop volgens de regels van de kunst

aan Asset Management moet gedaan worden, worden hier vastgelegd en kunnen door iedereen worden hergebruikt. Ook het hergebruik in de tijd heeft zin: wanneer de onderliggende data veranderen, kunnen alle cijfers opnieuw berekend worden zodat in wekelijkse of maandelijkse meetings deze terugkerende analyses besproken kunnen worden om trends en veranderingen te identificeren. Zo wordt de kennis en ervaring van topexperten geborgd in de organisatie en ze blijft er aanwezig, zelfs al verlaten de experts het bedrijf. De strategische kennis van het bedrijf blijft zo verankerd in het bedrijf.

Collega-experten kunnen een bestaande analyse overnemen en doelgericht selectie- of groeperingscriteria wijzigen of andere delen van het Asset register analyseren of de analyse wijzigen om een ander type vraag op te lossen. Zo wordt het warm water niet telkens opnieuw uitgevonden en is er een zeer grote mate van **kennisrecyclage**. Voor zulke bedrijven is **kennis een strategisch actief** dat zoals alle andere activa ook door het analytisch asset management beheersinstrument beheerd wordt.

Door te grasduinen in dit kennisregister kan het top- en middenmanagement allerhande tactische en strategische opties valideren met adequate **data** uit het **Asset Register** en **ervaring** uit het **kennisregister**. Dit zal de discussie in directiekamers veranderen: innovatieve ideeën gevoed door het kennisregister worden met de realiteit uit het Asset Register getoetst en dit inzicht zal onmiddellijk in strategische beslissingen opgenomen worden. Zo zullen niet alleen de **duurzaamheid en kwaliteit** van beslissingen toenemen maar ook de **snelheid** waarmee complexe beslissingen worden genomen.

Aansluiting van de Asset Management-strategie met de corporate strategie

Door de grote flexibiliteit bij het bepalen van de prioriteiten wordt de kans geboden om de **Asset Management-strategie naadloos te doen**

aansluiten bij de bedrijfsstrategie. Strategische doelen en KPI's kunnen vertaald worden naar overeenkomstige prioriteiten die zullen bepalen hoe het bedrijf investeringen doet in bv. onderhoud en renovaties. Risicomatrices, aspecten van EHS (*Environment, Health and Safety*), respect voor regelgeving (compliance), dienstverlening en *shareholder value* zullen drijvende krachten achter de prioriteitsbepaling worden.

Figuur 13

Zelfs immateriële waarden (*intangible values*) zoals reputatie, imago, klant- en milieuvriendelijkheid, maatschappelijke relevantie, ecologische impact en sociaal engagement kunnen in de mate van het mogelijke gekwantificeerd en gemeten worden. Ook deze strategische KPI's kunnen meespelen in de bepaling van prioriteiten.

Het moet toegegeven worden dat het geen sinecure is om deze soms tegenstrijdige belangen te verzoenen en om dit **wankel evenwicht** te vinden. Vermits al deze belangen elkaar wederzijds beïnvloeden, zal bij de geringste wijziging (*panta rhei!*) van één van deze belangen een nieuw evenwicht moeten worden gezocht.

Wel belangrijk is dat er een **objectieve basis** geschapen wordt waartegen soms moeilijke beslissingen worden genomen. En dit lokt onvermijdelijk de discussie uit over wat het belangrijkste is bij het nemen van beslissingen: ofwel

**VOOR ALLE VERANDERINGEN
AAN DE BASISDATA OVER
ACTIVA MAAR OOK AAN
DE GEBRUIKTE ANALYSES
BESTAAT ER EEN AUDIT TRAIL
ZODAT ELKE BESLISSING KAN
VERANTWOORD WORDEN**

het **buikgevoel**, de ervaring en domeinkennis van vele jaren dienst ofwel de **nuchtere cijfers** die uit een computerprogramma rollen.

Beiden zijn uiteraard heel belangrijk, anders zaten in onze directiekamers alleen maar computers en programmeurs. Het is juist het conflict tussen ervaring en cijfers dat een **uniek leermoment** creëert.

Als ervaring of buikgevoel niet overeenkomt met de naakte cijfers zijn er twee mogelijkheden:

- Ofwel **prevaleert de ervaring** en is er een belangrijk element van de realiteit ontsnapt aan de cijfers en algoritmes. Dit is een belangrijk leermoment voor de organisatie die zijn sturing moet verbeteren en zijn regels, criteria en algoritmes zoals ze geïmplementeerd zijn in hun beheer software, moet verfijnen om tot een verbeterde besluitvorming te komen. Dit creëert waarde voor de organisatie.
- Ofwel **prevaleren de cijfers** en weerspiegelen ze een complexe realiteit die zelfs de meest ervaren leiders niet kunnen bevatten. Dit is een uniek leermoment voor beslissingsnemers die een lacune in hun uitgebreide kennis hebben opgespoord en door verdere analyses kunnen leren hoe ze hun kennis continu kunnen bijspijkeren (**continuous improvement op directieniveau**). Ook dit creëert waarde voor de organisatie.

Deze gezonde spanning noopt beslissingsnemers om continu alert te zijn en voortdurend bij te leren. De hedendaagse bedrijfsvoering wordt er alleen maar complexer op en de verscheidenheid en het volume van informatie dat verwerkt moet worden verdubbelt elke twee jaar. Dat geldt ook voor Asset Management: meer onderhouds- en storingsdata wordt verzameld, conditie monitoring kan een tsunami aan data veroorzaken, meer en meer activa hebben ingebouwde diagnose mogelijkheden die vanuit een centrale controlezaal kunnen worden uitgelezen en voorbodes kunnen zijn van storingen en als dusdanig moeten worden geanalyseerd.

Naast deze "*tangible values*" is er een tendens om ook meer en meer "*intangible values*" in rekening te brengen zoals maatschappelijke relevantie, ecologische impact, imago of reputatie. Indien elementen van deze *intangible values* kunnen gekwantificeerd worden en gelinkt aan specifieke activa, kunnen zij ook een rol spelen in de bepaling van prioriteiten.

Besluit

ISO 55000 schrijft voor dat **financiële data** met **technische data** moeten worden geconsolideerd in één centraal **Asset Register** als noodzakelijke voorwaarde om een kosteneffectief activa beheer in te richten. Alleen al door financiële en technische data met elkaar te koppelen wordt enorm veel nieuw inzicht gecreëerd, wat blijkt uit de hoger beschreven windmolen investeringsdiscussie. Om beslissingen te nemen over grote volumes activa dringt zich daarenboven een gestructureerde en geautomatiseerde benadering op. De keuze tussen levensverlengend onderhoud of vroegtijdige vervangingen kan op individueel actief of op een groep gelijkaardige activa worden gemaakt. Hierbij kunnen meerdere hypothesen over bv. evolutie van kosten voor personeel, materiaal, onderhoud en storingen worden gesimuleerd. Het gebruik van deze innoverende analyses levert gewoonlijk een besparing van tussen de 20 en 30 % op de

vervangingskosten en 10 à 20 % op de onderhoudskosten. Dit zijn aanzienlijke bedragen.

Bedrijfseigen kennis en inzicht wordt in een centraal **kennisregister** opgeslagen in de vorm van veel voorkomende analyses die door een handvol top experts zijn ontworpen en dus borg staan voor de kwaliteit van de resultaten. Dit kennisregister wordt intensief door beslis-singsnemers op tactisch en strategisch niveau gebruikt en omdat deze analyses zijn gebaseerd op het Asset register dat onmiddellijk aansluit bij de operationele systemen, waarborgt het

gebruik van het *kennis register* een diepgaande integratie van de besluitvorming met de operati-onele wereld. Hierdoor wordt de kwaliteit, duurzaamheid en snelheid van de besluitvorming aanzienlijk verhoogd.

Op die manier zal er veel materiële en imma-teriële waarde worden gecreëerd door op een geïntegreerde en gestructureerde manier het Asset Management te bedrijven. En dit helpt om het adagio te implementeren van ISO 55000 om "waarde te creëren uit het gebruik van activa".

Résumé

Bon nombre d'**entreprises et d'organisations à forte intensité en capital** considèrent les actifs physiques comme étant avant tout une source de coûts ou un mal nécessaire dans la gestion de l'entreprise. Les organisations plus innovantes cherchent activement à rentabiliser au maximum les **investissements en actifs** souvent considérables. La récente norme internationale ISO 55000 visant une approche structurée de la gestion d'actifs décrit la gestion d'actifs comme des « *activités coordonnées d'un organisme dans le but de réaliser de la valeur à partir d'actifs* ». Cet article examine, à la lumière de la pratique, certaines tendances innovantes qui optimisent la gestion financière des actifs en permettant de prendre de **meilleures décisions tactiques et stratégiques**.

Tout commence par la consolidation de l'ensemble des données concernant les actifs dans **un seul registre central des actifs**. L'ISO 55000 introduit un nouveau terme : le registre des actifs, à savoir un endroit où sont rassemblées toutes les données liées aux actifs techniques, financiers et autres, de manière à ce que les rapports et chiffres qui en résultent puissent aisément être vérifiés,

Summary

A lot of **capital-intensive companies and organisations** consider physical assets mainly as a source of cost or a necessary evil in business management. More innovative organisations are intensively trying to maximize the value of often **substantial investments in assets**. The recently published international standard ISO 55000 for a structured approach to asset management describes asset management as the "*coordinated activity of an organization to realize value from assets*". This article addresses from a practical perspective some innovative trends that optimise financial management of assets, by enabling **better tactical and strategic decisions**.

Everything starts with the consolidation of all assets related data in **one central asset register**. ISO 55000 introduces the new term "Asset Register", namely a structured place where data related to technical, financial and other assets are gathered, so that all resulting reports and figures can easily be checked, with a clear audit trail. As a result, large quantities of assets can be managed in a struc-

à l'aide d'une piste d'audit claire. De cette façon, de grands volumes d'actifs peuvent être gérés de manière structurée. **Des coûts substantiels peuvent être réduits** en remplaçant à un stade précoce les actifs qui provoquent de nombreuses perturbations ou simplement en entreprenant un entretien qui prolonge la durée de vie. Ainsi est calculé le moment le plus avantageux du point de vue économique pour le remplacement de l'ensemble des actifs.

Toutefois, une gestion optimale des actifs passe également par un **juste équilibre** entre les coûts, la qualité, les risques et les produits. L'impact des risques sur les budgets d'entretien et de remplacement peut être visualisé, de sorte que la direction dispose d'un **outil de gestion flexible** pour prendre des décisions tactiques et stratégiques en accord avec sa stratégie d'affaires. Ceci facilite aussi le travail des auditeurs, qui peuvent veiller à la mise en œuvre efficace de la stratégie.

tured way. **Substantial costs can be reduced** by replacing ahead of schedule assets that can have critical impact or just by performing life-extending maintenance. This allows to calculate the most economically advantageous moment to replace all assets.

However, an optimal management of assets is also driven by a **healthy balance** between costs, quality, risks and revenues. Impact of risks on budgeting maintenance and replacement can be visualised, in a manner that provides management with a **flexible management tool** to make tactical and strategic decisions in line with the business strategy. This also facilitates the work of auditors, who can monitor the effective implementation of the strategy.

PERIODIEKE INFORMATIE IFRS – JULI 2014 TOT DECEMBER 2014

INFORMATIONS PÉRIODIQUES IFRS – JUILLET 2014 À DÉCEMBRE 2014

THOMAS CARLIER

Deloitte Brussels IFRS Centre of Excellence

FOUAD ELOUCH

Deloitte Brussels IFRS Centre of Excellence

VÉRONIQUE WEETS

*FSMA Dienst boekhoudkundige en financiële aangelegenheden
FSMA Service des Affaires comptables et financières*

Het tweede semester van 2014 werd gekenmerkt door de finalisatie van de standaard omtrent financiële instrumenten (IFRS 9) dat IAS 39 zal vervangen vanaf het boekjaar 2018, op voorwaarde van de goedkeuring door de Europese Unie. Tijdens deze laatste fase van de standaard, heeft het IASB onder andere een

Le deuxième semestre 2014 a été marqué par la finalisation de la nouvelle norme sur les instruments financiers (IFRS 9) qui remplacera IAS 39 à compter de l'exercice 2018, moyennant son adoption au niveau européen. Dans cette dernière étape, l'IASB a notamment fixé le nouveau modèle de dépréciation des actifs finan-

nieuw model vastgelegd voor de opname van waardeverminderingen op financiële activa dat gebaseerd is op het anticiperen van waardeverminderingen. Zo verplicht de standaard het gebruik van het model van de verwachte verliezen (*expected loss model*) in plaats van het model van de opgelopen verliezen (*incurred loss model*) voorzien in IAS 39.

Tijdens het semester heeft het IASB ook 5 aanpassingen van standaarden gefinaliseerd met een beperkte of specifieke draagwijdte, behalve voor de aanpassingen aan de standaard met betrekking tot de presentatie van de jaarrekening (IAS 1) dat het materialiteitsbeginsel uitbreidt en meer flexibiliteit biedt in de presentatie en de structuur van de financiële staten.

Vier voorstellen van standaarden werden eveneens gepubliceerd, waaronder het globale project ter verbetering van de toelichtingen in de jaarrekening.

IASB

24/07/2014: IASB publiceert finale versie van IFRS 9 over financiële instrumenten

Het IASB heeft de finale versie van IFRS 9 – *Financiële instrumenten* gepubliceerd met betrekking tot classificatie, waardering, bijzondere waardeverminderingverliezen en hedge accounting en dat IAS 39 – *Financiële instrumenten: Opname en waardering* zal vervangen. Deze nieuwe versie introduceert een nieuw model met betrekking tot bijzondere waardeverminderingen gebaseerd op de verwachte verliezen en beperkte aanpassingen aan de classificatie en waardering van financiële activa. Deze standaard vervangt alle voorgaande versies en is van toepassing vanaf het boekjaar beginnende op 1 januari 2018.

ciers qui repose désormais sur une anticipation des pertes de valeur. Ainsi, la nouvelle norme impose l'utilisation du modèle des pertes attendues (*expected loss model*) par opposition au modèle des pertes encourues (*incurred loss model*) prescrit par IAS 39.

Au cours du semestre, l'IASB a également finalisé 5 projets d'amendements de portée relativement limitée ou spécifique, à l'exception des amendements apportés à la norme sur la présentation des états financiers (IAS 1) qui précisent le concept de matérialité et offrent plus de flexibilité dans la présentation et la structuration des états financiers.

Quatre exposés-sondages ont également été publiés au cours du deuxième semestre 2014, dont une proposition s'inscrivant dans le cadre de l'initiative globale d'amélioration des informations fournies dans les états financiers.

IASB

24/07/2014 : Publication de la norme finalisée sur les instruments financiers – IFRS 9

L'IASB a publié la version finale d'IFRS 9 – *Instruments financiers* reprenant les différentes phases du projet global traitant de la classification et de l'évaluation, des dépréciations et de la comptabilité de couverture, et remplaçant IAS 39 – *Instruments financiers : comptabilisation et évaluation*. Cette nouvelle version introduit un nouveau modèle de dépréciation fondé sur les pertes attendues et des amendements limités à la classification et l'évaluation des actifs financiers. Cette norme remplace toutes les versions antérieures et entre en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er janvier 2018.

Bijzondere waardeverminderingen op basis van verwachte verliezen

Algemeen

IFRS 9 voorziet een nieuw model voor bijzondere waardeverminderingsverliezen gebaseerd op de verwachte verliezen in plaats van de opgelopen verliezen zoals voorzien in IAS 39.

IFRS 9 vereist eenzelfde waardering van de bijzondere waardeverminderingsverliezen voor alle instrumenten in het toepassingsgebied van het nieuwe model. Deze richtlijnen zijn verschillend van deze voorzien in de oude standaard (IAS 39), namelijk een bijzondere waardeverminderingsverlies dat verschillend wordt berekend voor activa gewaardeerd volgens de geamortiseerde kostprijs en activa beschikbaar voor verkoop (gewaardeerd aan de reële waarde met wijzigingen opgenomen via de andere elementen van het totaalresultaat).

Met uitzondering van de aankoop of het creëren van activa met een kredietontwaarding, worden verwachte kredietverliezen bepaald op basis van een aanpassing van de waarde voor verliezen (*loss allowance*) dat overeenkomt met:

- de 12 maanden verwachte kredietverliezen (verwacht verlies als gevolg van tot verlies leidende gebeurtenissen die zich mogelijk binnen de 12 maanden na het einde van de verslagperiode zullen voordoen); of
- verwachte kredietverliezen over de volledige levensduur (verwachte verliezen als gevolg van alle mogelijke tot verlies leidende gebeurtenissen tijdens de looptijd van het financiële instrument).

Een afwaardering voor verwachte kredietverliezen (*loss allowance*) over de volledige levensduur is vereist voor een financiële instrument indien het kredietrisico van het financiële instrument significant is toegenomen sinds de eerste opname alsook voor contractuele activa of handelsvorderingen die geen deel uitmaken

Modèle de dépréciation fondé sur les pertes attendues

Généralités

IFRS 9 présente un nouveau modèle de dépréciation fondé sur les pertes attendues plutôt que sur les pertes subies comme le prévoit IAS 39.

IFRS 9 impose la même base d'évaluation quant à la dépréciation de tous les éléments entrant dans le champ d'application du nouveau modèle. Ces dispositions sont différentes de celles prescrites par l'ancienne norme (IAS 39), à savoir une dépréciation calculée de façon différente pour les actifs évalués au coût amorti et les actifs disponibles à la vente (évalués à la juste valeur par le biais des autres éléments du résultat global).

Sauf dans le cas des actifs financiers dépréciés dès leur acquisition ou leur création, les pertes de crédit attendues doivent être évaluées par le biais d'une correction de valeur pour pertes (*loss allowance*) dont le montant correspond :

- aux pertes de crédit attendues pour les 12 mois à venir (pertes de crédit attendues provenant de défaillances possibles sur l'instrument financier dans les 12 mois suivant la date de clôture) ; ou
- aux pertes de crédit attendues pour la durée de vie totale (pertes de crédit attendues provenant de tous les défaillances possibles au cours de la durée de vie de l'instrument financier).

Une correction de valeur pour pertes (*loss allowance*) au titre des pertes de crédit attendues pour la durée de vie totale doit être comptabilisée pour un instrument financier si le risque de crédit de cet instrument a augmenté de façon importante depuis la comptabilisation initiale, ainsi que pour les actifs contractuels ou

van een financieringstransactie in overeenstemming met IFRS 15 – *Opbrengsten uit contracten met klanten*.

Verder mag een entiteit ervoor kiezen om verwachte kredietverliezen over de volledige levensduur op te nemen voor alle contractuele activa en/of handelsvorderingen die deel uitmaken van een financieringstransactie in overeenstemming met IFRS 15. Diezelfde keuze werd ook voorzien voor lease-vorderingen.

Voor alle andere financiële instrumenten is het bedrag van de verwachte kredietverliezen gelijk aan de 12 maanden verwachte verliezen.

Significante toename van het kredietrisico

Behalve in het geval van aangekochte of gecreëerde financiële activa met een kredietontwaarding wordt de afwaardering voor verliezen op financiële instrumenten gewaardeerd op basis van het bedrag dat overeenkomt met de verwachte verliezen over de volledige levensduur indien het kredietrisico van een financieel instrument significant is toegenomen sinds de initiële opname, tenzij dit risico beperkt blijft op balansdatum.

Om te bepalen of het kredietrisico in belangrijke mate is toegenomen moet er rekening gehouden worden met de toename sinds de initiële opname van de kans op een tot verlies leidende gebeurtenis.

De richtlijnen bevatten ook het weerlegbaar vermoeden dat het kredietrisico significant is toegenomen indien de contractuele betalingen meer dan 30 dagen over tijd zijn.

Activa met een bijzondere waardevermindering sinds hun aankoop of creatie

Aangekochte of gecreëerde financiële instrumenten met een kredietontwaarding worden

les créances commerciales qui ne constituent pas une transaction de financement selon IFRS 15 – *Produits des activités ordinaires tirés des contrats avec des clients*.

Par ailleurs, l'entité peut aussi choisir comme méthode comptable d'enregistrer les pertes attendues pour la durée de vie totale de tous les actifs contractuels et/ou toutes les créances commerciales qui constituent une transaction de financement selon IFRS 15. L'entité peut également faire ce choix séparément pour les créances résultant de contrats de location.

Pour tous les autres instruments financiers, les pertes de crédit attendues sont évaluées à un montant correspondant aux pertes de crédit attendues pour les 12 mois à venir.

Augmentation importante du risque de crédit

Sauf dans le cas des actifs financiers dépréciés dès leur acquisition ou leur création, la correction de valeur pour pertes sur les instruments financiers est évaluée à un montant correspondant aux pertes attendues pour la durée de vie totale si le risque de crédit d'un instrument financier a augmenté de façon importante depuis la comptabilisation initiale, sauf si ce risque reste faible à la date de clôture.

Pour déterminer si le risque de crédit a augmenté considérablement, il faut tenir compte de l'augmentation de la probabilité de survenance d'une défaillance depuis la comptabilisation initiale.

La norme contient également une présomption réfutable que le risque de crédit s'est accru considérablement lorsque les paiements contractuels sont en souffrance depuis plus de 30 jours.

Actifs financiers dépréciés dès leur acquisition ou leur création

Les actifs financiers dépréciés dès leur acquisition ou leur création sont traités différemment

anders behandeld omdat deze activa al een kredietontwaardiging bevatten bij initiële opname. Voor deze activa omvatten de verwachte kasstromen gebruikt om de effectieve interestvoet te berekenen tijdens de initiële opname, de verwachte kredietverliezen over de volledige levensduur. Latere wijzigingen in de verwachte verliezen worden opgenomen als een afwaardering via winst of verlies.

Schatting van de verwachte kredietverliezen

De waardering van verwachte kredietverliezen volgens IFRS 9 moet een objectief bedrag weerspiegelen dat gebaseerd is op een gewogen gemiddelde van alle mogelijke resultaten en op de tijdswaarde van geld. Om deze verwachte kredietverliezen te bepalen moet een entiteit redelijke en documenteerbare informatie over gebeurtenissen in het verleden, huidige omstandigheden en redelijke, documenteerbare verwachtingen over toekomstige economische omstandigheden gebruiken.

Om de tijdswaarde van geld te beschouwen worden verwachte verliezen verdisconteerd op balansdatum op basis van de effectieve interestvoet van het actief zoals bepaald bij initiële opname. In het geval van aangekochte of gecreëerde activa met kredietontwaardiging worden de verwachte kredietverliezen verdisconteerd op basis van een effectieve interestvoet aangepast aan de kredietkwaliteit (*credit-adjusted effective interest rate*). In tegenstelling tot de effectieve rentevoet (bepaald op basis van de verwachte kasstromen die geen rekening houden met verwachte kredietverliezen) houdt deze aangepaste rentevoet rekening met de verwachte kredietverliezen van het financieel actief.

Presentatie

Alhoewel interestopbrengsten altijd als een afzonderlijke lijn moeten vermeld worden, worden ze anders berekend in functie van de kredietstatus van het actief waarop ze betrekking

car ils sont dépréciés dès leur comptabilisation initiale. Pour ces actifs, les flux de trésorerie estimés pour la détermination du taux d'intérêt effectif lors de la comptabilisation initiale incorporent les pertes de crédit attendues pour la durée de vie totale. Toute variation des pertes attendues est comptabilisée en résultat.

Base d'estimation des pertes de crédit attendues

L'évaluation des pertes de crédit attendues selon IFRS 9 doit refléter un montant objectif et fondé sur un montant pondéré par les probabilités qui est déterminé par l'évaluation d'un intervalle de résultats possibles et par l'intégration de la valeur temps de l'argent. Pour évaluer les pertes de crédit attendues, l'entité doit considérer les informations raisonnables et justifiables concernant les événements passés, les circonstances actuelles et les prévisions raisonnables et justifiables des conditions économiques futures.

Pour considérer la valeur temps de l'argent, les pertes attendues doivent être actualisées à la date de clôture en utilisant le taux d'intérêt effectif de l'actif déterminé lors de la comptabilisation initiale. Dans le cas des actifs financiers dépréciés dès leur acquisition ou leur création, les pertes de crédit attendues doivent être actualisées au « taux d'intérêt effectif ajusté en fonction de la qualité du crédit » (*credit-adjusted effective interest rate*). Contrairement au « taux d'intérêt effectif » (calculé au moyen des flux de trésorerie attendus qui ne tiennent pas compte des pertes de crédit attendues), le taux d'intérêt effectif ajusté en fonction de la qualité du crédit tient compte des pertes de crédit attendues sur l'actif financier.

Présentation

Même si les produits d'intérêt doivent toujours être présentés sous une ligne distincte, ils sont calculés différemment en fonction du statut de l'actif quant à la dépréciation. Dans le cas d'un

hebben. Voor een financieel actief dat niet bij aanvang al een kredietontwaardiging bevatte en indien er geen objectieve aanwijzingen zijn voor een bijzonder waardevermindingsverlies op het einde van de verslagperiode, wordt de interestopbrengst berekend door de effectieve interestvoet toe te passen op de bruto boekwaarde (*bruto methode*).

Voor een financieel actief dat niet bij aanvang al een kredietontwaardiging bevatte en er later een bijzonder waardevermindingsverlies werd opgenomen, wordt de interestopbrengst berekend door de effectieve interestvoet toe te passen op het saldo van de geamortiseerde kostprijs, dat de bruto boekwaarde aangepast aan de waardeverminderingen omvat.

Voor een financieel actief dat bij aanvang al een kredietontwaardiging bevatte, wordt de interestopbrengst berekend door de aangepaste effectieve interestvoet toe te passen op de boekwaarde gewaardeerd volgens de geamortiseerde kostprijs.

Beperkte wijzigingen van de classificatie en waardering van financiële activa

De finale versie van IFRS 9 introduceert een nieuwe categorie van financiële activa gewaardeerd tegen de reële waarde via de andere elementen van het totaalresultaat voor schuldinstrumenten die voldoen aan de volgende twee voorwaarden:

- test van het bedrijfsmodel: het financieel actief wordt aangehouden met de bedoeling om zowel contractuele kasstromen te verwerven als om het te verkopen; en
- test van de kasstroomkarakteristieken: de contractuele bepalingen van het actief leiden tot kasstromen op specifieke tijdstippen die enkel bestaan uit terugbetalingen en interesten op de uitstaande hoofdsom.

actif financier qui n'est pas un actif financier déprécié dès son acquisition ou sa création et pour lequel il n'y a pas d'indication objective de dépréciation à la date de clôture, les produits d'intérêts sont calculés en appliquant la méthode du taux d'intérêt effectif à la valeur comptable brute (« méthode brute »).

Dans le cas d'un actif financier qui n'est pas un actif financier déprécié dès son acquisition ou sa création, mais qui s'est déprécié par la suite, les produits d'intérêt sont calculés en appliquant la méthode du taux d'intérêt effectif au solde du coût amorti, qui comprend la valeur comptable brute ajustée pour tenir compte de toute correction de valeur pour pertes.

Dans le cas d'un actif financier déprécié dès son acquisition ou sa création, les produits d'intérêt sont toujours comptabilisés en appliquant le taux d'intérêt effectif ajusté en fonction de la qualité du crédit à la valeur comptable évaluée au coût amorti.

Amendements limités à la classification et l'évaluation des actifs financiers

La version finale de la norme introduit une nouvelle catégorie de classification et d'évaluation à la juste valeur par le biais des autres éléments du résultat global pour des instruments de dettes qui répondent aux conditions suivantes :

- test du modèle économique : l'actif financier est détenu dans un modèle économique dont l'objectif est à la fois de percevoir des flux de trésorerie contractuels et de vendre les actifs financiers ; et
- test lié aux caractéristiques des flux de trésorerie : les conditions contractuelles de l'actif financier génèrent, à des dates spécifiées, des flux de trésorerie comprenant uniquement des remboursements de principal et à des versements d'intérêts sur le principal restant dû.

Indien een actief voldoet aan deze voorwaarden moet het gewaardeerd worden tegen reële waarde met wijzigingen van deze reële waarde opgenomen in andere elementen van het totaalresultaat, tenzij het actief bij initiële opname werd aangemerkt als gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening in het kader van een inconsistentie in waardering of opname (*accounting mismatch*).

Voor deze activa worden interestopbrengsten, wisselkoersresultaten en (terugname van) bijzondere waardevermindervers verliezen opgenomen in de winst- en verliesrekening, terwijl andere baten en lasten (het verschil tussen deze elementen en de totale wijziging in de reële waarde) worden opgenomen in de andere elementen van het totaalresultaat (*other comprehensive income* (OCI)). Het gecumuleerd bedrag dat is opgenomen in de andere elementen van het totaalresultaat wordt geherclassificeerd naar de winst- en verliesrekening bij het niet langer opnemen van het actief of in overeenstemming met specifieke richtlijnen voor herclassificaties.

Interestopbrengsten en (terugname van) bijzondere waardeverliezen worden opgenomen en gewaardeerd zoals de activa die worden gewaardeerd aan geamortiseerde kostprijs. Hierdoor vertegenwoordigt het bedrag dat werd opgenomen in de andere elementen van het totaalresultaat, het verschil tussen de geamortiseerde kostprijs en de reële waarde. De informatie die in de winst- en verliesrekening komt is dus dezelfde als wanneer het actief zou gewaardeerd worden tegen geamortiseerde kostprijs, terwijl in het overzicht van de financiële positie de reële waarde wordt getoond.

12/08/2014: Aanpassing van IAS 27 met betrekking tot het gebruik van de 'equity' methode

Het IASB heeft aanpassingen aan IAS 27 – *Enkelvoudige jaarrekening* gepubliceerd om

Lorsque l'actif répond à ces deux conditions, la norme impose l'évaluation à la juste valeur par le biais des autres éléments du résultat global, à moins qu'il n'ait été désigné comme étant à la juste valeur par le biais du compte de résultats dans le but résoudre une non-concordance comptable (*accounting mismatch*).

Pour ces actifs, les produits d'intérêts, les profits et les pertes de change ainsi que les pertes et gains de valeur doivent être comptabilisés en résultat, alors que les autres gains et pertes (c.-à-d. la différence entre ces éléments et la variation totale de la juste valeur) sont comptabilisés dans les autres éléments du résultat global (*other comprehensive income* (OCI)). Le montant cumulé des profits ou des pertes comptabilisé dans les autres éléments du résultat global est reclassé dans le compte de résultats lors la décomptabilisation, ou ce montant est traité selon les dispositions spécifiques applicables en cas de reclassification.

Les produits d'intérêt et les gains et pertes de valeur sont comptabilisés et évalués de la même manière que dans le cas des actifs évalués au coût amorti de sorte que les montants comptabilisés dans les autres éléments du résultat global représentent la différence entre la valeur au coût amorti et la juste valeur. Ainsi, l'actif est présenté à sa juste valeur dans l'état de la situation financière alors que l'information présentée dans le compte de résultats correspond à celle qui serait présentée si l'actif avait été évalué au coût amorti.

12/08/2014 : Amendements à IAS 27 liés à l'utilisation de la méthode de la mise en équivalence

L'IASB a publié des amendements à IAS 27 – *Etats financiers individuels* permettant à une

een entiteit toe te laten de 'equity' methode (*vermogensmutatiemethode*) te gebruiken voor de verwerking in haar enkelvoudige jaarrekening van deelnemingen in dochterondernemingen, joint ventures en geassocieerde deelnemingen. Zo kan een entiteit deze deelnemingen opnemen volgens de volgende methodes:

- aan kostprijs;
- in overeenstemming met IFRS 9 (of IAS 39);
of
- volgens de "equity"-methode.

Deze keuze moet consistent toegepast worden per categorie van deelnemingen.

Deze aanpassing is van toepassing voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2016. Een vervroegde toepassing is toegelaten.

20/08/2014: Aanpassingen voorgesteld aan IAS 12 met betrekking tot uitgestelde belastingvorderingen

Het IASB heeft een voorstel van standaard gepubliceerd om wijzigingen aan IAS 12 – *Winstbelastingen* aan te brengen (ED/2014/3 – *Recognition of Deferred Tax Assets for Unrealised Losses*). Het IASB heeft opgemerkt dat er een gebrek bestaat aan een consistente toepassing van de opname van uitgestelde belastingvorderingen met betrekking tot een schuldinstrument gewaardeerd aan reële waarde. Om onzekerheden omtrent de toepassing van de standaard weg te werken, stelt het IASB voor om volgende elementen in IAS 12 te verduidelijken:

- niet gerealiseerde verliezen op een schuldinstrument dat gewaardeerd wordt tegen reële waarde en aan kostprijs voor belastingdoeleinden geven aanleiding tot verrekenbare tijdelijke verschillen, ongeacht de wijze waarop de houder van het schuldinstrument de boekwaarde verwacht te realiseren;

entité d'utiliser la méthode de la mise en équivalence pour comptabiliser, dans ses états financiers individuels, ses participations dans des filiales, des coentreprises et des entreprises associées. Ainsi, une société peut comptabiliser ses participations selon les méthodes suivantes :

- au coût ;
- selon IFRS 9 (ou IAS 39) ;
ou
- selon la méthode de la mise en équivalence.

La même méthode doit être appliquée à chaque catégorie de participations.

Les amendements entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er janvier 2016. Une application anticipée est autorisée.

20/08/2014 : Amendements proposés à IAS 12 liés aux actifs d'impôts différés

L'IASB a publié un exposé-sondage proposant des amendements à IAS 12 – *Impôts sur le résultat* (ED/2014/3 – *Recognition of Deferred Tax Assets for Unrealised Losses*). L'IASB a observé un manque d'uniformité dans les pratiques liées à la comptabilisation d'un actif d'impôts différés sur un instrument de dette évalué à la juste valeur. Afin de répondre aux incertitudes par rapport à l'application de la norme, l'IASB propose de modifier IAS 12 afin de clarifier les éléments suivants :

- des pertes non réalisées sur un instrument de dette évalué à la juste valeur et évalué au coût à des fins fiscales donnent lieu à une différence temporelle déductible, indépendamment du fait que le détenteur de l'instrument s'attende à recouvrer la valeur comptable de l'instrument par sa vente ou son utilisation ;

- de boekwaarde beperkt het bedrag van de geschatte toekomstige belastbare winsten niet;
  - de geschatte toekomstige belastbare winsten houden geen rekening met vermindering van belastingen als gevolg van het terugnemen van verrekenbare tijdelijke verschillen; en
  - een entiteit met uitgestelde belastingvorderingen beoordelen in combinatie met de andere uitgestelde belastingvorderingen. Indien de belastingwetgeving het gebruik van fiscale verliezen beperkt, moet de entiteit de uitgestelde belastingvordering beoordelen in combinatie met de andere uitgestelde belastingvorderingen van hetzelfde type.
- la valeur comptable d'un actif ne limite pas l'estimation des bénéfices imposables futurs probables ;
  - l'estimation des bénéfices imposables futurs exclut les déductions d'impôts résultant de la reprise des différences temporelles déductibles ; et
  - une entité détermine un actif d'impôts différés avec d'autres actifs d'impôts différés. Si la législation fiscale limite l'utilisation des pertes fiscales, une entité doit apprécier un actif d'impôts différés collectivement avec d'autres actifs d'impôts différés du même type.

11/09/2014: Aanpassingen aan IFRS 10 en IAS 28 met betrekking tot de Verkoop of de inbreng van activa tussen verbonden partijen

Het IASB heeft aanpassingen aan IFRS 10 – *Geconsolideerde jaarrekening* en IAS 28 – *Investerings in geassocieerde deelnemingen en joint ventures* gepubliceerd met betrekking tot de verwerking van de verkoop of de inbreng van activa tussen een investeerder en zijn joint venture of geassocieerde deelneming. Zo bestond er een tegenstelling over deze kwestie tussen IAS 28 en IFRS 10.

De aanpassingen verduidelijken dat bij de verkoop of de inbreng van activa een joint venture of geassocieerde deelneming, de verwerking van de winst of het verlies afhangt van het feit of de activa voldoen aan de definitie van een bedrijf (*business*) volgens IFRS 3 – *Bedrijfscombinaties*. Als de activa een bedrijf vertegenwoordigen, wordt de winst of het verlies volledig opgenomen. Zo niet, wordt het aandeel van de investeerder in de winst of verlies geëlimineerd.

11/09/2014 : Amendements à IFRS 10 et IAS 28 concernant la vente ou l'apport d'actifs entre parties liées

L'IASB a publié des amendements à IFRS 10 – *Etats financiers consolidés* et IAS 28 – *Participations dans des entreprises associées et des coentreprises* concernant le traitement comptable de la vente ou de l'apport d'actifs entre un investisseur et sa coentreprise ou son entreprise associée. Ainsi, il existait une contradiction entre IAS 28 et IFRS 10 sur la question.

Les amendements clarifient que lors d'une vente ou d'un apport d'actifs à une coentreprise ou une entreprise associée, la manière de comptabiliser le profit ou la perte dépend du fait que les actifs constituent une entreprise (*business*) ou non selon IFRS 3 – *Regroupements d'entreprises*. Lorsque les actifs constituent une entreprise, le profit ou la perte est comptabilisé dans sa totalité ; dans le cas contraire, la quote-part de l'investisseur dans le profit ou la perte est éliminée.

De wijzigingen zijn van toepassing voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2016. Vervroegde toepassing is toegelaten.

16/09/2014: Voorgestelde aanpassingen aan verschillende standaarden omtrent waardering van de reële waarde van deelnemingen

Het IASB stelt voor om wijzigingen aan te brengen aan zes standaarden (IFRS 10, IFRS 12, IAS 27, IAS 28, IAS 36 en IFRS 13) omtrent de waardering van de reële waarde van investeringen in dochterondernemingen, joint ventures en geassocieerde deelnemingen, waarvan de eigen-vermogensinstrumenten beursgenoteerd zijn.

De voorgestelde wijzigingen verduidelijken dat de eenheid (*unit of account*) voor investeringen in dochterondernemingen, joint ventures en geassocieerde deelnemingen, de investering in haar geheel is. Verder wordt een illustratie toegevoegd in IFRS 13. Zo verduidelijken de wijzigingen dat de waardering tegen reële waarde van deze investeringen gebeurt door de beurskoers te vermenigvuldigen met het aantal aangehouden financiële instrumenten, zonder correcties.

25/09/2014: Jaarlijkse verbeteringen 2012-2014 aan IFRS

Het IASB heeft de jaarlijkse verbeteringen aan IFRS voor de periode 2012-2014 gepubliceerd, dat wijzigingen aan vier standaarden omvat.

De wijzigingen zijn van toepassing voor jaarperiodes die beginnen op of na 1 januari 2016. Vervroegde toepassing is toegelaten.

Les amendements entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er janvier 2016. Une application anticipée est autorisée.

16/09/2014 : Amendements proposés à plusieurs normes concernant l'évaluation à la juste valeur des participations

L'IASB a publié un exposé-sondage proposant d'apporter des modifications à six normes (IFRS 10, IFRS 12, IAS 27, IAS 28, IAS 36 et IFRS 13) concernant l'évaluation à la juste valeur des participations dans des filiales, des coentreprises et des entreprises associées dont les titres sont cotés.

Les amendements proposés clarifient que l'unité de comptabilisation (*unit of account*) des participations dans des filiales, des coentreprises et des entreprises associées correspond à la participation dans son ensemble. En outre, une illustration est introduite dans IFRS 13. Ainsi, les amendements proposés précisent que l'évaluation à la juste valeur de ces participations dont les titres sont cotés correspond au produit du cours et de la quantité d'instruments financiers détenus, sans ajustement.

25/09/2014 : Améliorations annuelles 2012-2014 aux IFRS

L'IASB a publié des améliorations annuelles aux IFRS pour la période 2012-2014, regroupant des modifications apportées à quatre normes.

Toutes les améliorations entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er janvier 2016. Une application anticipée est autorisée.

Standaard	Wijzigingen
IFRS 5 – <i>Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten</i>	Bijkomende richtlijnen voor gevallen waar de entiteit een actief aangehouden voor verkoop herclassificeert als actief aangehouden voor uitkering aan houders van eigen-vermogensinstrumenten (en omgekeerd) en gevallen waarin activa niet langer aangehouden worden voor uitkering aan houders van eigen-vermogensinstrumenten.
IFRS 7 – <i>Financiële instrumenten: informatiever-schaffing</i>	Contracten voor dienstverlening (<i>servicing contract</i>): Bijkomende richtlijnen om te bepalen of een contract voor dienstverlening leidt tot aanhoudende betrokkenheid (<i>continuing involvement</i>) bij een overgedragen actief in het kader van de informatiever-schaffing. Verduidelijking van de toepassing van de wijzigingen aan IFRS 7 met betrekking tot compensatie (<i>offsetting</i>) in tussentijdse jaarrekeningen.
IAS 19 – <i>Personeelsbelo-ningen</i>	Disconteringsvoet Verduidelijking dat de hoogwaardige ondernemingsobligaties die worden gebruikt voor het schatten van de disconteringsvoet moeten uitgedrukt worden in dezelfde valuta als de vergoedingen die zullen betaald worden (dit wil zeggen dat de diepte van de markt bekeken wordt op het niveau van de valuta, en niet per land).
IAS 34 – <i>Tussentijdse fi-nanciële verslaggeving</i>	Informatiever-schaffing “elders in het tussentijds verslag”. Verduidelijking van “elders in het tussentijds verslag” en het verplichten van een kruisverwijzing.

Normes	Sujet
IFRS 5 – <i>Actifs non cou-rants détenus en vue de la vente et activités aban-données</i>	Dispositions additionnelles qui s’appliquent lorsqu’une entité reclasse un actif (ou un groupe destiné à être cédé) de la catégorie « détenu en vue de la vente » à la catégorie « détenu en vue d’une distribution aux propriétaires » (ou vice versa), ou lorsqu’une entité cesse de comptabiliser des actifs comme détenus en vue d’une distribution.
IFRS 7 – <i>Instrument financiers : informations à fournir</i>	Contrats de gestion (<i>servicing contrat</i>) : dispositions additionnelles visant à préciser si un contrat de gestion constitue un « lien conservé » (<i>continuing involvement</i>) avec un actif transféré aux fins des informations à fournir sur les actifs transférés. Clarification de l’application aux états financiers intermédiaires résumés des amendements à IFRS 7 concernant les informations à fournir sur la compensation.

<p>IAS 19 – <i>Avantages du personnel</i></p>	<p>Taux d'actualisation</p> <p>Clarification que les obligations d'entreprise de haute qualité utilisées pour estimer le taux d'actualisation des avantages postérieurs à l'emploi doivent être libellées dans la même devise que les prestations devant être versées (l'évaluation de la profondeur du marché des obligations d'entreprise de haute qualité se fait par rapport à la devise, et non par rapport au pays).</p>
<p>IAS 34 – <i>Information financière intermédiaire</i></p>	<p>Communication d'informations « ailleurs dans le rapport financier intermédiaire » – Clarifications que les informations à fournir selon IAS 34 qui sont fournies ailleurs dans le rapport financier intermédiaire doivent faire l'objet d'un renvoi vers la partie concernée du rapport.</p>

25/11/2014: Voorgestelde aanpassingen aan IFRS 2

Het voorstel van standaard ED/2014/5 – *Classification and measurement of share-based payment transactions* bevat voorstellen tot verduidelijkingen van de classificatie en waardering van op aandelen gebaseerde transacties. De volgende onderwerpen worden behandeld:

- opname van in geldmiddelen afgewikkelde, op aandelen gebaseerde betalings-transacties die en prestatiegerelateerde voorwaarde omvatten: IFRS 2 bevat geen bepalingen in verband met de impact van "vesting conditions" en "non-vesting conditions" op de reële waarde van de verplichting. Daarom stelt het IASB voor om de benadering die wordt gebruikt voor de in eigenvermogensinstrumenten afgewikkelde, op aandelen gebaseerde transacties op te leggen;
- classificatie van op aandelen gebaseerde transacties die netto kunnen afgewikkeld worden: het IASB stelt voor om een uitzondering te introduceren opdat een op aandelen gebaseerde betaling waarvoor de entiteit de transactie afwikkelt op nettobasis als een in eigen-vermogensinstrumenten afgewikkelde op aandelen gebaseerde transactie in zijn geheel wordt geclassificeerd indien deze als dusdanig zou geclas-

25/11/2014 : Amendements proposés à IFRS 2

L'exposé-sondage ED/2014/5 – *Classification and measurement of share-based payment transactions* apporte des clarifications quant au classement et à l'évaluation des transactions dont le paiement est fondé sur des actions. Les clarifications proposées visent les sujets suivants :

- comptabilisation de transactions dont le paiement est fondé sur des actions réglées en trésorerie et qui comportent une condition de performance : la norme reste muette sur la façon dont les conditions d'acquisition des droits affectent la juste valeur de ces passifs. L'IASB propose donc de préciser que la comptabilisation en cas de règlement en trésorerie doit suivre la même approche que celle utilisée pour les règlements en capitaux propres ;
- classement de transactions dont le paiement est fondé sur des actions qui comportent des caractéristiques de règlement net : l'IASB propose d'insérer une exception de sorte qu'un paiement fondé sur des actions pour lequel l'entité règle l'accord sur une base nette soit classé comme étant réglé en instruments de capitaux propres dans son entièreté si le paiement fondé sur des actions avait été classé comme étant

sificeerd zijn als er geen netto afwikkeling was;

- opname van wijzigingen aan op aandelen gebaseerde betalingstransacties van een afwikkeling in geldmiddelen naar aan afwikkeling in eigen-vermogensinstrumenten: het IASB stelt voor om op datum van een wijziging van de voorwaarden van een op aandelen gebaseerde betaling, waardoor deze transactie niet langer in geldmiddelen wordt afgewikkeld, maar in eigen-vermogensinstrumenten, de oorspronkelijke verplichting niet langer op te nemen en de nieuwe in eigenvermogensinstrumenten afgewikkelde, op aandelen gebaseerde transactie op te nemen tegen reële waarde op datum van de wijziging in functie van de diensten die reeds werden geleverd. Het voorstel van standaard stelt voor om het verschil tussen de boekwaarde van de verplichting en het bedrag opgenomen in eigen vermogen onmiddellijk wordt verwerkt in de winst- en verliesrekening.
- réglé en instruments de capitaux propres s'il n'avait pas comporté la caractéristique de règlement net ;
- comptabilisation des modifications de transactions dont le paiement est fondé sur des actions d'un règlement en trésorerie vers un règlement en capitaux propres : l'IASB propose qu'au moment d'une modification des termes et conditions d'un paiement fondé sur des actions faisant passer une transaction réglée en trésorerie vers une transaction réglée en instruments de capitaux propres, le passif d'origine comptabilisé à l'égard du paiement réglé en trésorerie soit décomptabilisé et que le paiement fondé sur des actions réglé en instruments de capitaux propres soit comptabilisé à la juste valeur à la date de la modification pour autant que les services aient été rendus jusqu'à la date de modification. L'exposé-sondage propose que tout écart entre la valeur comptable du passif à la date de la modification et le montant comptabilisé en capitaux propres à la même date soit immédiatement comptabilisé en résultat.

Wijzigingen zouden prospectief worden ingevoerd maar retrospectieve toepassing zou worden toegelaten indien de entiteit over de nodige informatie bezit zonder dat ze informatie moet gebruiken die ze later heeft verkregen (*hindsight*).

Une application prospective des modifications est proposée. Toutefois, l'application rétrospective serait également permise lorsque l'entité détient tous les renseignements nécessaires et que l'information est disponible sans avoir recours à des connaissances *a posteriori* (*hindsight*).

18/12/2014: Wijzigingen aan IFRS 10 met betrekking tot beleggingsentiteiten

Na de publicatie van de uitzondering op de consolidatieverplichting voor beleggingsentiteiten in oktober 2012 kreeg het IFRS IC (*IFRS Interpretations Committee*) verschillende vragen met betrekking tot de toepassing van deze uitzondering. Om deze vragen te beantwoorden heeft het IASB besloten enkele wijzigingen aan te brengen aan IFRS 10, IAS 28 en IFRS 12. De volgende wijzigingen werden aangebracht:

18/12/2014 : Amendements à IFRS 10 liés aux entités d'investissement

Depuis la publication de l'exemption de consolidation pour les entités d'investissement en octobre 2012, l'IFRS IC (*IFRS Interpretations Committee*) a reçu plusieurs questions sur l'application de cette exemption. Ainsi, l'IASB a décidé d'apporter quelques modifications à IFRS 10, IAS 28 et IFRS 12 afin de répondre à ces questions. Les amendements suivants ont été apportés :

- de uitzondering voor subconsolidatie is ook beschikbaar voor moederondernemingen die een dochter zijn van een beleggingsentiteit, zelfs indien de beleggingsentiteit al haar dochterondernemingen waardeert aan hun reële waarde in overeenstemming met IFRS 10;
  - een dochteronderneming die diensten verleent in het kader van de beleggingsactiviteiten van de moederonderneming mag niet geconsolideerd worden indien de dochteronderneming zelf een beleggingsentiteit is;
  - bij de toepassing van de “equity”-methode op een geassocieerde deelneming of joint venture, mag de investeerder die geen beleggingsentiteit is de waardering tegen reële waarde door de geassocieerde deelneming of joint venture die wel een beleggingsentiteit is, behouden;
  - een beleggingsentiteit die haar dochterondernemingen tegen reële waarde opneemt moet voldoen aan de vereisten inzake informatievervalsing in IFRS 12 die betrekking heeft op beleggingsentiteiten.
- l’exemption de l’établissement d’états financiers consolidés s’applique également à une entité-mère qui est elle-même une filiale d’une entité d’investissement, même si cette dernière évalue toutes ses filiales à la juste valeur conformément à IFRS 10 ;
  - une filiale qui offre des services liés aux activités d’investissement de sa société-mère ne doit pas être consolidée si la filiale répond elle-même à la définition d’une entité d’investissement ;
  - dans le cadre de l’application de la méthode de la mise en équivalence d’une entreprise associée ou d’une coentreprise, l’investisseur qui n’est pas une entité d’investissement est autorisé à conserver l’évaluation à la juste valeur que l’entreprise associée ou la coentreprise, se qualifiant comme entité d’investissement, a utilisée pour ses intérêts dans ses filiales ;
  - une entité d’investissement qui évalue toutes ses filiales à la juste valeur doit fournir les informations relatives aux entités d’investissement qui sont requises par IFRS 12.

De wijziging is retrospectief van toepassing op boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2016. Vervroegde toepassing is toegelaten.

Les modifications s’appliquent de manière rétrospective et entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er janvier 2016. Une application anticipée est permise.

18/12/2014: Aanpassingen aan IAS 1 in het kader van het project rond informatievervalsing

De wijzigingen aan IAS 1 – *Presentatie van de jaarrekening* zijn het gevolg van het project rond informatievervalsing. Deze aanpassingen hebben betrekking op de volgende onderwerpen:

- materialiteit
  - o informatie mag niet verdoezeld worden door aggregatie of door het geven van niet-materiële informatie;

18/12/2014 : Amendements à IAS 1 liés aux informations à fournir

Les amendements publiés à IAS 1 – *Présentation des états financiers* s’inscrivent dans le projet global concernant les informations à fournir. Ces amendements portent sur les sujets suivants :

- importance relative (matérialité)
  - o une entité ne doit pas obscurcir les informations utiles en les regroupant ou en fournissant des informations non matérielles ;

- o het materialiteitsprincipes is op alle delen van de jaarrekening van toepassing (zowel de financiële staten als de toelichtingen);
- o zelfs indien een standaard afzonderlijke informatieverzanding vereist, geldt het materialiteitsprincipe;
- overzicht van de financiële positie en overzicht van het totaalresultaat
  - o de wijzigingen verduidelijken dat de posten die moeten gepresenteerd worden volgens IAS 1, gesplitst of samengevoegd mogen worden indien dit relevant is en dat subtotalen moeten toegevoegd worden als dit het begrip van het overzicht ten goede komt;
  - o het aandeel van de entiteit in de andere elementen van het totaalresultaat van geassocieerde deelnemingen en joint ventures die worden opgenomen via de "equity"-methode moet in twee lijnen gepresenteerd worden met onderscheid tussen elementen die
    - niet kunnen geherclassificeerd worden naar de winst- en verliesrekening; en
    - op een later moment kunnen geherclassificeerd worden naar de winst- en verliesrekening;
- toelichtingen
  - o de wijziging bevat bijkomende voorbeelden voor het ordenen van de toelichting om te verduidelijken dat begrijpbaarheid en vergelijkbaarheid in beschouwing moet worden genomen bij de presentatie van de toelichting. De volgorde in IAS 1.114 hoeft niet gevolgd te worden;
  - o richtlijnen en voorbeelden met betrekking tot de identificatie van significante grondslagen voor financiële verslaggeving werden verwijderd omdat het IASB ervan uitging dat deze niet nuttig waren.
- o les indications en matière d'importance relative s'appliquent aux états financiers pris dans leur ensemble, ce qui inclut les états financiers de base et les notes ;
- o même si une norme impose des informations spécifiques, l'importance relative s'applique ;
- état de la situation financière et état du résultat global
  - o les modifications précisent que les postes énumérés dans IAS 1 à présenter dans les états financiers peuvent être ventilés ou agrégés et que des sous-totaux doivent être présentés lorsqu'une telle présentation permet de mieux comprendre la situation financière de l'entité ;
  - o la quote-part de l'entité dans les autres éléments du résultat global d'entreprises associées et coentreprises mises en équivalence doit être présentée en deux lignes distinguant les éléments qui
    - ne seront pas reclassés ultérieurement en résultat ;
    - seront reclassés ultérieurement en résultat lorsque certaines conditions seront remplies ;
- présentation des notes
  - o les amendements contiennent des exemples additionnels concernant la structure des notes afin de préciser qu'une entité doit considérer la compréhensibilité et la comparabilité lorsqu'elle décide de l'organisation de ses notes. La structure proposée par IAS 1.114 ne doit pas être suivie ;
  - o les dispositions éventuellement perçues comme inutiles concernant les principales méthodes comptables et les exemples connexes ont également été supprimés.

De wijzigingen zijn van toepassing op boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2016. Vervroegde toepassing is toegelaten.

18/12/2014: Voorgestelde aanpassingen aan IAS 7 in het kader van het project rond informatieverzorging

Het voorstel van standaard (ED/2014/6 – *Disclosure initiative (proposed amendments to IAS 7)*) stelt voor om wijzigingen aan te brengen aan IAS 7 – *Het Kasstroomoverzicht* met als doel de informatieverzorging over de financieringsactiviteiten en de liquiditeit van de entiteit te verbeteren.

Het voorstel van standaard stelt volgende aanpassingen voor:

- verbetering van de informatie over de financieringsactiviteiten van de entiteit (behalve exclusief elementen van het eigen vermogen): een aansluiting tussen de begin- en de eindbalans voor elk element van het overzicht van de financiële positie, waarvoor kasstromen werden of zullen worden geclassificeerd als financieringsactiviteiten in het kasstroomoverzicht;
- verbetering van de informatie over de liquiditeit van de entiteit: bijkomende informatie zou worden vereist over beperkingen waaraan de entiteit onderhevig is voor wat betreft haar beslissingen met betrekking tot geldmiddelen en kasequivalenten, inclusief belastingverplichtingen die ontstaan wanneer buitenlandse geldmiddelen en kasequivalenten worden gerepatriëerd.

Het voorstel van standaard bevat geen ingangsdatum maar stelt voor om de wijzigingen prospectief toe te passen zonder overgangsmaatregelen.

Les modifications s'appliquent de manière rétrospective et entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er janvier 2016. Une application anticipée est permise.

18/12/2014 : Amendements proposés à IAS 7 dans le cadre du projet sur les informations à fournir

L'exposé-sondage (ED/2014/6 – *Disclosure Initiative (Proposed amendments to IAS 7)*) propose d'apporter des modifications à IAS 7 – *Tableau des flux de trésorerie* dans le but d'améliorer les informations qui sont fournies aux utilisateurs des états financiers concernant les activités de financement d'une entité et ses liquidités.

L'exposé-sondage propose les amendements suivants :

- amélioration des informations sur les activités de financements de la société (à l'exception des éléments de capitaux propres) : un rapprochement des soldes d'ouverture et de clôture de chaque élément des états de la situation financière pour lequel les flux de trésorerie y afférents ont été ou seront classés dans les activités de financement dans le tableau des flux de trésorerie ;
- amélioration des informations liées à la liquidité de la société : informations concernant les restrictions qui influent sur les décisions d'une entité à utiliser ses soldes de trésorerie et d'équivalents de trésorerie, y compris les passifs d'impôt qui seraient générés par le rapatriement de soldes de trésorerie et d'équivalents de trésorerie en monnaie étrangère.

L'exposé-sondage ne précise aucune date d'entrée en vigueur mais propose une application prospective sans disposition transitoire.

EUROPA

Standaarden en interpretaties die recent zijn goedgekeurd

Jaarlijkse verbeteringen in IFRS (cyclus 2011-2013) (Officieel publicatieblad van de Europese Unie van 19 december 2014). Deze verbeteringen zijn van toepassing voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2015.

Jaarlijkse verbeteringen in IFRS (cyclus 2011-2013) (Officieel publicatieblad van de Europese Unie van 9 januari 2015). Deze verbeteringen zijn van toepassing voor boekjaren die beginnen op of na 1 februari 2015.

Aanpassing van IAS 19 – *Toegezegd-pensioenplannen – Bijdragen van personeel* (Officieel publicatieblad van de Europese Unie van 9 januari 2015). Deze verbeteringen zijn van toepassing voor boekjaren die beginnen op of na 1 februari 2015.

ESMA

10/07/2014: Publicatie van de richtsnoeren betreffende het toezicht op de financiële informatie

De European Securities and Markets Authority (ESMA) heeft haar *Guidelines on the enforcement of financial information published by listed entities in the European Union* (EU) gepubliceerd. Deze publicatie heeft tot doel om de consistente en doeltreffende toezichtpraktijken bij de EU toezichthouders tot stand te brengen. Deze publicatie vormt het finale rapport van de het consultatiedocument gepubliceerd in juli 2013.

Naar aanleiding van de commentaren ontvangen op het consultatiedocument bevestigt ESMA dat de rol van de Europese autoriteiten beperkt is tot het aanpakken bij de normstellende of interpreterende instanties zoals het IASB

EUROPE

Normes et interprétations récemment adoptées

Améliorations annuelles aux IFRS (2011-2013) (Journal Officiel de l'Union européenne du 19 décembre 2014). Ces améliorations entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er janvier 2015.

Améliorations annuelles aux IFRS (2010-2012) (Journal Officiel de l'Union européenne du 9 janvier 2015). Ces améliorations entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er février 2015.

Amendements à IAS 19 – *Régimes à prestations définies – Contributions du personnel* (Journal Officiel de l'Union européenne du 9 janvier 2015). Ces améliorations entrent en vigueur pour les périodes annuelles ouvertes à compter du 1er février 2015.

ESMA

10/07/2014 : Publication des orientations sur le contrôle de l'information financière

L'European Securities and Markets Authority (ESMA) a publié ses orientations sur le contrôle des informations financières (*Guidelines on the enforcement of financial information published by listed entities in the European Union* (EU)). Cette publication vise à promouvoir une plus grande convergence dans la supervision réalisée par les autorités nationales à travers l'Europe. Cette publication représente le rapport final à la suite du document de consultation publié en juillet 2013.

A la suite des commentaires reçus sur le document de consultation, l'ESMA confirme que le rôle des autorités de supervision est limité à la communication de questions sur l'application des normes ou interprétations aux normalisa-

of het IFRS IC van problemen bij de toepassing van standaarden of interpretaties. Bovendien staat in de richtsnoeren dat het vaststellen van het materieel belang ten behoeve van het toezicht moet gebeuren volgens het relevante kader voor financiële verslaggeving. Om misverstanden te vermijden werd de terminologie en de beschrijving van de te ondernemen acties bij overtredingen, aangepast.

De richtsnoeren werden vertaald en beschikbaar gesteld op de website van ESMA en zijn van toepassing voor het boekjaar 2014.

28/10/2014: Publicatie van de prioriteiten van ESMA over het boekjaar 2014

ESMA beslist dat voor het boekjaar 2014 bijzondere aandacht zal gaan naar de volgende onderwerpen:

- opstelling en presentatie van de geconsolideerde jaarrekening en gerelateerde informatieverschaffing;
- financiële verslaggeving door entiteiten met gezamenlijke overeenkomsten en de gerelateerde toelichtingen;
- opname en waardering van uitgestelde belastingvorderingen.

Deze aandachtspunten werden gekozen omdat ze verband houden met belangrijke wijzigingen in de verslaggeving als gevolg van het in werking treden van nieuwe standaarden of omdat de huidige economische situatie specifieke uitdagingen creëert bij het toepassen van vereisten opgenomen in bestaande IFRS.

- Daarnaast wordt van EU genoteerde banken relevante informatie verwacht over de belangrijke gevolgen van de *European Central Bank's Comprehensive Assessment* van de banksector en andere wijzigingen in het niveau van het vereiste kapitaal.

teurs tels que l'IASB et l'IFRS IC. En outre, les orientations stipulent que l'interprétation de l'importance relative (matérialité) pour la supervision devrait se faire selon le référentiel comptable applicable. Afin d'éviter des malentendus, la terminologie et la description des actions à effectuer en cas d'infractions ont été modifiées.

Ces orientations sont traduites et disponibles sur le site de l'ESMA et entrent en vigueur à la clôture 2014.

28/10/2014 : Publication des priorités de l'ESMA pour la clôture 2014

L'ESMA a décidé que les priorités pour 2014 portent sur les sujets suivants :

- préparation et présentation des états financiers consolidés et des notes y afférentes ;
- informations financières fournies par les entités qui détiennent des partenariats ;
- comptabilisation et évaluation des actifs d'impôts différés.

Ces sujets ont été retenus, soit parce qu'ils font l'objet de modifications importantes dans l'information financière à la suite de nouvelles normes, soit parce que l'environnement économique actuel pose des défis particuliers lors de l'application de certaines dispositions IFRS existantes.

En outre, il est attendu des banques cotées européennes des informations pertinentes sur les conséquences importantes de l'évaluation globale de la Banque Centrale Européenne (*European Central Bank's Comprehensive Assessment*) du secteur bancaire et sur d'autres changements au niveau du capital requis.

ESMA en de nationale regelgevers zullen blijven waken over de goede toepassing van IFRS op deze onderwerpen. Zo zullen de nationale regelgevers deze prioriteiten opnemen in hun controles en zullen indien nodig corrigerende maatregelen nemen.

18/11/2014: Publicatie van enforcementbeslissingen

ESMA heeft voor de 16de keer een aantal beslissingen uit haar confidentiële databank gepubliceerd.

De publicatie van een deel van deze beslissingen heeft tot doel marktdeelnemers te informeren over grondslagen die volgens de nationale regelgevers in overeenstemming zijn met IFRS. Volgens ESMA bevordert de publicatie van deze beslissingen de consistente toepassing van IFRS binnen Europa.

L'ESMA et les autorités nationales continueront à veiller sur la bonne application du référentiel IFRS, en particulier quant aux sujets mentionnés ci-dessus. Ainsi, les régulateurs nationaux incorporeront ces priorités dans leurs contrôles et prendront, si nécessaire, des actions correctives.

18/11/2014 : Publication des décisions prises par l'ESMA

L'ESMA a publié le 16ème extrait de sa base de données reprenant les décisions prises par les régulateurs nationaux européens quant à l'application du référentiel IFRS.

La publication de ces décisions vise à informer les participants du marché sur les traitements comptables que les autorités nationales considèrent comme étant conformes aux IFRS. Selon l'ESMA, la publication de ces décisions contribue à l'application cohérente des IFRS à travers l'Europe.

Standaard	Onderwerp
IFRS 7 – <i>Financiële instrumenten: Informatieverschaffing</i>	Informatieverschaffing over leningen die niet langer moeten terugbetaald worden (<i>forborne loans</i>)
IAS 1 – <i>Presentatie van de jaarrekening</i>	
IAS 39 – <i>Financiële instrumenten: opname en waardering</i>	
IFRS 3 – <i>Bedrijfscombinaties</i>	Reële waarde van een vergoeding betaald in aandelen
IFRS 13 – <i>Waardering tegen reële waarde</i>	
IAS 32 – <i>Financiële instrumenten: Presentatie</i>	Opname van een schuld ten aanzien van houders van eigenvermogensinstrumenten
IAS 7 – <i>Het kasstroomoverzicht</i>	Presentatie van het kasstroomoverzicht
IAS 16 – <i>Materiële vaste activa</i>	
IAS 18 – <i>Opbrengsten</i>	

IFRS 5 – <i>Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten</i>	Presentatie van beëindigde bedrijfsactiviteiten Presentatie van vaste activa aangehouden voor verkoop
IAS 12 – <i>Winstbelastingen</i> IFRS 5 – <i>Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten</i>	Uitgestelde belastingvorderingen bij het afstoten van een dochteronderneming
IAS 12 – <i>Winstbelastingen</i> IAS 16 – <i>Materiële vaste activa</i> IAS 40 – <i>Vastgoedbeleggingen</i>	Verwerking van de gevolgen van specifieke belastingsregels
IAS 36 – <i>Bijzondere waardevermindering van activa</i>	Sleutelhypothese bij het toetsen van goodwill op bijzondere waardeverminderingen
IAS 38 – <i>Immateriële activa</i> IFRS 6 – <i>Exploratie en evaluatie van minerale hulpbronnen</i>	Informatieverschaffing over geactiveerde kosten
IFRS 8 – <i>Operationele segmenten</i>	Informatieverschaffing over belangrijke klanten

Normes	Sujet
IFRS 7 – <i>Instruments financiers : informations à fournir</i> IAS 1 – <i>Présentation des états financiers</i> IAS 39 – <i>Instruments financiers : comptabilisation et évaluation</i>	Informations à fournir sur les emprunts qui ne doivent plus être remboursés (<i>forborne loans</i>)
IFRS 3 – <i>Regroupements d'entreprises</i> IFRS 13 – <i>Evaluation de la juste valeur</i>	Juste valeur de la contrepartie payée en actions
IAS 32 – <i>Instruments financiers : présentation</i>	Comptabilisation d'une dette à payer aux détenteurs d'instruments de capitaux propres

IAS 7 – <i>Tableau de flux de trésorerie</i>	
IAS 16 – <i>Immobilisations corporelles</i>	Présentation du tableau de flux de trésorerie
IAS 18 – <i>Produits des activités ordinaires</i>	
IFRS 5 – <i>Actifs non courants détenus en vue de la vente et activités abandonnées</i>	Présentation des activités abandonnées Présentation des actifs non courants détenus en vue de la vente
IAS 12 – <i>Impôts sur le résultat</i>	
IFRS 5 – <i>Actifs non courants détenus en vue de la vente et activités abandonnées</i>	Actifs d'impôts différés lors de la vente d'une filiale
IAS 12 – <i>Impôts sur le résultat</i>	
IAS 16 – <i>Immobilisations corporelles</i>	Comptabilisation de régimes fiscaux particuliers
IAS 40 – <i>Immeubles de placement</i>	
IAS 36 – <i>Dépréciation d'actifs</i>	Hypothèses clés lors du test de dépréciation du goodwill
IAS 38 – <i>Immobilisations incorporelles</i>	
IFRS 6 – <i>Prospection et évaluation de ressources minérales</i>	Informations à fournir sur les frais à activer
IFRS 8 – <i>Secteurs opérationnels</i>	Informations à fournir sur les clients significatifs

Het woord van de hoofdredacteur

LIQUIDATIERESERVE: VAN TECHNISCHE PROBLEMEN TOT VRAGEN OVER EEN INTER-GENERATIONELE GELIJKBERECHTING

Le mot du rédacteur en chef

LA RÉSERVE DE LIQUIDATION : DES PROBLÈMES TECHNIQUES AUX QUESTIONS DE LÉGITIMITÉ INTER-GÉNÉRATIONNELLE

De programmawet van 19 december 2014 biedt kleine vennootschappen de mogelijkheid om een "liquidatiereserve" aan te leggen vanaf aanslagjaar 2015 (nieuw art. 184^{quater} WIB). Dankzij dit proces kunnen dergelijke vennootschappen de belaste reserves, die zij aanleggen in hun jaarrekening afgesloten op 31 december 2014 of later, op termijn uitkeren tegen een lage kostprijs. Hiertoe moeten ze een vervroegde afname van slechts 10 % op deze belaste reserves toestaan en deze eventueel daarna aanvullen met een roerende voorheffing tegen de aanslagvoet van 5 %. Dankzij deze maatregel kan de Staat snel een bijkomend gedeelte van 10 % van de in de vennootschapsbelasting reeds belaste reserves innen.

Technische aspecten

Worden beoogd de kleine vennootschappen die op het ogenblik van gebruikmaking van de nieuwe fiscale mogelijkheid voldoen aan de criteria van het Wetboek van Vennootschappen. Het maakt derhalve niet uit of zij daarna groot worden.

De liquidatiereserve wordt gevormd door het geheel of een gedeelte van de *boekhoudkundige winst van het boekjaar na belasting* – die overeenkomt met code 9905 in de modellen van de jaarrekening van de Nationale Bank van België – over te boeken naar één of meer afzonderlijke rekeningen van het passief. Blijkbaar

La loi-programme du 19 décembre 2014 ouvre aux petites sociétés la faculté de créer une « réserve de liquidation » à partir de l'exercice d'imposition 2015 (art. 184^{quater}, nouveau, du C.I.R.). Le mécanisme permet à ces sociétés de distribuer, à terme mais à faible coût, les réserves taxées qu'elles constituent au titre de leurs comptes annuels clôturés le 31 décembre 2014 ou plus tard. Pour ce faire, elles doivent consentir un prélèvement anticipé de 10 % seulement de ces réserves taxées, et le compléter éventuellement par la suite d'un précompte mobilier au taux de 5 %. Vue du point de vue de l'Etat, la mesure lui permet d'encaisser de manière rapide une quotité supplémentaire de 10 % de ces réserves déjà taxées à l'impôt des sociétés.

Aspects techniques

Sont visées les petites sociétés répondant aux critères du Code des sociétés, au moment où elles font usage de la nouvelle opportunité fiscale. Peu importe donc qu'elles deviennent grandes par la suite.

La réserve de liquidation est constituée par l'affectation à un ou plusieurs comptes distincts du passif de tout ou partie du *bénéfice comptable après impôt de l'exercice*, correspondant au code 9905 des modèles de comptes annuels de la Banque nationale de Belgique – donc apparemment aussi celui porté en réserve légale

betreft het hier ook de winst geboekt in de wettelijke reserve (*Parl.St. Kamer, CRIV 54, COM 098, p. 35*), in de onbeschikbare reserve of in het kapitaal, en zelfs de winst die zou moeten worden gecompenseerd door het aanzuiveren van overgedragen verliezen (memorie van toelichting, *Parl.St. Kamer, nr. 54/0672/001, p. 17*). De meerderheid van de rechtsleer die werd gepubliceerd tot 15 maart 2015, meent echter – maar misschien tegen de *ratio legis* in (*cf. infra*) – dat een liquidatiereserve daarentegen niet kan worden aangelegd uit vroegere belaste reserves (in de zin van niet-uitgekeerde winsten van voorgaande boekjaren).

De overboeking naar één of meer afzonderlijke passiefrekeningen gebeurt desgevallend door het creëren van subrekeningen in de betreffende passiefposten, waaronder, bijvoorbeeld, de wettelijke reserve (CRIV 54 COM 098, *ibid.*, en ontwerpadvies van 4 maart 2015 van de Commissie voor Boekhoudkundige Normen). Het spreekt voor zich dat het recht om een liquidatiereserve op te nemen – zelfs op basis van de winst die aan de wettelijke reserve moet worden toegewezen, of die eerdere verliezen moet compenseren – het niet mogelijk maakt te ontsnappen aan de vennootschapsrechtelijke regels die in voorkomend geval de dividenduitkering op termijn zullen beperken.

Bij de aanleg van de liquidatiereserve moet derhalve een *onaantastbaarheidsvoorwaarde* worden nageleefd, met inbegrip van het verbod dat de winst in kwestie zou kunnen dienen “als grondslag van enige beloning of toekenning” (behalve onrechtstreeks via een dotatie aan de wettelijke reserve, zoals eerder aangegeven). Er is evenwel niet uitdrukkelijk voorzien in een sanctie wanneer deze onaanastbaarheidsvoorwaarde in een later boekjaar niet langer vervuld is – behalve in geval van gewone uitkering van de liquidatiereserve.

De “toewijzingen” aan de liquidatiereserve geven aanleiding tot een *afzonderlijke aanslag* in de vennootschapsbelasting van 10 % (nieuw art. 219*quater*), die een verworpen uitgave is

(*Doc. parl., Chambre, CRIV 54 COM 098, p. 35*), en réserve indisponible ou en capital, et même celui qui devrait être compensé par l’apurement de pertes reportées (Exposé des motifs, *Doc. parl., Chambre, n° 54/0672/001, p. 17*). La majorité de la doctrine publiée jusqu’au 15 mars 2015 considère toutefois, mais peut-être contre la *ratio legis* (voir ci-après), qu’une réserve de liquidation ne peut par contre pas être constituée à partir des réserves taxées antérieures (au sens de bénéfiques non distribués des exercices précédents).

L’affectation à un ou plusieurs comptes distincts de passif se fait le cas échéant en créant des sous-comptes dans les postes concernés du passif, y compris, par exemple, la réserve légale (CRIV 54 COM 098, *ibid.*, et projet d’avis du 4 mars 2015 de la Commission des normes comptables). Bien entendu, le droit de comptabiliser une réserve de liquidation même à partir du bénéfice qui doit être affecté en réserve légale, ou qui doit compenser des pertes antérieures, ne permet pas d’échapper aux règles du droit des sociétés qui limiteront le cas échéant la distribution à terme de dividendes.

Une *condition d’intangibilité* doit donc être observée lors de la constitution de la réserve de liquidation, y compris quant à l’interdiction que le bénéfice concerné puisse servir « de base pour des rémunérations ou attributions quelconques » (sauf indirectement via une dotation à la réserve légale comme précédemment indiqué). Aucune sanction n’est cependant expressément prévue si dans un exercice ultérieur, cette intangibilité n’est plus respectée – hormis le cas d’une distribution pure et simple de la réserve de liquidation.

Les « affectations » à la réserve de liquidation donnent lieu à une *cotisation distincte* à l’impôt des sociétés de 10 % (art. 219*quater* nouveau), qui constitue une dépense non admise (art. 198,

(artikel 198, § 1, 1°). Deze aanslag is niet onderworpen aan de aanvullende crisisbijdrage van 3 % en evenmin aan voorafbetalingen. Het betreft geen winstbelasting in de boekhoudkundige zin van het woord (ontwerpadvies van de CBN, voetnoot nr. 7) maar hij vormt niettemin een belastinglast, die de te bestemmen boekhoudkundige winst van het boekjaar vermindert. De berekening ervan gebeurt dus belasting inbegrepen.

Nemen we *bijvoorbeeld* een te bestemmen boekhoudkundige winst van het boekjaar van 1.100 euro, die, in de mate van het mogelijke, in liquidatiereserve zal worden omgezet. De afzonderlijke aanslag bedraagt 10 % op 1.100 / 110 % = 100 euro, zodat de gevormde liquidatiereserve 1.100-100 = 1.000 euro bedraagt, waarvan 10 % de afzonderlijke aanslag van 100 euro vormt.

De *latere verdelingen van de liquidatiereserve* zullen niet leiden tot een belastingheffing indien zij plaatsvonden in het kader van de ontbinding en vereffening van de vennootschap (nieuw art. 21, 11°, en memorie van toelichting, *ibidem*). Indien de reserve echter wordt uitgekeerd vóór de ontbinding, is er wel voorzien in een roerende voorheffing of een afzonderlijke belastingheffing (nieuwe artikelen 171, 3°septies, en 269, § 1, 8°) tegen de aanslagvoet van 5 % indien de uitkering afkomstig is van de winst die behouden is gebleven gedurende ten minste vijf jaar, te rekenen vanaf de laatste dag van het belastbaar tijdperk van hun "toewijzing" aan de liquidatiereserve, en van 15 % in de overige gevallen. Indien de uitkering gebeurt op basis van een liquidatiereserve die is aangelegd over meerdere jaren, kan een gunstige toerekening worden gevolgd: "de oudst gevormde reserves worden geacht eerst te zijn aangetast" (nieuw art. 184*quater*, laatste lid).

Knelpunten

Met betrekking tot deze liquidatiereserve bestaan er diverse juridische en beleidsmatige knelpunten.

§ 1er, 1°). Cette cotisation n'est pas soumise à la contribution complémentaire de crise de 3 %. Elle ne doit pas faire l'objet de versements anticipés. Elle ne constitue pas un impôt sur le résultat au sens comptable du terme (projet d'avis de la C.N.C., note de bas de page 7). Elle n'en constitue pas moins une charge, qui vient donc réduire le bénéfice comptable de l'exercice à affecter. Son calcul se fera donc en dedans.

Soit par *exemple* un bénéfice comptable de l'exercice à affecter de 1.100 euros, que l'on entend transformer le plus possible en réserve de liquidation. La cotisation distincte sera de 10 % de 1.100 / 110 % = 100 euros, de telle sorte que la réserve de liquidation sera constituée de 1.100 euros - 100 = 1.000 euros, dont 10 % font bien la cotisation distincte de 100 euros.

Les *répartitions opérées ultérieurement sur la réserve de liquidation* ne donneront pas lieu à quelque imposition que ce soit si elles sont faites dans le cadre de la dissolution et de la liquidation de la société (art. 21, 11°, nouveau, et exposé des motifs, *ibid.*). Par contre, un précompte mobilier ou une imposition distincte sont prévus (art. 171, 3°septies, et 269, § 1er, 8°, nouveaux) si la distribution est opérée avant dissolution, au taux de 5 % si elle provient de bénéfices qui ont été conservés au moins cinq ans à compter du dernier jour de la période imposable de leur « affectation » à la réserve de liquidation, et de 15 % dans les autres hypothèses. En cas de distribution opérée sur une réserve de liquidation constituée en plusieurs années, une imputation favorable est prévue: « les réserves les plus anciennes sont censées être les premières retirées » (art. 184*quater*, dernier al., nouveau).

Des questions

Plusieurs questions juridiques et politiques se posent à propos de cette réserve de liquidation.

Ten eerste rijst de vraag of de wetgever niet een gevarezone heeft gecreëerd met een valkuil genaamd: "verleiding tot *fiscaal misbruik*" (in de zin van art. 344 WIB).

Zo zouden sommige belastingbetalers verleid kunnen worden door de maatregel gericht op het aanleggen van een liquidatiereserve (waarvan de fiscale kosten slechts 10 % bedragen) gevolgd door een snelle ontbinding van de vennootschap. Zonder zelfs te wachten op de periode van vijf jaar om de verlaagde aanslagvoet van de roerende voorheffing van 5 % te kunnen toepassen, zullen ze genieten van een roerende voorheffing die nog aantrekkelijker is: helemaal geen voorheffing. Zou de aandeelhouder in dit geval kunnen ontsnappen aan de belastingheffing op de vereffeningssuitkering tegen het huidige normaal tarief van 25 %? Dit zou inhouden dat wordt gespeculeerd op de zwakheid van de belastingadministratie om zich op het fiscaal misbruik van deze regeling te beroepen.

Evenzo merken we op dat wanneer wordt getracht om de dividenden snel uit te keren, het verantwoord zou kunnen lijken om eerst over te gaan tot het aanleggen van een liquidatiereserve. In bovenvermeld voorbeeld kan worden aangenomen dat de gewone algemene vergadering een jaarrekening goedkeurt die de aanleg van een liquidatiereserve van 1.000 euro omvat, en dat, een paar dagen later, een speciale zitting van de algemene vergadering overgaat tot een uitkering van die 1.000 euro. In principe zal een roerende voorheffing van 15 % op 1.000 euro, zijnde 150 euro, verschuldigd zijn. Het totaal van de afzonderlijke aanslag en de roerende voorheffing zal derhalve $100 + 150 = 250$ euro bedragen, hetgeen overeenstemt met 22,73 % van de winst vóór afzonderlijke aanslag van 1.100 euro. Deze totale aanslagvoet lijkt interessanter dan het tarief van de roerende voorheffing van 25 % toepasbaar bij onmiddellijke uitkering.

Maar kan deze handeling – gelet op de overhaaste uitkering, waarvoor niet eens wordt gewacht tot de eerstvolgende gewone algemene

En premier lieu, le législateur n'a-t-il pas créé un terrain miné par des pièges ayant pour nom: « tentations d'*abus fiscal* » (au sens de l'article 344 du C.I.R.).

Ainsi, certains contribuables pourraient être tentés par la manœuvre visant à constituer une réserve de liquidation (dont coût fiscal: 10 % seulement), puis à dissoudre rapidement la société. Sans même attendre le délai de cinq ans prévu pour bénéficier du taux de précompte réduit à 5 %, ils jouiront d'un précompte encore plus attractif : pas de précompte du tout. Dans cette hypothèse, l'actionnaire pourrait-il échapper à l'imposition du boni de liquidation, dont le taux normal est aujourd'hui de 25 % ? Ce serait spéculer sur la mollesse de l'administration à invoquer un abus fiscal.

De même, observons qu'à vouloir distribuer rapidement des dividendes, il pourrait sembler judicieux de passer d'abord par la constitution d'une réserve de liquidation. Pour reprendre l'exemple ci-avant, supposons que l'assemblée générale ordinaire approuve des comptes annuels qui comprennent la constitution d'une réserve de liquidation de 1.000, et que, quelques jours plus tard, une session spéciale de l'assemblée générale procède à une distribution de ces 1.000. Le précompte mobilier à acquitter sera en principe de 15 % de 1.000, soit 150. Le total de la cotisation distincte et du précompte mobilier s'élèvera alors à $100 + 150 = 250$, ce qui représente 22,73 % du bénéfice avant cotisation distincte de 1.100. Ce taux global de prélèvement apparaît plus intéressant que les 25 % qui auraient formé le taux du précompte mobilier en cas de distribution immédiate.

Mais n'y aurait-il cependant pas là aussi, du fait de cette distribution précipitée, qui n'attend pas même l'assemblée générale ordinaire suivante,

vergadering – ook niet als fiscaal misbruik worden beschouwd? Is het tarief van 22,73 % in feite niet een soort contante nettowaarde van een onmiddellijke betaling van 10 % en van een latere betaling van 15 %, die slechts plaatsvindt na een reële termijn?

Ten tweede valt het te betwijfelen of de afzonderlijke aanslag met het *Europees recht* verenigbaar is. Wanneer de Moeder-Dochterrichtlijn van toepassing is, wordt er door de Belgische dochtervennootschap immers geen roerende voorheffing ten laste van haar moedervennootschap ingehouden. Welnu, de afzonderlijke aanslag geheven in hoofde van de dochtervennootschap vermindert de winst die door de dochter aan haar moeder kan worden uitgekeerd. Deze vermindering wordt niet gecompenseerd door een verdere verlaging van het normaal geldend tarief van de roerende voorheffing, omdat deze belasting niet kan worden geheven op intragroepsuitkeringen. Is de afzonderlijke aanslag derhalve verenigbaar met de vereisten van de richtlijn of is dit een achterdeurtje om toch de uitkering van dividenden binnen vennootschapsgroepen op te leggen? De kwestie zal waarschijnlijk worden beslecht door het Hof van Justitie van de Europese Unie, dat overigens reeds door het Belgische Grondwettelijk Hof werd gevat met een soortgelijke vraag betreffende de *fairness tax* (zaak nr. 11/2015 van 28 januari 2015).

In de praktijk zal de situatie zich weliswaar zelden voordoen aangezien de liquidatiereserve enkel betrekking heeft op de kleine vennootschappen wiens omvang thans wordt beoordeeld op geconsolideerde basis. Er blijkt echter dat de nieuwe werkwijze de gelijkheid tussen aandeelhouders in het gedrang brengt: de verrijking kan een onmiskenbaar voordeel opleveren voor de natuurlijke personen, maar niet voor de vennootschappen-aandeelhouders die ontsnappen aan de voorheffing (of deze kunnen toerekenen, meestal op grond van hun vestiging in het Koninkrijk).

matière à recherche d'un abus fiscal? Le taux de 22,73 % n'est-il pas en effet une sorte de valeur actualisée nette d'un paiement immédiat de 10 % et d'un autre paiement, de 15 %, mais censé n'intervenir quant à lui qu'après un terme véritable ?

En deuxième lieu, la compatibilité de la cotisation distincte avec le *droit européen* est douteuse. En effet, lorsque la directive mère fille s'applique, il n'y a pas de retenue de précompte mobilier par la fille belge à charge de sa mère. Or la cotisation distincte levée dans le chef de la fille, vient réduire le bénéfice distribuable par elle à sa mère, et cela ici sans compensation quelconque en termes de réduction subséquente du taux du précompte normalement applicable, puisque celui-ci ne peut pas être retenu dans les distributions intra-groupe. La cotisation distincte est-elle dès lors compatible avec les exigences de la directive, ou constitue-t-elle un moyen détourné de parvenir quand même à imposer la circulation des dividendes au sein des groupes de sociétés? La question devra probablement être tranchée par la Cour de Justice de l'Union européenne, qui a du reste déjà été saisie par la Cour constitutionnelle belge d'une question similaire concernant la *fairness tax* (arrêt n° 11/2015 du 28 janvier 2015).

Certes, la situation se présentera peu souvent en pratique, puisque la réserve de liquidation ne concerne que les petites sociétés – la taille de celles-ci étant actuellement appréciée sur base consolidée. Elle révèle toutefois que le mécanisme nouveau pose des difficultés en termes d'égalité des actionnaires : si les personnes physiques peuvent trouver un avantage indéniable dans l'opération, il n'en va pas de même pour les sociétés actionnaires qui échappent au précompte (ou celles qui, généralement résidentes du Royaume, peuvent imputer celui-ci).

Ten derde is er een complex en zelfs tegenstrijdig verband tussen de nieuwe fiscale bepaling en het *vennootschapsrecht*. Zoals hierboven vermeld, kunnen bepaalde categorieën van aandeelhouders baat hebben bij het aanleggen van een liquidatiereserve (natuurlijke personen) en anderen weer niet of nauwelijks (aandeelhouders vennootschappen). Bijgevolg is er een probleem verbonden aan de bewering in de memorie van toelichting dat de algemene vergadering de bevoegde instantie voor toekenning van de liquidatiereserve zou zijn (*idem*, p. 17). Is het daarentegen niet aangewezen dat het bestuursorgaan desgevallend een jaarrekening voorstelt die al dan niet de gevolgen van het aanleggen van een liquidatiereserve toelicht en dat wordt uitgesloten dat de algemene vergadering voormeld voorstel van het bestuursorgaan *wijzigt* (met behoud van haar bevoegdheid tot goedkeuring of afkeuring van de jaarrekening als geheel)? Naar onze mening is het verkieslijk dat de aandeelhouders die benadeeld zijn door de beslissing om al dan niet gebruik te maken van de door de fiscale wetgeving geboden mogelijkheid, een daadwerkelijke aansprakelijkheidsvordering kunnen instellen. Het is eenvoudiger om een dergelijke vordering in te stellen tegen het bestuursorgaan dan tegen medevennoten.

Ten slotte is er de kwestie van de wettigheid van de maatregel. Vreemd genoeg verantwoordt de memorie van toelichting deze wettigheid door het streven naar stimulering van de autofinanciering van KMO's (*idem*, p. 13 en volgende). Volgens de Regering zou de maatregel immers het management van deze ondernemingen moeten aanmoedigen om hun winsten niet onmiddellijk uit te keren.

Dit argument lijkt ons een loutere drogreden. In onze ogen is de liquidatiereserve vooral bedoeld om het huidige staatsbestel de mogelijkheid te bieden om inkomsten uit roerende voorheffing te anticiperen, in de vorm van een afzonderlijke aanslag, die anders pas later en zelfs pas veel later zouden zijn verkregen. In deze zin betreft het hier nogmaals een *hold-*

En troisième lieu, la nouvelle disposition fiscale entretient avec le *droit des sociétés* des relations complexes, voire conflictuelles. Comme indiqué ci-avant, certaines catégories d'actionnaires peuvent trouver avantage à constituer une réserve de liquidation (personnes physiques), et d'autres pas ou guère (actionnaires sociétés). Dès lors, l'affirmation de l'exposé des motifs selon laquelle l'assemblée générale serait l'organe compétent pour doter la réserve de liquidation (*id.*, p. 17) pose problème. Ne convient-il pas au contraire que l'organe de gestion présente le cas échéant des comptes annuels intégrant ou non les conséquences d'une constitution de réserve de liquidation, et qu'il soit exclu que l'assemblée générale *modifie* ladite proposition de l'organe de gestion (tout en conservant son pouvoir d'approuver ou de désapprouver les comptes annuels dans leur ensemble) ? A notre sens, il est préférable que les actionnaires préjudiciés par la décision de faire usage, voire de ne pas faire usage, de la faculté ouverte par la législation fiscale, puissent disposer d'un recours en responsabilité effectif. Or celui-ci s'exerce plus facilement à l'égard de l'organe de gestion que contre des co-associés.

Enfin se pose la question de la légitimité de la mesure. Curieusement, l'exposé des motifs la justifie par la volonté de... stimuler l'autofinancement des P.M.E. (*id.*, p. 13 s.). Selon le Gouvernement, elle devrait en effet inciter les dirigeants de ces entreprises à ne pas distribuer immédiatement leurs bénéfices...

Cet argument nous paraît relever du sophisme pur et simple. A nos yeux, la réserve de liquidation vise surtout à permettre aux gestionnaires actuels de l'Etat d'anticiper, sous forme de cotisation distincte, des recettes de précompte mobilier qui sinon n'auraient vu le jour que plus tard, voire beaucoup plus tard. En ce sens, il s'agit, une fois de plus, d'un *hold up* des généré-

up van de toekomstige belastingbetalers door de aan de macht zijnde generaties. Doet een onmiddellijke heffing van tien procent gevolgd door helemaal geen heffing of een heffing beperkt tot 5 % binnen een paar jaar niet denken aan het typisch gedrag van de radeloze schuldenaar die de toekomst opoffert voor een bedrieglijk comfortabel heden?

Het probleem van *gelijkberechtiging van generaties* wordt hoe langer hoe meer de hoeksteen van het fiscaal beleid in het oude Europa. De liquidatiereserve is vanuit dit oogpunt waarschijnlijk een nieuwe bananenschil onder de voeten van de toekomstige belastingbetalers.

PROF. DR. MICHEL DE WOLF

Decaan van de *Louvain School of Management*
Erevoorzitter van de *Fédération internationale des experts-comptables et commissaires aux comptes francophones*
Erevoorzitter van het Belgische Instituut van de Bedrijfsrevisoren

rations au pouvoir contre les contribuables de demain. Dix pour cents tout de suite, et plus rien, ou 5 %, dans quelques années : ne s'agit-il pas là du comportement typique du débiteur affolé qui sacrifie le lendemain à un présent faussement confortable ?

De plus en plus, l'*équité inter-générationnelle* devient la pierre angulaire des politiques fiscales dans la vieille Europe. La réserve de liquidation est probablement de ce point de vue une nouvelle peau de banane posée sous les pieds des contribuables de demain.

PROF. DR. MICHEL DE WOLF

Doyen de la *Louvain School of Management*
Président honoraire de la Fédération internationale des experts comptables et commissaires aux comptes francophones
Président honoraire de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises de Belgique

Uw advies interesseert ons: aarzel niet ons uw suggesties mee te delen op het adres info@icci.be.

Votre avis nous intéresse : n'hésitez pas à nous faire part de vos suggestions à l'adresse info@icci.be.